

A VUNAPAINA

A vavaki na rakarakan a gunagunan ma ra tarai

¹ Ta ra vunapaina God i ga vaki ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.

² Ma ra rakarakan a gunagunan i ga purpuruan, ma i kapakapana ka, ma ra lamanana i ga bobotoi; ma ra Tulungea i God i ga bebe ta ra ul a polo.

³ Ma God i ga biti: A kapa na vana rikai! Ma ra kapa i ga vana rikai.

⁴ Ma God i ga gire ra kapa i boina; ma God i ga tibe varbaiane vue ra kapa kan ra bobotoi.

⁵ Ma God i ga vatang ra kapa ba a Bung na Keake, ma ra bobotoi ba a Bung na Marum. Ma i ga ravian ma i ga malana, a luaina bung.

⁶ Ma God i ga biti: A ngala na maup na vana rikai livuan ta ra lavur polo, ma na tibe varbaiane ra lavur polo!

⁷ Ma God i ga vaki ra maup ma i ga tibe varbaiane vue ra tava ta ra vavai na maup kan ra tava ta ra ul a maup; ma i ga damana ka.

⁸ Ma God i ga vatang ra ul a maup ba a Bala na Bakut. Ma i ga ravian ma i ga malana, a vauruana bung.

⁹ Ma God i ga biti: A lavur polo ta ra vavai na bala na bakut diat a vana guvai tai ta kopono kiki upi ra pia i ge na vana rikai; ma i ga damana ka.

¹⁰ Ma God i ga vatang ra pia i ge ba a Gunan, ma ra kiki guvai na lavur polo ba a Ta; ma God i ga gire ba i boina.

¹¹ Ma God i ga biti: A vura na gol rikai ta ra pia, ma ra davai ba na vuai ra patina, ma ra davai ba na vuai ra vuaina, tikitikai da kana mangamangana iat; ma diat a tavua tana ta ra gunagunan! Ma i ga damana ka.

¹² Ma ra vura i ga gol rikai ta ra pia, ma ra davai ba i vuai ra patina da kana mangamangana iat, ma ra umana davai ba diat a vuai ra vuai diat, nina ba diat a tavua tana mulai da kadia mangamangana; ma God i ga gire ba i boina.

¹³ Ma i ga ravian ma i ga malana, a vautulana bung.

¹⁴ Ma God i ga biti: A umana kapa diat a vana rikai ta ra maup arama liu, upi diat a tibe varbaiane vue ra bung na keake ma ra bung na marum; boina ba diat a umana vakilang ure ra umana e, ma ra umana bung, ma ra umana kilala;

¹⁵ ma ra umana kapa diat a ki arama liu upi diat a vakapa ra rakarakan a gunagunan; ma i ga damana ka.

¹⁶ Ma God i ga vaki a ura ngala na kapa, nina i ngala ta dir i kure ra bung na keake, ma ra ikilik i kure ra bung na marum; ma ra lavur tagul bula.

¹⁷ Ma God i ga vaki diat arama liu upi diat a vakapa ra gunagunan,

¹⁸ ma upi diat a kure ra bung na keake ma ra bung na marum, ma upi diat a tibe varbaiane vue ra kapa ma ra bobotoi. Ma God i ga gire ba i boina ka.

19 Ma i ga ravian ma i ga malana, a vaivatina bung.

20 Ma God i ga biti: A lavur polo diat a kor ma ra lavur mangana i laun, ma ra umana beo diat a purpururung arama liu ra maup!

21 Ma God i ga pait ra lavur konakonom ma ra lavur mangana i laun ma i peal ta ra polo, tikatikai da kana mangamangana iat, ma ra lavur beo i purpururung da kana mangamangana iat; ma God i ga gire ba i boina.

22 Ma God i ga tata vadoane diat ma i ga biti: Avat a kakava mulamulai ma avat a vapealane avat, ma avat a kor ta ra polo na ta, ma ra umana beo diat a peal ta ra gunagunan.

23 Ma i ga ravian ma i ga malana, a vailimana bung.

24 Ma God i ga biti: A lavur mangana i laun na vana rikai ta ra pia, tikatikai da kana mangamangana iat, a umana vavaguai ma ra umana mangana dia kakao ma ra umana leing ta ra pui da kadia mangamangana! Ma i ga damana.

25 Ma God i ga pait ra leing ta ra pui da kana mangamangana ma ra umana vavaguai da kadia mangamangana ma ra lavur mangana dia kakao ra pia da kadia mangamangana; ma God i ga gire ba i boina.

26 Ma God i ga biti: Dat a pait ra tarai varogop ma dat ma ta ra malalar i dat; ma diat a kure ra en ara na ta ma ra umana beo dia purpururung arama liu ta ra maup, Ta ra umana vavaguai, ma ra rakarakan a gunagunan par, damana bula ra lavur mangana i kakao ra pia.

²⁷ Ma God i ga.pait ra tarai ta ra malalarina; ta ra malalar i God i ga pait ia; i ga vaki dir a tutana ma ra vavina.

²⁸ Ma God i ga tata vadoane dir ma i ga biti ta dir: Amur a vakubur ra tarai, ma amur a vapealane amur, ma avat a kor ta ra rakarakan a gunagunan, ma avat a uvia pa ia, pi avat a kure ra en na ta ma ra lavur beo liuliu, ma ra lavur mangana i laun ma i kakao ra pia.

²⁹ Ma God i ga biti: Gire, iau tar tul tar ta mumur a lavur mangana davai dia vuai ra pat i diat ta ra rakarakan a gunagunan, ma ra lavur davai par dia vuai ra vuai diat, nina diat a tavua mulai tana; amumur magit na nian;

³⁰ ma iau tar tul tar ra lavur davai i lubalubang ta ra lavur mangana vavaguai ma ra lavur beo liuliu, ma ra lavur mangana i kakao ra pia ma i laun, upi adia nian. Ma i ga damana.

³¹ Ma God i ga gire ra lavur magit par i ga pait ia, ma gire, i vakak tuna. Ma i ga ravian ma i ga malana, a valaptikaina bung.

2

¹ Damana i ga pait vapar ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan ma ra pepeal magit tana.

² Ma ta ra valavuruana bung God i ga tar pait ot pa kana papalum, nina i ga ongor tana, ma i ga ngo ta ra valavuruana bung kan ra lavur papalum i ga tar pait ia.

³ Ma God i ga vadoane ra valavuruana bung ma i ga vagomgom ia, tago i ga ngo kan ra lavur papalum tana, nina i ga vaki ia, ma i ga tar pait ia.

⁴ Go ia ra vunapai ra bala na bakut ma ra vunapai ra rakarakan a gunagunan ta nam ra e ba di ga vaki dir ma ba ra Luluai God i ga pait ra rakarakan a gunagunan ma ra bala na bakut.

⁵ Ma pa ta davai na pui i ga gol boko ta ra rakarakan a gunagunan ma pa ta lubang na magit kai ra gunan i ga tar tavua, tago a Luluai God pa i ga tul tar boko ra bata ta ra gunagunan, ma pa ta tutana boko upi na palum ra pia;

⁶ ia kaka a vual i ga tubang rikai ta ia gunan ma i ga vabilim ra mata i ra rakarakan a gunagunan.

⁷ Ma ra Luluai God i ga pait ra tutana ma ra tobon na pia, ma i ga vu tar ra ubar na nilaun ta ra bilauna; ma ra tutana i ga laun tana.

A uma Eden

⁸ Ma ra Luluai God i ga pait tika na uma na davai ta ra papar a taur, ma i ga vaki ra tutana tana, nina. i ga mal ia.

⁹ Ma ra Luluai God i ga vatavua ra lavur davai, ba di manane diat, ma dia topa ra nian; ma ra davai na nilaun bula, i ga tur livuan ta ra, uma, ma ra davai ba da nunure tana ra boina ma ra kaina.

¹⁰ Ma tika na tava alir i ga vana rikai maro Eden, upi na vabilim ra uma; ma abara i vana varbaiai upi na ivat na tava alir.

¹¹ A luaina, a iangina Pison, ma i ga alir kikil ra gunan Kavila, nina ba di ga gire ra goled tana;

¹² ma ra goled kai nam ra gunan i ga boina; a bulit na davai, a iangina bedolak, i tur bula tana, ma ra bo na vat, a iangina onik.

¹³ A vauruana tava alir di vatang ia ba Gion, nina ba i vana kikil ra gunan Kus parika.

¹⁴ Ma ra iang i ra vautuluna tava alir ba Kidekel, nina i alir upi ra matana taur ta ra gunan Asiria. Ma ra vaivatina tava alir ia ra Oiparat.

¹⁵ Ma ra Luluai God i ga agure ra tutana ma i ga vaki ia ta ra uma Eden upi na papalum tana ma upi na balaure.

¹⁶ Ma ra Luluai God i ga vartuluai pire ra tutana, ma i ga biti: Una ian ta ra lavur davai dia tur ta ra uma;

¹⁷ ma koko una ian ta ra davai di nunure tana ra boina ma ra kaina, tago nam ra bung u ian tana, a dovotina una virua.

¹⁸ Ma ra Luluai God i ga biti: Pa i boina ba ra tutana na ki varkolono; ina vaki kapi kana ta tika na tena maramaravut.

¹⁹ Ma ra Luluai God i ga pait ra lavur vavaguai, ma ra lavur leing kai ra pui, ma ra lavur beo dia vana liu; i ga pait diat ma ra pia, ma i ga agure diat tadav ra tutana, upi na gire ba na vatang diat ma ra ava; ma ra lavur magit i laun na kap nam ra iangina ba ra tutana na vaiang tar ia.

²⁰ Ma ra tutana i ga vaiang tar ra iang i ra lavur vavaguai ma ra lavur beo dia vana liu, ma ra lavur leing par kai ra pui; ma pa ta tena maramaravut boko kai ra tutana.

²¹ Ma ra Luluai God i ga tulue ra mamat na nidiop tadav ra tutana; ma ba i tarurungai, i ga tak vue tika na ur na pal a virvirina tana, ma i ga vabonot ra mata ma ra viono.

²² Ma ra Luluai God i ga mal pa tika na vavina ma ra ur na pal a virvirina, ma i ga agure pirana.

²³ Ma ra tutana i ga biti: A uruna tai ra urugu ma a viono tai ra viogu. Da vatang ia ba Vavina, tago di ga pait vaarike tai ra Tutana.

²⁴ Kari a tutana na vana kan tamana ma nana ma na ki pire kana vavina, upi dir tikai ka.

²⁵ Ma dir par pa dir ga mal boko, a tutana ma kana vavina, ma pa dir ga vavirvir.

3

A bunura kai ra tarai

¹ Ma ta ra lavur leing par ba ra Luluai God i ga pait diat, a vui i lia ma ra kabinana ure ra vavagu. Ma i ga biti tai ra vavina dari: A dovotina vang, God i ga tugal amur, ba koko amur a ian ta ra lavur davadavai ta ra uma?

² Ma ra vavina i ga biti tai ra vui: Amir a ian ta ra vuai ra lavur davai ta ra uma;

³ ia kaka ure ra vuai ra davai livuan ta ra uma God i ga biti dari: Koko amur a ian tana ma koko amur a bili ia, kan amur a mat.

⁴ Ma ra vui i ga biti tai ra vavina: Vakir amur a mat, pata tuna;

⁵ ma God i nunure ba ta nam ra bung amur a ian tana, na tapala ra mata i mumur, ma amur a vardada ma God ma amur a matoto ta ra magit i boina ma ta ra magit i kaina.

⁶ Ma ba ra vavina i ga gire ba ra davai i topa ra nian, ma ba a magit na varmananai ta ra matana, ma ba ra davai i boina, tago i varvamatoto, i ga takan pa ta vuaina tana ma i ga en ia, ma i ga tabar bula kana tutana me, ma i ga ian.

⁷ Io, a mata i dir i ga tapala muka, ma dir ga nunure ba pa dir mal; ma dir ga ingit guve ra umana mapina lovo, ma dir ga mal me.

⁸ Ma dir ga valongore ra nilai ra Luluai God, ba i vanavana ta ra uma ta ra vuvu ravian; ma ra

tutana ma kana taulai dir ga parau kan ra mata i ra Luluai God, ta ra davadavai na uma.

⁹ Ma ra Luluai God i ga oro pa ra tutana ma i ga biti tana: U ki ave?

¹⁰ Ma i ga biti: Iau tar valongore ra nilaim ta ra uma, ma iau ga burut, tago pa kaugu ta mal; ma iau ga parau.

¹¹ Ma i ga biti: To ia i tar ve u ba pa kaum ta mal? Dave, u tar ian vang ta ra davai, nina iau ga tigel u tana pi koko una ian tana?

¹² Ma ra tutana i ga biti: Nam ra vavina. u ga vaki ia piragu, ia nam i ga tabar iau ma ra vuai ra davai, ma iau ga ian.

¹³ Ma ra Luluai God i ga biti tai ra vavina: Ava go u tar pait ia? Ma ra vavina i ga biti: A vui i ga vagu pa iau ma iau ga ian.

¹⁴ Ma ra Luluai God i ga biti tai ra vui dari: Una manga kakaina ta ra lavur vavaguai, ma ra lavur leing ara ra pui, tago u tar pait nam ra magit; una kakao ta ra balam uka, ma una en ra tobon ta kaum nilaun par;

¹⁵ ma ina vatur ra kini na ebar pire mumur ma ra vavina, upi amur a ki na ebar vargil, ma damana bula ra umana bul mur tam ma ra umana bul mur tai ra vavina; na nuk upi na rua vadala ra ulum ma una nuk upi una karat vadala ra inabut na kauna.

¹⁶ Ma i ga biti tai ra vavina: Ina vangala ra lavur kinadik piram, ba una kakava; una kava vaarike ra umana bul ma na tup u ra kinadik tana; kaum mamainga na tur pire kaum tutana, ma na kure u.

¹⁷ Ma i ga biti tai Adam: Tago u tar torom ta ra nilai kaum vavina, ma u tar ian ta ra vuai na

davai nina iau ga tugal u tana dari, Koko una ian tana, a pia na kakaina ure u; na monong u ra papalum, upi una ian tana ta kaum nilaun par.

¹⁸ A kait ma ra kara na tavua tana upi kaum; ma una ian ta ra magit i tavua ta ra uma.

¹⁹ Una en ra am magit ta ra mangamangon i ra matam tuk ta nam ra bung, ba una lilikun mulai tadav ra pia, tago di ga pait u mame; tago u a tobon ika, ma una lilikun mulai tadav ra tobon.

²⁰ Ma ra tutana i ga vatang kana vavina ba Eva, tago a na i diat par dia lalaun.

²¹ Ma ra Luluai God i ga pait ra mal ure dir ma ra pal a vavaguai, ma i ga vama dir me.

²² Ma ra Luluai God i ga biti: Gire, ra tutana i papait na varogop ma tikai ta dat, tago i nunure ra magit i boina ma ra magit i kaina; ma go upi koko na tulue ra limana ma na tatak pa bula ta ra davai na nilaun, ma na ian, ma na laun vatikai,

²³ ra Luluai God i ga tul vaire vue kan ra uma Eden upi na palum ra pia, nina di ga pait ia me.

²⁴ Damana i ga korot vairop vue ra tutana; ma i ga vaki ra umana angelo ta ra uma Eden, ta ra papar a taur tana, ma dia ga vatur ra pakat na vinarubu i birao ma i tavurvuru, upi diat a balaure ra nga tadav ra davai na nilaun.

4

Kain dir ma Abel

¹ Ma ra tutana i ga la pire Eva kana taulai; ma i ga lalau pa ra bul, ma i ga kava Kain. Ma i ga biti: A Luluai i ga maravut iau, ma iau tar vatur vake tika na tutana!

² Ma i ga kava mule turana Abel. Ma Abel i ga tena balabalaure sip, ma Kain i ga tena vinauma.

³ Ma ba i ga par vanavana. ta umana kilala, Kain i ga kap tabar ra Luluai ma ra lavur vuai na davai ra pia.

⁴ Ma Abel bula i ga kap tabar ia ma ra nat na kakava kalama ta kana kikil na sip ma ra bira bula tana. Ma ra Luluai i ga mainge Abel ma kana tinabar,

⁵ ma pa. i ga mainge Kain ma kana tinabar. Ma Kain i ga kankan tuna ma i ga mata bibian.

⁶ Ma ra Luluai i ga biti tai Kain: Ta ra ava u kankan ma ta ra ava u mata bibian?

⁷ Pa i damana vang, ba ona u pait ra boina, ra matam na kapa; ma ona pa u pait ra boina, a varpiam i kiki ivai ta ra matakilalat, ma kana mamainga i tur tadav u; ma i boina ba una kure ke.

⁸ Ma Kain i ga ve turana Abel: Dor a vana ra pupui. Ma tika na bung ba dir ki ra pupui Kain i ga tut ure turana Abel, ma i ga ubu doka.

⁹ Ma ra Luluai i ga biti tai Kain: Akave Abel, a turam? Ma i ga biti: Pa iau nunure; dave bar, iau a tena varbalaurai ure turagu?

¹⁰ Ma i ga biti: Ava u ga pait ia? A nilai ra gapu i turam i kukula upi iau mara ra pia.

¹¹ Ma go ina kure vabilak vue u kan ra pia, nina i ga panganga upi na mome ra gapu i turam ta ra limam;

¹² ona u palum ra pia, pa na vuai tar ra vuaina tam mulai. Una puiap ma una tenten vurvurbit ta ra gunagunan.

¹³ Ma Kain i ga biti tai ra Luluai: A balbali

piragu i manga ngala, ma i dekdek upi ina puak pa ia.

¹⁴ Gire, gori u tar korot vue iau kan ra gunan, ma ina ki ivai ta ra matam; ma iau a puiap ma a tenten vurvurbit ta ra gunagunan, ma ba ta tikai na gire tadav iau, na ubu doko iau.

¹⁵ Ma ra Luluai i ga biti tana: A dovotina, ba ta tikai na ubu doko Kain, da obo pa ia tana ma ra lavlavurua na pakana. Ma ra Luluai i ga tul tar ta vakilang tai Kain, kan ta tikai na gire tadav ia, ma na ubu doka.

¹⁶ Ma Kain i ga vana balakane ra mata i ra Luluai, ma i ga ki ta ra gunan Nod, ta ra papar a taur tai ra uma Eden.

A umana bul mur tai Kain

¹⁷ Ma Kain i ga la pire kana vavina; ma i ga kap bala, ma i ga kava Enok; ma i ga pait ra pia na pal, ma i vaiang tar ra iang i natuna tana, ba Enok.

¹⁸ Ma Enok i ga vangala Irad; ma Irad i ga vangala Makuiael; ma Makuiael i ga vangala Metusael; ma Metusael i ga vangala Lamek.

¹⁹ Ma Lamek i ga taule ra ura vavina, tikai a iangina Ada, ma ta ra tikai a iangina Sila.

²⁰ Ma Ada i ga kava labal; ia ra tama i diat dia ki ta ra umana pal na mal, ma dia vague ra lavur vavaguai.

²¹ Ma ra iang i turana ba Iubal; ia ra tama i ra umana tena ubu pagol ma ra umana tena vuvu tataru.

²² Ma Sila bula i ga kakava, ma i ga kava Tubal-Kain, a tena madaka ta ra lavur magit di pait ia ma ra palariam gobol ma ra palariam tuna. Ma Tubal-Kain dir taina ma Nama.

23 Ma Lamek i ga biti ta kana ura vavina dari:
 Ada ma Sila, amur a valongore ra nilaigu:
 A ura vavina kai Lamek, amur a valongore kaugu
 tinata:
 Iau ga ubu doko tika na tutana, tago i ga kita
 vakinkin iau;
 Ma a barmana, tago i ga kita vadala iau;
 24 Ona da valavurua ma ra varobo ure Kain,
 A dovotina, da valavurua na vinun ma lavurua
 ure Lamek.

A umana bul mur tai Set

25 Ma Adam i ga la mulai pire kana vavina, ma
 i ga kava ra bul tutana, ma i ga vatang ra iangina
 ba Set; tago God i tibe tar ta tika na bul mur tagu
 ure Abel, nina ba Kain i ga ubu doka.

26 Ma Set i ga vangala bula ra bul tutana; ma i
 ga vatang ra iangina ba Enos; ta nam ra e a tarai
 dia ga kail tavuna upi ra iang i ra Luluai.

5

A umana bul mur tai Adam
(1 Tutu 1:1-4)

1 Go ia ra buk ure ra lavur taun tarai kai Adam;
 Ta nam ra e ba God i ga vaki ra tutana, i ga vaki
 ia varogop ma ra malalar i God;

2 i ga vaki dir a tutana ma ra vavina; ma i ga
 tata vadoane dir, ma i ga vatang ra iang i dir ba
 Adam, ta nam ra bung ba i ga pait dir.

3 Ma Adam i ga laun vue tika na mar ma a utul
 a vinun na kilala, ma i ga vangala tika na bul
 tutana varogop ma ra malalarina; ma i ga vatang
 ra iangina ba Set.

⁴ Ma ba i ga tar vangala Set, Adam i ga laun pa lavutul na mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

⁵ Ma ra lavur bung Adam i ga laun vue, i ga varogop ma lavuvat na mar na kilala ma a utul a vinun; ma i ga mat.

⁶ Ma Set i ga laun vue tika na mar ma a ilima na kilala, ma i ga vangala Enos;

⁷ ma ba Set i ga tar vangala Enos, i ga laun pa lavutul na mar ma lavurua na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

⁸ Ma ra lavur bung na nilaun kai Set i ga varogop ma lavuvat na mar ma a vinun ma a urua na kilala; ma i ga mat.

⁹ Ma Enos i ga laun pa lavuvat na vinun na kilala, ma i ga vangala Kenan;

¹⁰ ma ba i ga tar vangala Kenan, Enos i ga laun pa mule lavutul na mar ma a vinun ma a ilima na kilala, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina;

¹¹ ma ra lavur bung na nilaun kai Enos dia ga varogop ma lavuvat na mar ma a ilima na kilala; ma i ga mat.

¹² Ma Kenan i ga laun vue lavurua na vinun na kilala, ma i ga vangala Malalel;

¹³ ma ba Kenan i ga tar vangala Malalel, i ga laun pa lavutul na mar ma a ivat na vinun na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina;

¹⁴ ma ra lavur bung na nilaun kai Kenan dia ga varogop ma lavuvat na mar ma a vinun na kilala; ma i ga mat.

15 Ma Malalel i ga laun vue laptikai na vinun ma a ilima na kilala, ma i ga vangala Iared.

16 Ma ba Malalel i ga tar vangala Iared, i ga laun pa lavutul na mar ma a utul a vinun na kilala mulai; ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

17 Ma ra lavur bung na nilaun kai Malalel dia ga varogop ma lavutul na mar ma lavuvat na vinun ma a ilima na kilala; ma i ga mat.

18 Ma Iared i ga laun vue tika na mar ma laptikai na vinun ma a urua na kilala, ma i ga vangala Enok;

19 ma ba Iared i ga tar vangala Enok, i ga laun pa lavutul na mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

20 Ma ra lavur bung na nilaun kai Iared dia ga varogop ma lavuvat na mar ma laptikai na vinun ma a urua na kilala; ma i ga mat.

21 Ma Enok i ga laun vue laptikai na vinun ma a ilima na kilala, ma i ga vangala Metusela.

22 Ma ba Enok i ga tar vangala Metusela, dir ga varagur ma God a utul a mar na kilala, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

23 Ma ra lavur bung na nilaun kai Enok dia ga varogop ma a utul a mar ma laptikai na vinun ma a ilima na kilala.

24 Ma Enok dir ga varagur ma God; ma pa di ga gire mule, tago God i ga tak vakari pa ia.

25 Ma Metusela i ga laun vue tika na mar ma lavutul na vinun ma lavurua na kilala, ma i ga vangala Lamek.

²⁶ Ma ba Metusela i ga tar vangala Lamek, i ga laun pa lavurua na mar ma lavutul na vinun ma a urua na kilala, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

²⁷ Ma ra lavur bung na nilaun kai Metusela dia ga varogop ma lavuvat na mar ma laptikai na vinun ma lavuvat na kilala; ma i ga mat.

²⁸ Ma Lamek i ga laun vue tika na mar ma lavutul na vinun ma a urua na kilala ma i ga vangala tika na bul tutana;

²⁹ ma i ga vaiang tar ra iangina ba Noa, ma i ga biti: Go na vamaram dat ure ra varvakai ma ra papalum na lima i dat, nina i vuna ta ra pia, a Luluai i ga tata vakaina.

³⁰ Ma ba Lamek i ga tar vangala Noa, i ga laun pa a ilima na mar ma lavuvat na vinun ma a ilima na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

³¹ Ma ra lavur bung na nilaun kai Lamek dia ga varogop ma lavurua na mar ma lavurua na vinun ma lavurua na kilala; ma i ga mat.

³² Ma Noa i ga laun vue a ilima na mar na kilala. Ma Noa i ga vangala pa Sem, Kam ma Iapet.

6

A varpam kai ra tarai

¹ Ma ba i pepeal vanavana ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan, ma ba dia vangala ra umana bul vavina,

² a umana natu i God, a umana tutana, dia ga gire ra umana natu i ra tarai, a umana vavina, ba ra umana potar, ma dia ga taulai ma nina diat dia ga mainge.

³ Ma ra Luluai i ga biti: A tulungeagu pa na vartoto vatikai ma ra tarai, tago dia rara ta ra pal a paka i diat; kadia umana bung na nilaun diat a varogop uka ma tika na mar ma a ura vinun na kilala.

⁴ Ta nam ra tataun a umana lolovina tutana tuna dia ga ki ta ra gunagunan, ma namur ba ra umana natu i God dia ga ruk tadav ra umana natu i ra tarai, dia ga vangala ra umana bul; go diat a umana livuana tutana, nina dia ga rangrang papa ania iat.

⁵ Ma ra Luluai i ga gire ra mangamangana bilak kai ra tarai i ngala tuna ta ra gunagunan ma ra lavur nuknuk i ra bala i diat i ga kaina vatikai.

⁶ Ma ra Luluai i ga nukpuku, tago i ga tar pait ra tarai ati ra pia, ma i ga manga tabun ra balana tana.

⁷ Ma ra Luluai i ga biti: Ina nila vue ra tarai ta ra gunagunan, nina iau ga vaki diat, a tarai ma ra umana vavaguai, ma ra lavur mangana i kakao ra pia ma ra lavur beo liuliu; ma iau nukpuku tago iau ga pait diat.

⁸ Ma ra Luluai i ga mari ka Noa.

Noa i ga pait ra parau

⁹ Go ia ra varvai ure ra taun tarai kai Noa: Noa a takodo na tutana ma i ga ko kakit ta kana tataun; ma Noa dir ga varagur ma God.

¹⁰ Ma Noa i ga vangala ra utul a bul tutana: Sem, Kam ma Iapet.

¹¹ Ma ra rakarakan a gunagunan i ga kaina tuna ta ra luaina mata i God, ma i ga buka ma ra lavur mangamangana bilak.

¹² Ma God i ga gire ra rakarakan a gunagunan ba i kaina tuna; tago a lavur tarai dia ga vabilak tuna kadia kini ra pia.

¹³ Ma God i ga biti tai Noa dari: A mutuai ra lavur tarai i tar vana rikai piragu, tago dia tar vabuka ra rakarakan a gunagunan ma ra mangamangana bilak; ma gire, ina nila vue diat ma ra rakarakan a gunagunan.

¹⁴ Una pait kaum tika na parau ma ra davai, a iangina goper, una tibe ra umana pakana pal tana, ma una vabulit ia ma ra bulit ta ra balana ma ra muruna.

¹⁵ Ma una pait ia dari: Kana lolovina na varogop ma ra lavurua na vinun ma a ilima na pokono, ma ra tababana a vinun ma a urua ma ngungu na pokono, ma ra tuluaina lavurua ma ngungu na pokono.

¹⁶ Una pait tika na mata na kalangar ta ra parau, ma na tur pit ika tika na malmalikul urama ra ul a pal; ma una pait ra matakilalat ta ra papar a parau; una pait ra parau i vartaun, a utul a pakana una pait.ia tana, tikai ra pia, ta ra tikai livuan ma ta ra tikai arama.

¹⁷ Tago iau, ina tulue ra ngala na lovon ta ta ra rakarakan a gunagunan upi ina nila vue ra lavur mangana ba ra ubar na nilaun i ki tana ta ra vavai na bakut; a lavur magit ta ra rakarakan a gunagunan na virua.

¹⁸ Ma ina vatur kaugu kunubu piram, ma una ruk ta ra parau, avat ma ra utul a natum, a utul a tutana, ma kaum taulai ma ra utul a vavina kai ra utul a natum.

19 Ma una varuk ia ta ra parau a uraura mangana ta ra lavur magit i laun, upi da valaun diat varurung ma avat, tika na tutana ma tika na tana.

20 Ta ra lavur mangana beo, ma ra lavur mangana vavaguai, ta ra lavur mangana i kakao ra pia, a urua ta ra lavur mangana diat a tadav u, upi diat a laun.

21 Ma una varurue ra lavur magit di en ia, ma una vung ia, am magit ma adiat bula.

22 Ma Noa i ga pait ia damana; i ga pait tuna nam ra lavur magit God i ga tul tar ia tana.

7

A lovon ta

1 Ma ra Luluai i ga biti tai Noa: Avat par ta ra kubam, avat a ruk ta ra parau, tago iau tar gire ba u a tena takodo livuan ta go ra taun tarai.

2 Ta ra lavur mangana vavaguai dia gomgom una varuk lavlavurua piram, lavurua na tutana ma lavurua na tana; ma ta ra lavur mangana leing ba pa dia gomgom a urua ka, tika na tutana ma tika na tana;

3 ta ra umana beo arama liu lavlavurua, lavurua na tutana ma lavurua na tana; upi ra umana natu i diat diat a laun ta ra rakarakan a gunagunan.

4 Tago a lavurua na bung boko, ma ina tulue ra bata ta ra gunagunan, ma na bata a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na vinun na bung na marum, ma ina vapanie vue ta ra gunagunan ra lavur launa mangana tana, nina iau ga vaki ia.

5 Ma Noa i ga pait ra lavur magit da ra Luluai i ga tul tar ia tana.

⁶ Ma Noa i ga tar laun vue laptikai na mar na kilakilala ba ra ngala na lovon ta i ga vana rikai ta ra gunagunan.

⁷ Ma i ga ruk ta ra parau, diat ma ra utul a natuna, a utul a tutana, ma kana taulai, ma ra utul a taulai kai ra utul a natuna, tago ra lovon ta.

⁸ Ma ta ra lavur vavaguai i gomgom, ma ta ra lavur beo liuliu, ma ta ra lavur mangana i kakao ra pia,

⁹ a ururua dia ga ruk ta ra parau tadav Noa, tika na tutana ma tika na tana, da God i vartuluai pire Noa.

¹⁰ Ma ba i ga par lavurua na bung, a ngala na lovon ta i ga vana rikai ta ra gunagunan.

¹¹ Ba Noa i ga laptikai na mar na kilala, ta ra vauruana gai ma ra vavinun ma lavurua na bung a umana mata na tava ta ra lamanana dia ga puongo, ma di ga papa are ra umana mata na kalangar ta ra bakut.

¹² Ma i ga bata ta ra gunagunan a ivat na vinun na bung na keake ma a ivat na vinun na bung na marum.

¹³ Ta nam ra bung iat Noa i ga ruk ta ra parau, diat ma Sem, Kam ma Iapet, a utul a natu i Noa, ma ra taulai kai Noa, ma ra utul a vavina kai ra utul a natuna;

¹⁴ diat ma ra. lavur mangana leing, ma ra lavur mangana vavaguai, ma ra lavur mangana i kakao ra pia, ma ra lavur mangana beo liuliu, ma ra lavur mangana beo di vague diat.

¹⁵ Ma dia ga ruk ta ra parau tadav Noa, a ururua ta ra lavur mangana dia laun.

¹⁶ Ma diat dia ga ruk, dia ga ruk a ururua, a

tutana ma a tana ta diat par, da God i vartuluai. Ma ra Luluai i ga banu bat ra matakilalat namur tana.

¹⁷ Ma ra lovon ta i ga alir tar ta ra gunagunan a ivat na vinun na bung, ma ra tava i ga ngala vanavana, ma i ga puak pa ra parau upi na ki rikai ta ra gunagunan.

¹⁸ Ma ra tava i ga pepeal ma i ga lubu tuna, ma ra parau i ga vanavana ta ra ul a tava.

¹⁹ Ma ra lovon ta i ga tutua na kaia ta ra gunagunan, ma ra umana ngala na luana par ta ra vavai na bakut dia ga dudu.

²⁰ Ma ra tava i ga tutua rikai taun diat a vinun ma a ilima na malmalikun ma i ga tuba ra umana luana.

²¹ Ma ra lavur mangana dia ga laun ta ra rakarakan a gunagunan dia ga virua; a umana beo ma ra umana vavaguai, ma ra lavur leing ma ra lavur mangana par i kakao ra pia, ma ra tarai par bula;

²² a lavur mangana par ba a vuvu na nilaun i tur ta ra bilauna ma i ga ki ta ra pia i matetek, i ga virua.

²³ Ma i ga nila vue ra lavur mangana par i ga laun ta ra gunagunan, a tarai ma ra vavaguai, ma ra lavur mangana dia ga kakao ra pia ma ra lavur beo arama liu; ma dia ga panie ta ra gunagunan; ia kaka Noa i ga mat valili, ma diat dia ga ki varurung me ta ra parau.

²⁴ Ma ra lovon ta i ga lubu ta ra gunagunan a mar ma a ilima na vinun na bung.

A mutuai ra lovon ta

¹ Ma God i ga nuk pa Noa ma ra lavur magit dia ga laun, ma ra lavur vavaguai dia ga ki pirana ta ra bala na parau; ma God i ga vatut pa ra vuvu upi na vuvu ta ra gunagunan, ma ra lovon ta i ga mama vanavana.

² Ma i ga ang bat bula ra umana mata na tava ta ra lamanana ma ra umana mata na kalangar arama ra bakut, ma i ga tigel ra bata marama.

³ Ma ra tava ta ra gunagunan i ga ikilik vanavana, ma ba i ga par tika na mar ma a ilima na vinun na bung, i ga papait na mama.

⁴ Ma ra parau i ga ki pukai ta ra ul a luana, a iangina Ararat. ta ra gai lavurua, a bung a vinun ma lavurua.

⁵ Ma ra tava i ga mama vanavana ma i ga tuk ta ra vavinun na, gai. Ma ta ra luaina bung ta ra vavinun na gai di ga gire ra ul a lualuana.

⁶ Ma ba i ga par a ivat na vinun na bung, Noa i ga papa are ra mata na kalangar ta ra parau, nina i ga pait ia;

⁷ ma i ga tul vue ra kotkot; go i ga vatapilo i ka tuk ta nam ra bung ba i ga mama tuna ra tava ta ra gunagunan.

⁸ Ma i ga tul vue ra uka upi na nunure tana ba i ga mama ra tava ta ra pia ba pata;

⁹ ma ra uka pa i ga gire tadav ta pakana ba na rakan tana, ma i ga talil mulai pirana ta ra parau, tago a tava i ga ki boko ta ra mata i ra rakarakan a gunagunan, ma i ga tulue vairop ra limana, ma i ga vatur vake, ma i ga varuk mule pirana ta ra pal na parau.

10 Ma i ga ki pa mule lavurua na bung; ma i ga tulue mule ra uka kan ra parau;

11 ma ta ra ravian a uka i ga lilikun pirana, ma gire, i ga kap ra kalamana mapina oliva ta ra ngiene; io, Noa i ga nunure tana, ba i ga tar mama ra tava ta ra gunagunan.

12 Ma i ga ki pa ta ra lavurua na bung ma i ga tul vue ra uka; ma pa i ga lilikun mulai pirana.

13 Ma ta ra kilala laptikai na mar ma tikai, ta ra luaina gai ma ra luaina bung ta ra gai a tava i ga mama kakit ta ra gunagunan; ma Noa i ga tak vue ra tubatuba ta ra pal na parau, ma i ga gigira, ma ra mata i ra pia i ga mage.

14 Ma ta ra vauruana gai, ta ra bung a ura vinun ma lavurua i ga mage ra pia.

15 Ma God i ga biti tai Noa dari:

16 Una irop ta ra parau, avat ma kaum taulai, ma ra utul a natum ma ra utul a vavina kai ra utul a natum.

17 Una agure vairop diat bula a lavur mangana i laun piram, a umana beo, ma ra umana vavaguai, ma ra lavur mangana i kakao ra pia, upi diat a manga kakava ta ra gunagunan, ma upi diat a tavua, ma diat a peal ta ra gunagunan.

18 Ma Noa i ga irop ma ra utul a natuna, ma kana taulai, ma ra utul a vavina kai ra utul a natuna;

19 a lavur leing ma ra lavur vavaguai, a lavur mangana par i kakao ra pia ma ra lavur beo, a lavur mangana par i laun ta ra gunagunan i ga irop ta ra parau da kadia vuvuna iat.

20 Ma Noa i ga pait ra uguugu na vartabar upi kai ra Luluai, ma i ga tatak ta ra lavur vavaguai

dia gomgom, ma ra lavur beo i gomgom,. ma i ga vartabar ma ra tinabar di tuntun tar ia.

²¹ Ma ra Luluai i ga angine ra vuvuluna i kalami, ma ra Luluai i ga biti ta ra balana dari: Pa ina tata vakaina ra pia mulai ure ra tarai, tago ra nuknuk i ra bala i diat i kaina papa ra bung dia bul tana, ma pa ina ubu mule ra lavur mangana i laun, da iau tar pait ia.

²² Ta ra lavur tataun, ba a rakarakan a gunagunan na tur tana, a e na vinauma ma ra e na minatuka, a madoldol ma ra malamalapang, a kilala na taubar ma ra kilala na labur, a bung na keake ma ra bung na marum pa na panie mulai.

9

A kunubu kai God pire Noa

¹ Ma God i ga tata vadoane Noa ma ra utul a natuna, a utul a tutana, ma i ga biti ta diat: Avat a vangala ra umana natu i vavat ma avat a vapealane avat, ma avat a kor ta ra rakarakan a gunagunan.

² Ma ra bunurut ure avat ma ra nidadar ure avat na tup ra lavur leing ma ra lavur vavaguai, ma ra lavur beo liuliu ma ra lavur mangana i kakao ra pia, ma ra lavur en ara na ta; di tul tar diat ta ra lima i vavat.

³ Avat a ian ta ra lavur magit i vanavana ma i laun; da ra davai i lubalubang, damana iau tul tar ia ta vavat a lavur mangana parika.

⁴ Ia kaka koko avat a en ra kanomong i ra mangana, ona kana nilaun, a gapuna, i ki boko tana.

⁵ Ma ina bali ra gapu i vavat, kavava nilaun, pire diat ra lavur mangana i laun, ma pire ra lavur tarai, maia, pire ra tura i ra tutana ina ga bali ra gapuna.

⁶ Nina i ubu doko ta tutana, a tarai diat a ubu doko bula nam; tago God i ga pait ra tarai varogop ma ia mulai.

⁷ Ma avat, boina avat a vangala ra mangoro na natu i vavat, ma avat a vapealane avat; avat a kakava mulamulai upi avat a pepeal tana.

⁸ Ma God i ga bitu tai Noa ma ra utul a natuna dari:

⁹ Ma iau, gire, iau ina vatur kaugu kunubu pire vavat ma pire kavava lavur bul mur;

¹⁰ ma pire ra lavur magit i laun pire vavat, ra beo liuliu, ra vavaguai ma ra leing par ta ra rakarakan a gunagunan pire vavat, ta diat par dia irop ta ra parau; maia, a lavur mangamangana i laun ta ra gunagunan.

¹¹ Ma ina vatur kaugu kunubu pire vavat; ma pa da nila vue mule ra lavur mangana i laun ma ra lovon ta; ma pa ta lovon ta mulai upi na vakaina vue ra gunagunan.

¹² Ma God i ga bitu: Go ia ra vakilang ure ra kunubu, nina ina pait ia pire vavat, ma ra lavur mangana i laun pire vavat, upi na tur vatikai:

¹³ Ina vaki kaugu gogol ta ra bakut, ma na da ra vakilang ure ra kunubu pire mimir ma ra rakarakan a gunagunan.

¹⁴ Ma ba ina tulue vaarike ra bakut ta ra gunagunan, ra gogol na vana rikai ta ra bakut,

¹⁵ ma ina nuk pa kaugu kunubu pire dat ma ra lavur mangana i laun; ma ra umana tava pa diat a

lovon mulai upi ra lavur mangana na virua tana.

¹⁶ Ma ra gogol na kiki ta ra bakut; ma ina gire ung ia, ma ina nuk pa ra kunubu tukum pire God ma ra lavur mangana i laun ra pia.

¹⁷ Ma God i ga biti tai Noa: Go ia ra vakilang ure ra kunubu, nina iau tar vatur ia pire dat ma ra lavur mangana i laun ra pia.

Noa ma ra umana natuna

¹⁸ Ma go ra utul a natu i Noa dital ga irop kan ra pal na parau: Sem, Kam ma Iapet; ma Kam dir tamana ma Kanaan.

¹⁹ Dital go a utul a natu i Noa; ta go dital a tarai dia tavua ta ra rakarakan a gunagunan.

²⁰ Ma Noa a tena vinauma, ma i ga pait tika na uma na vain;

²¹ ma i ga mome ra polo na vain ma i ga longlong tana; ma i ga pala vue kana mal ta kana pal na mal.

²² Ma Kam, tama i Kanaan, i ga gire ra paka i tamana, ma i ga ve ra ura turana tana ara ra pia.

²³ Ma Sem ma Iapet dir ga tak pa tika na mal ma dir ga vung ia ta ra ul a vara i dir, ma dir ga vana murmur, ma dir ga tuba ra paka i ra tama i dir, ma dir ga lingan kan ia; ma pa dir ga gire ra paka i tama i dir.

²⁴ Ma Noa i ga minana mulai kan ra vain, ma i ga matoto ta ra magit nina natuna a muruna i ga tar pait ia pirana.

²⁵ Ma i ga biti:

Kanaan na kakaina ka;

Na ki na vilavilau tuna pire ra ura turana.

²⁶ Ma i ga biti:

Da pite pa ra Luluai God kai Sem;

Ma Kanaan kana tultul uka.

²⁷ God na vangala pa Iapet;

Na ki boko ta ra umana pal kai Sem;

Ma Kanaan kana tultul uka.

²⁸ Ma ba i ga par ra lovon ta, Noa i ga laun boko a utul a mar ma a ilima na vinun na kilala.

²⁹ Ma ra bung na nilaun par kai Noa i ga varogop ma lavuvat na mar ma a ilima na vinun na kilala; ma i ga mat.

10

A umana bul mur tai ra umana natu i Noa (1 Tutu 1:5-23)

¹ Ma go diat ra lavur taun tarai kai ra utul a bul tutana kai Noa: Sem, Kam ma Iapet; ma ba i ga tar par ra lovon ta, dital ga vangala ra umana natu i dital.

² A umana natu i Iapet, a umana tutana, go diat: Gomer, ma Magog, ma Madai, ma Iavan, ma Tubal, ma Mesek, ma Tiras.

³ Ma ra umana natu i Gomer, a umana tutana go dital: Askenas, ma Ripat, ma Togarma.

⁴ Ma ra umana natu i Iavan, a umana bul tutana: Elisa ma Tarsis, Kitim ma Dodanim.

⁵ Go diat dia ga vana varbaiai, ma dia ga ki ta ra valvalian kai ra umana Tematana ta kadia gunan, tikatikai da kana tinata; ma da kadia vuna tarai ma kadia taun tarai.

⁶ Ma ra umana natu i Kam: Kus. ma Misraim, ma Put, ma Kanaan.

⁷ Ma ra umana natu i Kus: Seba, ma Kavila, ma Sabta, ma Rama, ma Sabteka. Ma ra ura natu i Rama: Seba ma Dedan.

⁸ Ma Kus i ga vangala Nimrod: go i ga luluai tavuna. ta ra gunagunan.

⁹ A ngala na tena nirovovi ta ra mata i ra Luluai; kari a vatavatang dari: A ngala na tena nirovovi ta ra mata i ra Luluai da Nimrod.

¹⁰ Ma kana varkurai i ga tur pa ia aro Babel, ma Erek, ma Akat, ma Kalene, ta ra gunan Sinar.

¹¹ Ma i ga irop ta nam ra gunan, ma i ga vana uro Asiria, ma i ga pait ra pia na pal Nineve ma Rekobot-Ir, ma Kala

¹² ma Resen. nina i tur livuan ta dir Nineve ma Kala; ia ra ngala na pia na pal.

¹³ Ma Misraim i vangala ra tarai Ludim ma Ananim, ma Leabim ma Naptukim;

¹⁴ damana bula ra tarai Patrusim ma Kaslukim, (nina ra tarai Pilistia dia ga vana rikai tana), ma ra tarai Kaptor.

¹⁵ Ma Kanaan i ga vangala Sidon, kana luaina, ma Ket;

¹⁶ damana bula ra tarai Iebus, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Girgas;

¹⁷ ma ra tarai Kivi ma ra tarai Ark, ma ra tarai Sin;

¹⁸ ma ra tarai Arvad, ma Semar, ma Kamat; ma namur a umana vuna tarai Kanaan dia ga peal vanavana.

¹⁹ Ma ra langun kai ra tarai Kanaan i ga tur pa ia aro Sidon, ma i tuk ta ra gunan Gerar ma Gasa; damana bula tuk ta ra langun Sodom, Adma ma Seboim. tuk ta ra gunan Lasa.

²⁰ Go diat ra umana natu i Kam, varogop ma kadia umana vuna tarai ma kadia umana vuna tinata, ta kadia umana gunan ma kadia taun tarai.

²¹ Ma Sem.bula i ga vangala ra umana bul; Sem nam ia ra tama i ra tarai Eber, ma dir turana ma

Iapet, ma i ga lua ta dir.

²² Go ra umana natu i Sem: Elam, Asur, Arpaksad, Lud ma Aram.

²³ Ma ra umana natu i Aram: Us ma Kul, ma Geter ma Mas.

²⁴ Ma Arpaksad i ga vangala Sela, ma Sela i ga vangala Eber.

²⁵ Ma Eber i ga vangala a ura natuna; tikai, a iangina Peleg, tago ta kana e di ga tibe varbaiane ra gunagunan; ma turana, a iangina Ioktan.

²⁶ Ma Ioktan i ga vangala Almodad, ma Selep, ma Kasarmavet, ma Iera;

²⁷ ma Adoram, ma Usal, ma Dikla;

²⁸ ma Obal, ma Abimael, ma Seba;

²⁹ ma Opir, ma Kavila, ma Iobab; go diat par ra umana natu i Ioktan.

³⁰ Ma ra langun u ra gunan dia ga ki tana, i ga tur pa ia aro Mesa ma i tuk ta ra langun Separ, ra lualuana ta ra papar a taur.

³¹ Go diat ra umana natu i Sem da kadia vuna tarai ma kadia vuna tinata, ta kadia gunagunan ma da kadia lavur taun tarai.

³² Go diat ra umana vuna tarai kai ra umana natu i Noa, varogop di ga vangala diat ta kadia lavur taun tarai; ma ta go diat ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan dia ga tavua varbabaiai ba i ga par ra lovon ta.

11

A bur na pal Babel

¹ Ma ra tinata ma ra pirpir ta ra rakarakan a gunagunan i ga kopono ko.

² Ma ba dia ga vana uro ta ra papar a taur, dia ga gire tadav tika na ngala na pia i tamataman ta ra gunan Sinar; ma, dia ga ki abara.

³ Ma dia ga vargat vargiane diat dari: Io, dat a pait ra umana vat na pia ma dat a tun bulu diat. Ma dia ga papait pal ma ra vat na pia, da ma ra vat tuna, ma ra pia i bulit kadia kabang.

⁴ Ma dia ga biti: Io, dat a pait tika na pia na pal, ma ra ngala na bur na pal i manga tuluai urama; a lamiana na tuk ta ra bakut, upi na rararang ra iang i dat, kan dat a ki varbabaiai boko ta ra rakarakan a gunagunan par.

⁵ Ma ra Luluai i ga irop upi na gire ra pia na pal ma ra ngala na bur na pal, nina ba ra umana natu i ra tarai dia ga pait ia.

⁶ Ma ra Luluai i ga biti: Gire, go ra tarai i kopono ko ma kadiat par ta kopono tinata ka; ma go ra magit dia pait vatavuna; ma go ona dia nuk pa ta magit upi diat a pait ia, pa na tabu mulai pire diat.

⁷ Io, dat a irop, ma dat a vapurpuruan kadia pirpir abara upi koko diat a valongore ilam mule kadia tinata vargil.

⁸ Damana ra Luluai i ga okokole varbabaiane diat ta ra rakarakan a gunagunan par, ma dia ga ngo ma ra papait pia na pal.

⁹ Kari di ga vatang ra iangina Babel, tago a Luluai i ga vapurpuruan ra tinata kai ra tarai par, ma i ga tulue varbabaiane diat ta ra rakarakan a gunagunan.

*A umana bul mur tai Sem
(1 Tutu 1:24-27)*

¹⁰ Ma go ra umana vuna tarai kai Sem. Sem i ga laun vue tika na mar na kilala ma i ga vangala Arpaksad, a ura kilala i taun ra lovon ta.

¹¹ Ma ba i ga tar vangala Arpaksad, Sem i ga laun a ilima na mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

¹² Arpaksad i ga utul a vinun ma a ilima kana kilala, ma i ga vangala Selak;

¹³ ma ba i ga tar vangala Selak i ga laun a ivat na mar ma a utul a kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

¹⁴ Selak i ga laun a utul a vinun na kilala, ma i ga vangala Eber;

¹⁵ ma ba i ga tar vangala Eber, Selak i ga laun a ivat na mar ma a utul a kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

¹⁶ Ma Eber i ga laun a utul a vinun ma a ivat na kilala, ma i ga vangala Peleg;

¹⁷ ma ba i ga tar vangala Peleg, Eber i ga laun a ivat na mar ma a utul a vinun na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

¹⁸ Ma Peleg i ga laun a utul a vinun na kilala, ma i ga vangala Reu;

¹⁹ ma ba i ga tar vangala Reu, Peleg i ga laun a ura mar ma lavuvat na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

²⁰ Ma Reu i ga laun a utul a vinun ma a ura kilala, ma i ga vangala Serug;

²¹ ma ba i ga tar vangala Serug, Reu i ga laun a ura mar ma lavurua na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

²² Ma Serug i ga laun a utul a vinun na kilala, ma i ga vangala Nakor;

²³ ma ba i ga tar vangala Nakor, Serug i ga laun a ura mar na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

²⁴ Ma Nakor i ga laun a ura vinun ma lavuvat na kilala, ma i ga vangala Tera;

²⁵ ma ba i ga tar vangala Tera, Nakor i ga laun tika na mar ma lavuvat na kilala mulai, ma i ga vangala ra umana bul tutana ma ra umana bul vavina.

²⁶ Ma Tera i ga laun lavurua na vinun na kilala, ma i ga vangala Abaram, Nakor ma Karan.

A umana bul mur tai Tera

²⁷ Io, go ia ra varvai ure ra umana bul mur tai Tera. Tera i ga vangala Abaram, Nakor ma Karan; ma Karan i ga vangala Lot.

²⁸ Ma Karan i ga mat ta ra luaina mata i tamana Tera ta nam ra gunan di ga tar kava ie, aro Ur ta ra langun Kaldea.

²⁹ Ma Abaram ma Nakor dir ga taulai; ma ra iang i ra taulai kai Abaram ba Sarai; ma ra iang i ra taulai kai Nakor ba Milka, natu i Karan, a tama i dir Milka ma Iska.

³⁰ Ma Sarai i ga biu, pa ta natuna.

³¹ Ma Tera diat ma natuna Abaram, ma tubuna Lot natu i Karan, ma Sarai bula, a nimuna, a taulai kai Abaram natuna, dia ga vana kan ra gunan Ur ta ra langun Kaldea, upi diat a vana ta

ra gunan Kanaan; ma dia ga pot aro Karan, ma dia ga ki ie.

³² Ma ra lavur bung kai Tera dia ga varogop ma a ura mar ma a ilima na kilala; ma Tera i ga mat aro Karan.

12

A nioro kai God pire Abaram

¹ Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram: Una vana kan kaum gunan, ma balakane ra tara na niurum, ma kan ra kuba i tamam, ma una vana ta nam ra gunan ba ina vateten u boko tana;

² ma ina pait vaarike ra ngala na tarai tam; ma ina vadoane u, ma ina vangala pa ra iangim; ma una varvadoan.

³ Ma ina tata vadoane diat dia vadoane u, ma ina tata vakakaina nina ba na tata vakakaina u; ma ra lavur vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan boko tam.

⁴ Io, Abaram i ga vana da ra Luluai i ga ve; ma dir ga varagur ma Lot; ma Abaram i ga lavurua na vinun ma a ilima na kilala, ba i ga vana irop ta ra gunan Karan.

⁵ Ma Abaram i ga agur pa Sarai kana taulai, ma Lot natu i turana, ma ra tabarikik dia ga vung ia, ma kadia tarai par, nina dia ga ki pire diat aro Karan; ma dia ga vana upi ra gunan Kanaan; ma dia ga pot aro ta ra gunan Kanaan.

⁶ Ma Abaram i ga vana alalu tuk ta ra pakana gunan Sikem, ma tuk ta ra davai, a iangina a iban, aro More. Ma ta nam ra bung a tarai Kanaan dia ga ki ta nam ra gunan.

⁷ Ma ra Luluai i ga tur kapet rikai pire Abaram ma i ga biti: Ina tul tar go ra gunan tai ra umana natum. Ma i ga pait tika na uguugu ba kai ra Luluai, nina i ga tur kapet rikai pirana.

⁸ Ma i ga vana kariu uro iat ta ra lualuana, ta ra papar a taur maravai Betel, ma i ga vatur kana pal na mal dari, ba Betel i ga ki ta ra papar a taoai, ma Ai ta ra papar a taur. Ma i ga pait ra uguugu upi kai ra Luluai abara, ma i ga kail tadav ra iang i ra Luluai.

⁹ Ma Abaram i ga tut, ma i ga kakari vanavana upi ra gunan ta ra papar a taubar.

Abaram i ki aro Aigipto

¹⁰ Ma ra mulmulum i ga tup ra gunan; ma Abaram i ga vana ur ta ra gunan Aigipto, upi na ki boko tana, tago ra mulmulum i ga tup ra gunan.

¹¹ Ma ba i ga maravai vanavana upi na olo ta ra gunan Aigipto, i ga biti tai Sarai kana taulai, dari: Gire, iau nunure.ba u a metek na vavina;

¹² ma ba ra umana te Aigipto diat a gire u, diat a biti bar, Go kana taulai; ma kan diat a ubu doko iau, ma u kaka, una laun uka.

¹³ I boina ba una biti ba dor taina, upi ina ki boina tam ma upi ina laun ure u.

¹⁴ Ma ba Abaram i ga pot aro Aigipto, a umana te Aigipto dia ga gire ra vavina, ba a potar na vavina tuna.

¹⁵ Ma ba ra umana luluai kai Parao dia ga gire, dia ga pite pa ia pire Parao, ma dia ga agur pa ra vavina tar ta ra kuba i Parao.

¹⁶ Ma Abaram i ga ki mamal ure, ma dia ga tabar ia ma ra umana sip, a umana bulumakau, a umana as a umana tomotoina, a umana tultul

na tutana ma ra umana tultul na vavina, ma ra umana as a umana tana, ma ra umana kamel bula.

¹⁷ Ma ra Luluai i ga vakadik Parao ma diat ta ra kubana ma ra lavur ngala na kinadik ure Sarai, ra taulai kai Abaram.

¹⁸ Ma Parao i ga oro pa Abaram ma i ga biti tana: Ava go ra magit u tar pait ia piragu? Ta ra ava pa u ga ve iau ba go kaum taulai?

¹⁹ Ta ra ava u ga biti ba taim? Damana amir ga taulai me; io, go kaum taulai, una agur pa ia, ma amur a vana.

²⁰ Ma Parao i ga tulue ra tarai ure, upi diat a vartulai me, diat ma kana taulai ma kana lavur tabarikik.

13

Abaram ma Lot dir varbaiai

¹ Ma Abaram ma kana taulai dir ga irop kan ra gunan Aigipto, ma dir ga vana urama Kanaan ta ra langun na taubar, ma i ga kap kana vurvur magit; dital ma Lot.

² Ma Abaram i ga manga uviana ma ra vavaguai, a silva ma ra goled.

³ Ma kana lavur vinavana i ga tur pa ia aro ra langun na taubar, ma i tuk tar ta ra gunan Betel, nam ra pakana gunan kana pal na mal i ga tur tavuna tana, livuan ta ra ura gunan Betel ma Ai,

⁴ ta ra pakana gunan kai ra uguugu, nina i ga pait vatavuna; ma ta nam ra gunan Abaram i ga kail tadav ra iang i ra Luluai.

⁵ Ma Lot, nina dir ga varagur ma Abaram, kana bula ra lavur sip, ma ra bulumakau, ma ra umana pal na mal.

⁶ Ma pa i ga tale ra gunan upi dir par dir ki rangup tana, tago kadir tabarikik i ga ngala, ma i ga dekdek upi dir a ki varurung.

⁷ Ma ra umana tena balabalaure vavaguai kai Abaram ma ra umana tena balabalaure vavaguai kai Lot dia ga varvarngangar. Ma ra tarai Kanaan ma ra tarai Peres dia ga ki ta ra gunan ta nam ra kilala.

⁸ Ma Abaram i ga biti tai Lot: Koko ra varngangar pire dor ma pire kador umana tena balabalaure vavaguai, tago dor tamana.

⁹ Pa i langalanga vang ra gunan parika ta ra luaina matam? Boina, dor a vana varbaiai. Ona u mainge ra papar a maira ina vana ta ra papar a lima tuna, ma ona u mainge ra papar a lima tuna, ina vana ta ra papar a maira.

¹⁰ Ma Lot i ga idaidok, ma i ga gire ra gunan kikil ra Iordan, ma lua a umana tava tana ta ra lavur pakapakana, ta nam ra bung ba ra Luluai pa i ga kamare vue boko Sodom ma Gomora, ma i ga da ra uma kai ra Luluai, da ra gunan Aigipto, ma i tuk tar uro Soar.

¹¹ Io, Lot i ga pilak pa ra gunan kikil ra Iordan upi kana; ma Lot i ga vana ta ra papar a taur; ma dir ga vana varbaiai.

¹² Ma Abaram i ga ki ta ra gunan Kanaan, ma Lot i ga ki ta ra lavur pia na pal ta ra gunan i tamataman, ma i ga kari kana pal na mal vanavana tuk ta ra gunan Sodom.

¹³ Ma ra tarai Sodom dia ga manga kaina, ma dia ga pait ra varpiam tuna tadav ra Luluai.

¹⁴ Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram, ba dir ga vana varbaiai ma Lot, dari: Una idaidok go, ta go

ra gunan u tur tana, ma una gigira upi ra matana labur, ma ra matana taubar, ma ra matana taur, ma ra matana taoai;

¹⁵ tago go ra gunagunan parika ba u gire ina tul tar ia tam ma ta ra lavur bul mur tam upi kavavat vatikai.

¹⁶ Ma ina vapeal ra umana bul mur tam, upi diat a varogop ma ra tobon ta ra rakarakan a gunagunan; ma ona tikai na luk puput pa ra tobon ta ra rakarakan a gunagunan, na luk puput pa bula ra lavur bul mur tam.

¹⁷ Una tut, ma una valivute ra gunagunan par, ra lolovinana ma ra tababana tana, tago ina tabar u me.

¹⁸ Ma Abaram i ga kari pa kana pal na mal, ma i ga vana, ma i ga ki ta ra makur a iban kai Mamre, maravai Kebron, ma i ga pait tika na uguugu kai ra Luluai abara.

14

Abaram i valaun pa Lot

¹ Ma ta nam ra kilala ba Amrapel i ga king aro Sinar, ma Ariok i ga king aro Elasar, ma Kedorlaomer i ga king aro Elam, ma Tidal a king kai ra Goim,

² dia ga varubu ma Bera a king aro Sodom, ma Birsa a king aro Gomora, ma Sinab a king aro Adma, ma Semeber a king aro Seboim, ma ra king aro Bela, nina di vatang ia bula ba Soar.

³ Go diat par dia ga tur rangup ta ra male, a iangina Sidim, nina ba gori a Ta Mat i tur tana.

⁴ A vinun ma a ivu kilala dia ga torom tai Kedorlaomer, ma ta ra vavinununa ma a utul dia ga tut ma ra vinarubu na varpiam.

⁵ Ma ra vavinun ma a ivat na kilala Kedorlaomer ma ra lavur king dia ga talaina me dia ga pot, ma dia ga ubu ra tarai Repaim aro Astarot-Kanaim, ma ra tarai Susi aro Am, ma ra tarai Em aro Kiriataim, a gunan i tamataman,

⁶ ma ra tarai Kori ta kadia gunan, a lualuana Seir, ma i ga tuk tar uro El-Paran, maravai ra pupui.

⁷ Ma dia ga lilikun, ma dia ga tadav En-Mispat, di vatang ia bula ba Kades, ma dia ga ubu ra gunagunan par kai ra tarai Amalek ma Amor, nina dia ga ki aro Kaseson-Tamar.

⁸ Ma ra king Sodom, ma ra king Gomora, ma ra king Adma, ma ra king Seboim, ma ra king Bela, di vatang ia bula ba Soar, dia ga vana rikai, ma dia ga vaninara upi diat a varubu ma diat ta ra male Sidim;

⁹ upi diat a varubu ma Kedorlaomer a king Elam, ma Tidal a king kai ra Goim, ma Amrapel a king Sinar, ma Ariok a king Elasar, a ivat na king ure a ilima.

¹⁰ Io, mangoro na tung ta ra male Sidim, ma tika na mangana bulit i ga tur ta diat; ma ra king Sodom dir ma ra king Gomora dir ga takap, ma dir ga bura tana, ma diat dia ga bura valili dia ga vilau upi ra luana.

¹¹ Ma dia ga ra pa ra tabarikik aro Sodom ma Gomora, ma ra adia magit na nian, ma dia ga vana ka.

¹² Ma dia ga kinim Lot bula, dir tamana ma

Abaram, nina i ga ki Sodom, ma kana tabarikik, ma dia ga vana.

¹³ Ma tikai ta diat dia ga takap, i ga vana ma i ga ve Abaram ra te Ebraio, nina i ga ki ta ra makur a iban kai Mamre, ra te Amor, tura i dir Eskol ma Aner; ma go diat dia ga tur na bartalaina ma Abaram ta ra vinarubu.

¹⁴ Ma ba Abaram i ga valongore ba di ga tar kinim pa natu i turana, i ga agure kana dovot na tarai, nina di ga kava diat ta kana gunan, a utul a mar ma a vinun ma a lavutul diat, ma i ga korot mur diat tuk tar aro Dan.

¹⁵ Ma i ga tibe varbaiane kana tarai ure diat ta ra marum, ma i ga ubu diat, ma i ga korot mur diat tuk tar aro Koba, nina i maravai Damasko, ta ra papar a maira.

¹⁶ Ma i ga kap valilikun ra tabarikik par, ma i ga agure valilikun Lot bula, natu i turana, ma kana tabarikik, ma ra vaden bula ma ra tarai.

Melkisedek i vadoane Abaram

¹⁷ Ma ra king Sodom i ga totongo upi ia, ba i ga lilikun ta ra vinarubu ma Kedorlaomer ma ra umana king dia ga varagur me, ta ra male Save, di vatang ia bula ba a Male kai ra King.

¹⁸ Ma Melkisedek, a king Salem, i ga kap vaarike ra gem ma ra vain; ma ia ra tena tinabar kai God, a Ngala Kakit.

¹⁹ Ma i ga tata vadoane ma i ga biti: Abaram na ti doan tai God, a Ngala Kakit, nina ba kana ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan.

²⁰ A pite varpa tadav God, a Ngala Kakit, nina i ga ongo tar kaum umana ebar ta ra limam. Ma i tul tar ia ra vavinununa ta ra lavur magit.

²¹ Ma ra king Sodom i ga biti tai Abaram: Una tul tar ra tarai ka tagu, ma una vatur vake ra tabarikik.

²² Ma Abaram i ga biti tai ra king Sodom: Iau tar vatur ra limagu urama tadav ra Luluai God, a Ngala Kakit, kana ra bala na bakut ma ra rakarakan a gunagunan,

²³ ba koko ina vatur vake ta vup na kuara, ba ta vivi ik ure ta pal a kau, ba ta enana magit ta kaum tabarikik; kan una biti: Iau ga vauviana Abaram;

²⁴ ia kaka nam ra magit ra umana barmana dia ga en ia, ma ra tiniba kai ra tarai ave varagur, Aner, Eskol ma Mamre, boina ba dital a vatur vake kadital tiniba.

15

A kunubu kai God pire Abaram

¹ Ma i par go ra lavur magit, ma namur a tinata kai God i ga tadav Abaram ta ra ninana, ma i ga biti dari: Abaram, koko una burut; iau kaum bakbakit, ma kaum vapuak na ngala tuna.

² Ma Abaram i ga biti: Luluai God, ava una tar ia tagu? Tago ina mat boko, ma pa ta natugu; ma go Elieser maro Damasko na tur kia iau ta ra kubagu.

³ Ma Abaram i ga biti: Gire, pa u ga tul tar ta bul tagu, ma gire, tikai ba di tar kava ta ra kubagu na tur kia iau.

⁴ Ma ra tinata kai ra Luluai i ga tadav ia dari: Go ra tutana pa na tur kia u, pata; ma ga nina ba na vana rikai tam na tur kia u,

⁵ Ma i ga agure vairop ia, ma i ga biti tana: Una tadarake ra bakut, ma una luk guve ra lavur tagul,

ona i tale u upi una luk guve diat; ma i ga biti tana: Damana boko ra lavur bul mur tam.

⁶ Ma Abaram i ga kapupi ra Luluai, ma ra Luluai i ga luk tar ia tana da ra mangamangana takodo.

⁷ Ma i ga biti tana: Iau ra Luluai, iau ga agure vairop u aro Ur, ta ra gunan Kaldea, ma ina tabar u ma go ra gunan upi una kale.

⁸ Ma i ga biti: Luluai God, ava ra vakilang ba ina nunure tana, ba ina kale pa ia boko.

⁹ Ma i ga biti tana: Una pilak pa tika na nat na bulumakau ba i utul kana kilala, ma tika na me, a tana ba i utul kana kilala, ma tika na sip, a tomotoina ba i utul kana kilala, ma tika na uka, ma tika na nat na balu, upi kaugu.

¹⁰ Ma i ga kap go diat par, ma i ga poko kutu diat livuan, ma i ga vung ra umana papar vartalai; ia kaka ra ura beo pa i ga kutu varbaiane dir.

¹¹ Ma ra umana beo, a umana lup virua, dia ga pukai ki ta ra virua i diat; ma Abaram i ga korot vue diat.

¹² Ma ba i ga kuba ra keake, Abaram i ga manga tarurungai, ma a ngala na bunurut ma ra ngala na bobotoi dir ga tadav ia.

¹³ Ma ra Luluai i ga biti tai Abaram dari: Una nunure ba a dovotina, ra umana bul mur tam diat a ki na vaira tai ta tika na gunan ba vakir kadiat, ma diat a ki na vilavilau tana, ma na tup diat a ivat na mar na kilakilala.

¹⁴ Ma nam ra tarai, ba diat a torom ta diat, ina kure bula, ma namur diat a irop tana ma ra ngala na tabarikik.

¹⁵ Ma u, una vana pire ra umana tamam ma ra malmal, ma ba i do kaum lavur kilala, diat a punang u.

¹⁶ Ma ta ra vaivat na taun tarai diat a lilikun uti mulai, tago ra valavalar i ra varpam kai ra tarai Amor pa i ot boko.

¹⁷ Ma ba ra keake i ga tar vana ba ma i ga marum, gire, tika na ubu i mi, ma a biro na iap i ga bolabolo livuan ta ra lavur pakapakana virua.

¹⁸ Ta nam ra bung ra Luluai i ga pait ra kunubu ma Abaram, ma i ga biti: Iau tul tar go ra gunan ta ra lavur bul mur tam; na tur pa ia aro ta ra Tava Alir Aigipto ma na tuk tar ta ra ngala na tava alir Oiparat:

¹⁹ diat ra tarai Ken, ma ra tarai Kenis, ma ra tarai Kadmon,

²⁰ ma ra tarai Ket, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Repaim,

²¹ ma ra tarai Amor, ma ra tarai Kanaan, ma ra tarai Girgas, ma ra tarai Iebus.

16

Agar dir ma Ismael

¹ Ma Sarai, a tulai kai Abaram, pa i ga kava tar ta natuna; ma kana tika na tultul a vavina, a te Aigipto, ma ra iangina ba Agar.

² Ma Sarai i ga biti tai Abaram: Ea, ra Luluai i tar kure bat iau, upi koko ina kavava; i boina ba una vana pire kaugu tultul na vavina, kan ina vatur vake ta umana bul tana. Ma Abaram i ga torom ta ra tinata kai Sarai.

³ Ma Sarai, a tulai kai Abaram, i ga tul tar Agar a te Aigipto tai Abaram kana tutana, upi dir a tulai me; ma Abaram i ga tar ki a vinun na kilala ta ra gunan Kanaan.

⁴ Ma i ga ruk tadav Agar, ma Agar i ga lalau pa ra bul; ma ba i ga nunure ba i kap bala, i ga pidimuane kana tadar vavina.

⁵ Ma Sarai i ga biti tai Abaram: Boina ba nam ra mangamangana di vakaina iau me, na ki tam; iau ga tul tar kaugu tultul na vavina tam, pi na va piram, ma ba i kap bala, i pidimuane iau. A Luluai na pait ra varkurai ta dor.

⁶ Ma Abaram i ga biti tai Sarai: Gire, u iat una kure kaum tultul, una pait nam ra magit tana ba u mainge. Ma ba Sarai i ga kure vadekdek ia, i ga lop uka kan ia.

⁷ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga gire tadav ia pire ra kivu na tava ra papar a nga, nina ba uro Sur.

⁸ Ma i ga biti: Agar a tultul kai Sarai, u mamave ma una vana uve? Ma i ga biti: Iau tar lop balakane kaugu tadar vavina Sarai.

⁹ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tana: Una lilikun mulai tadav ia, ma una vamolo tar u ta ra vavai na limana.

¹⁰ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tana: Gire, ina manga vapeal ra umana bul mur tam, ma na dekdek upi da luk guve valar pa diat, tago a ngala na kor.

¹¹ Ma ra angelo i ga biti bula tana: Gire, u tar kap bala, ma una kava boko ta bul tutana, una vaiang tar ra iangina ba Ismael, tago ra Luluai i tar valongore kaum tinangi.

¹² Ma na varogop ma ra kuabar na as livuan ta ra tarai ma i tut na vinarubu ure ra tarai par, ma ra tarai diat a varubu me. Ma na ki ta ra luaina mata i ra lavur turana par.

¹³ Ma i ga vatang ra iang i ra Luluai, nina dir tata me ba: U a God na ginigira. Tago i ga biti: Dave iau laun boko, ma a dovotina iau tar gire?

¹⁴ Kari di vatang nam ra kivu ba a kivu na nilaun ta ra ginigira; ea, i tur livuan ta ra ura gunan Kades ma Bared.

¹⁵ Ma Agar i ga kava tar ra bul tutana tai Abaram; ma Abaram i ga vaiang tar ra iang i nam natuna Agar i ga kava ba Ismael.

¹⁶ Ma Abaram i ga tar laun pa lavutul na vinun ma laptikai na kilala ba Agar i ga kava tar Ismael tai Abaram.

17

A pokakikil ia ra vakilang i ra kunubu

¹ Ma ba Abaram i ga laun pa lavuvat na vinun ma lavuvat na kilala, a Luluai i ga tur kapet pa pirana ma i ga biti tana: Iau God Dekdek Muka; una vanavana ta ra luaina matagu, ma una ko kakit.

² Ma ina vatur kaugu kunubu pire dor, ma ina vapeal na kaia ra umana natum.

³ Ma Abaram i ga bura timtimum, ma God dir pirpir me, ma i ga biti:

⁴ Ma iau, gire, kaugu kunubu i tur pire dor, ma una vangala boko mangoro na vuna tarai.

⁵ Ma pa da vatang mule ra iangim ba Abaram, da vatang ra iangim boko Abaram, tago iau tar vakai u pi una painavuna boko ure ra mangoro na vuna tarai.

⁶ Ma ina tul tar ia tam upi una vangala mangoro na natum, ma ina vaki ra umana ngala na vuna

tarai tam, ma ra umana king bula diat a vana rikai tam.

⁷ Ma ina vatur kaugu kunubu pire dor, ma pire ra umana bul mur tam, ma kadia lavur taun tarai, upi ra kunubu pa na mutu, dari: Ba iau kaum God ma kai ra lavur bul mur tam.

⁸ Ma Ina tabar u, ma ra umana bul mur tam, ma ra gunan nina u ki na vaira tana, ra gunan Kanaan par, upi kavavat vatikai, ma iau kadia God.

⁹ Ma God i ga biti tai Abaraam dari: Ma u, una torom ta kaugu kunubu, u ma ra umana bul mur tam ta kadia lavur taun tarai.

¹⁰ Ma go kaugu kunubu, nina ba avat a toratorom tana, pire dor ma u, dat ma ra umana bul mur tam: diat par kavava umana tutana avat a poko kikel diat.

¹¹ Avat a poko kikel ra pal i ra paka i ra tutana. la ra vakilang i ra kunubu pire dat.

¹² Ba tikai i lavutul kana bung pire vavat, avat a poko kikel ia, a lavur tutana ta kavava lavur taun tarai, nina di ga kava diat ta ra kuba i vavat, ma nina di ga kul pa ia tai ra vaira, ba pa i vana rikai ta ra umana bul mur tam.

¹³ Nina di ga kava ta ra kubam, ma nina di ga kul pa ia ma kaum mani, avat a poko kikel diat; ma kaugu kunubu na tur ta ra pal i ra paka i vavat ma na tur vatikai.

¹⁴ Ma ona pa di poko kikel tika na bul tutana ta ra pal i ra pakana, da okole vue nam kan ra taraina, tago i tar piam vue kaugu kunubu.

¹⁵ Ma God i ga biti tai Abaraam: Ma Sarai, kaum tulai, koko una vatang ra iangina ba Sarai; da vatang ia ba Sara.

¹⁶ Ma ina vadoane boko, ma ina tabar u ma tika na bul tutana tana. Ina vadoane, ma na vakubur mangoro na vuna tarai; a umana king kai ta umana vuna gunan diat a vana rikai tana.

¹⁷ Ma Abaraam i ga bura timtibus ta ra matana, ma i ga nonganongon ta ra balana ma i ga biti: Dave, ina vangala ta bul mulai ba iau a mar na kilala, ma Sara na kakava bar ba i lavuvat na vinum na kilala?

¹⁸ Ma Abaraam i ga biti tai God: Boina ba Ismael na laun ta ra luaina matam!

¹⁹ Ma God ga biti dari: Pata, Sara ka, kaum taulai, na kava tar ia tam tika na bul tutana, ma una vaiang tar ra iangina ba Isak. Ma ina vatur kaugu kunubu pire mimir, a kunubu ba na tur pa na mutu ure ra umana bul mur tana.

²⁰ Ma ure Ismael, iau tar valongore u ure nam bula. Gire, iau tar vadoane, ma ina maravut ia upi na vangala mangoro na natuna, ma diat a peal na kaia; na vangala a vinun ma a urua na luluai, ma ina vaki ia upi ra ngala na vuna gunan.

²¹ Ma ga kaugu kunubu ina vatur ia pire mimir ma Isak, nina ba Sara na kava tar ia tam ta ra e iau ga kure, ta ra kilala namur.

²² Ma God i ga ngo ma ra tinata pire Abaraam ma i ga tutua kan ia.

²³ Ma Abaraam i ga poko kikil ra pal i ra paka i Ismael natuna, ma ra pal i ra paka i diat par di ga kava diat ta kana gunan, ma diat dia ga kul pa diat ma kana mani, a lavur tutana par ta ra tarai ta ra. kuba i Abaraam, ta nam ra bung iat God i ga ve tar ia.

²⁴ Ma Abaraam i ga laun vue lavuvat na vinun ma lavuvat na kilala ba di ga poko kikil ra pal i ra

pakana.

²⁵ Ma Ismael natuna i ga vinun ma a utul kana kilala ba di ga poko kikil ia ta ra.pal i ra pakana.

²⁶ Ta ra kopono bung di.ga poko kikil Abaraam ma Ismael natuna.

²⁷ Ma ra tarai par ta kana gunan, diat di ga kava diat i tana, ma diat di ga kul pa diat ma ra mani tai ra umana vaira, di ga poko kikil diat varurung ma Abaraam.

18

A vavalima ure ra kinakava kai Isak

¹ Ma God i ga tur kapet pa pirana ta ra makur a iban kai Mamre, ba i ga ki ta ra mataniolo kai ra pal na mal; ma i ga tup ia ra lapap i ra keake.

² Ma i ga idok, ma i ga gigira; ma ea, a utul a tutana dital ga tur abara ta ra luaina matana; ma ba i ga gire dital, i ga tut kan ra mataniolo kai ra pal na mal, ma i ga vutvut barat dital, ma i ga va timtibum ra pia, ma i ga biti:

³ Luluai, ona u tar mari iau, koko una vana pakit kaum tultul.

⁴ Ina vartuluai upi ta ik a tava, upi amutal a puk ra kau i mumutal, ma amutal a ngo papa boko ta ra malur na davai.

⁵ Ma ina vila pa ta ik a pakana gem, ma amutal a lagar tana; namur amutal a vana mulai, tago kari go amutal tar tadav kamumutal tultul. Ma dital ga biti tana: Una pait nam u tar vatang ia.

⁶ Ma Abaraam i ga pampam ta ra pal na mal pire Sara, ma i ga biti tana: Una vaninare lulut a utul a valavalar na bo na plaua, una bing ia ma una pait gem.

⁷ Ma Abaraam i ga kavie ra vinavana tadav ra kikir na vavaguai, ma i ga vila pa tika na nat na bulumakau, i ga guma ma i ga boina ra viono, ma i ga tul tar ia tai ra tultul, ma ra tultul i ga vaninare lulut.

⁸ Ma i ga kap ra bira na polo na u, ma ra polo na u i mek, ma ra nat na bulumakau, nina i ga vaninare, ma i ga vung ia pire dital; ma i ga tur pire dital ta ra vavai na davai, ma dital ga ian.

⁹ Ma dital ga tir ia: Akave Sara, kaum taulai? Ma i ga biti: Akamana ta ra pal na mal.

¹⁰ Ma i ga biti: A dovotina, ta ra e damana ta ra kilala namur ina lilikun mulai, ma Sara, kaum taulai, na kava ra bul tutana. Ma Sara i ga tur ta ra matakilalat na pal na mal ta ra tamuruna, ma i ga valongore.

¹¹ Ma Abaraam ma Sara dir ga patuana, ma i ga peal kadir kilala; ma ra mangamangana kai ra vaden i ga ngo pire Sara.

¹² Ma Sara i ga nongon ta ra balana, ma i ga biti: Dave go iau a tubuan, ma ina gugu mulai vang? Ma kaugu luluai bula i tar manga patuana.

¹³ Ma ra Luluai i ga biti tai Abaraam: Ta ra ava Sara i nonganongon tana, ma ta ra ava i biti, Ina kava mule ta bul dave, tago iau a tubuan na vavina?

¹⁴ Ava ra magit na dekdek bar pire ra Luluai? Ina lilikun mulai ta ra kilala namur, ta ra e di ga tibe, ma Sara na vatur vake natuna, a bul tutana.

¹⁵ Ma Sara i ga varpuai, i ga biti: Pa iau nongon; tago i ga burut. Ma i ga biti: A dovotina u tar nongon.

Abaraam i lul ure Sodom

¹⁶ Ma ra utul a tutana dital ga tut, ma dital ga vana upi Sodom; ma Abaraam i ga varagur ma dital upi na tule dital.

¹⁷ Ma ra Luluai i ga biti: Ina ive davatane kan Abaraam a magit ba ina pait ia boko,

¹⁸ tago Abaraam, na varogop boko ma ra ngala na vuna gunan tuna ma a dekdek bula, ma a lavur vuna tarai ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan tana.

¹⁹ Tago iau tar pilak pa ia, upi na tul tar ia tai ra umana natuna ma ra kubana namur tana, ba diat a mur ra nga i ra Luluai, upi diat a pait ra magit i takodo ma i dovot, upi a Luluai na tul tar nam ra magit tai Abaraam, nina i ga vatading ia me.

²⁰ Ma ra Luluai i ga biti: A lavur varvai na vartakun ure Sodom ma Gomora i kaina tuna, ma kadia varpiam i mamat i tuna.

²¹ Kari ina vana ur go, ma ina gire ba i dovot di tar pait ot pa nam ra lavur magit varogop ma ra varvai, nina i vana rikai piragu, ba pata; ma ona pata, ina nunure ke.

²² Ma a ura tutana dir ga, tur tapuku ma dir ga vana uro Sodom; ma Abaraam i ga tur boko ta ra luaina mata i ra Luluai.

²³ Ma Abaraam i ga kakari pirana, ma i ga biti: Dave, una vapanie varurungane vue dir par ra tena takodo ma ra tena varpiam?

²⁴ Kan a ilima na vinun na tena takodo dia ki ta ra pia na pal; una kamare vue bar ra pia na pal, ma pa una mari ia ure ra ilima na vinun na tena takodo dia ki tana?

²⁵ Koko muka una ubu ra tena takodo varurung ma ra tena varpiam, upi damana ra tena takodo

na vardada ka ma ra tena varpian. Koko muka. Dave, ra tena varkurai kai ra rakarakan a gunagunan pa na varkurai bar ma ra mangamangana takodo?

²⁶ Ma ra Luluai i ga biti: Ona ina gire a ilima na vinun na tena takodo aro Sodom, ina mari ra gunan parika ure diat.

²⁷ Ma Abaraam i ga tata balbali, ma i ga biti: Gire, iau tar valar ia upi amir a tata ma ra Luluai, ma a dovot, iau a tobon ika ma iau da ra kabu ka.

²⁸ Kan na iba ra ilima upi na ilima na vinun na tena takodo. Dave bar, una kamare vue ra pia na pal parika, tago i iba nam ra ilima? Ma i ga biti: Pata, pa ina kamare vue, ba ina gire tadav ra ivat na vinun ma a ilima.

²⁹ Ma i ga tata mulai, ma i biti: Kan una gire tadav a ivat na vinun uka. Ma i ga biti: Pa ina pait ia ure ra ivat na vinun tana.

³⁰ Ma i ga biti: Koko una kankan, Luluai, ba ina tata mulai. Kan una gire tadav ra utul a vinun uka tana. Ma i ga biti: Pa ina pait ia, ona iau gire tadav ra utul a vinun tana.

³¹ Ma i ga biti: Gire, iau tar valar ia upi amir a tata ma ra Luluai. Kan una na tadav ra ura vinun uka tana. Ma i ga biti: Pa ina nila vue ure ra ura vinun.

³² Ma i ga biti: Koko una kankan, Luluai, ma ina valar ta kopono tinata mulai: Kan una gire tadav tika na vinun uka tana. Ma i ga biti: Pa ina nila vue ure ra vinun.

³³ Ma ba i ga par kadir tinata ma Abaraam, a Luluai i ga vana; ma Abaraam i ga lilikun upi kana gunan.

19

Di li vue Sodom ma Gomora

¹ Ma ra ura angelo dir ga pot aro Sodom ta ra ravian. Ma Lot i ga ki ta ra mataniolo aro Sodom. Ma Lot i ga gire dir, ma i ga tut upi na barat dir; ma i ga tur ruru ma ra matana ra pia;

² ma i ga biti: A ura luluai, boina amur a ruk ra kuba i kamumur tultul, amur a ki tana ra marum, ma da puk ra kau i mumur; ma ta ra kavunvun amur a tut mulai, ma amur a vana! Ma dir ga biti: Pata, amir a ki ke ta ra nga i ra pia na pal go ra marum par.

³ Ma i ga manga vo pa dir, ma dir ga ruk ta ra kubana. Ma i ga lapir dir, ma i ga pait ra gem ba pa ta leven tana, ma dir ga ian.

⁴ Ma ba pa dir ga va boko, a tarai na pia na pal, a tarai Sodom, dia ga tur kikil ra pal, a umana barmana ma ra umana patuana, a tarai kai ra pia na pal parika;

⁵ ma dia ga oro Lot ma dia ga biti tana: Akave ra ura tutana dir ruk pira go ra marum? Una agure vairop dir, upi avet a la ma dir.

⁶ Ma Lot i ga.irop tadav diat, ma i ga banu bat ra matakilalat,

⁷ ma i ga biti: A umana turagu, koko avat a pait ra mangamangana kaina damana.

⁸ Gire, a ura natugu, a ura inip na vavina, go kari, ma pa dir ga la boko tai ta tutana; ina agure vairop dir, ma avat a pait nam ra magit ta dir ba ava mainge; ma ga koko avat a vakaina go ra ura tutana; tago dir tar ki bakit ta ra kubagu.

⁹ Ma dia ga biti ke: Una tur ar. Ma dia ga biti: Go ra kopono tutana i tar pot, ma i ki na vaira

ait, ma i mainge ba na tena varkurai. Go avet a manga vakaina u ma dir pata. Ma dia ga manga tutulan varara upi nam ra tutana Lot, ma dia.ga vana maravai upi diat a pamar ra banbanu.

¹⁰ Ma ra ura tutana dir ga tulue ra lima i dir, ma dir ga al varuk Lot pire dir ta ra bala na pal, ma dir ga banu bat ia.

¹¹ Ma dir ga vapula bat ra tarai ta ra banbanu kai ra pal, ra umana ngala ma ra umana ikilik; damana dia ga vatalanguane mule diat ma ra tinikan upi ra banbanu.

¹² Ma ra ura tutana dir ga biti tai Lot: Dave ta umana niurum ati boko, ta nimum bar, ba ta umana bul tutana, ba ta umana bul vavina? Boina una agure vairop ra umana niurum par ta go ra pia na pal kan go ra gunan;

¹³ tago amir a vakaina boko go ra gunan, tago a varvai na vartakun ure i tar mamat pire ra Luluai, ma ra Luluai i tulue amir upi amir a vakaina vue.

¹⁴ Ma Lot i ga irop ma dia ga tata ma ra umana tutana, a umana nimuna, nina ba diat a taulai boko ma ra umana natuna, ma i ga biti: Avat a tut, avat a irop kan go ra gunan, tago a Luluai na kamare vue go ra pia na pal. Ma ra umana nimuna dia ga biti ba i varvaula ka.

¹⁵ Ma ta ra kavunvun dir ga vargat Lot upi na pampam, dir ga biti: Una tut, una agure kaum taulai ma a ura natum, a ura vavina, dir bula; kan una virua ta ra balbali ure go ra pia na pal.

¹⁶ Ma i ga vavuan ika; ma ra ura tutana dir ga vatur vake ra limana, ma ra lima i kana taulai, ma ra lima i ra ura bul vavina, tago a Luluai i ga

mari ia, ma dir ga agure vairop ia ma dir ga nur vue abara.

¹⁷ Ma ba dir ga tar agure vairop diat, i ga biti: Una lop upi una laun; koko una lingan namur tam; ma koko una tur pit ika ta go ra gunagunan parika. Una lop tar ta ra luana, kan una virua.

¹⁸ Ma Lot i ga biti ta dir: Ea, Luluai, koko damana;

¹⁹ gire, u ga mari kaum tultul ma u ga vangala kaum varmari pirana, nina u ga vaarike tagu, tago u tar valaun iau; ma i dekdek upi ina lop tar ta ra luana, kan ta kaina magit na tadav iau ma ina virua ka.

²⁰ Gire, go ra pia na pal i maravai, upi ina lop tar tana; ma i ikilik ika; boina una tul tar iau upi ina lop tatar tana, tago a pede ik, ma a tulungeagu na laun:

²¹ Ma i ga biti tana: Io, iau tar torom tam ta go ra magit bula, ma pa ina kamare vue nam ra pia na pal, nina u vatang ia.

²² Una kavie ra nilop ubara; tago i dekdek upi ina pait ta magit ona pa u olo boko tana. Kari di vatang nam ra pia na pal ba Soar.

²³ Ma ra keake i ga kuma rikai ba Lot i ga pot aro Soar.

²⁴ Ma ra Luluai i ga tulue ra bata i da ra pakar ma ra iap tai ra Luluai marama ra bakut,

²⁵ ma i ga vue pukue vue nam ra ura pia na pal ma ra gunan kikil dir bula, ma ra tarai dia ga ki tana, ma ra lavur magit i ga tavua ta ra pia.

²⁶ Ma ra tulai kai Lot i ga lingan namur, ma i ga da ra vat na solt muka.

²⁷ Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun, ma i ga vana ta nam ra gunan i ga tur ta ra luaina mata i ra Luluai tana.

²⁸ Ma i ga gire upi Sodom ma Gomora, ma upi ra gunan i tur kikil dir, ma i ga bobobe; ma gire, a mi i ga tubang rikai ta ra gunan, da ra mi ta ra ubu ta.

²⁹ Ma ba God i ga kamare vue ra umana pia na pal ta ra gunan i tamataman, God i ga nuk pa Abaraam, ma i ga tul vairop vue Lot, upi koko na virua ta nam ra bung ba i ga vue pukue vue ra umana pia na pal Lot i ga ki tana.

A vunapai ra tarai Moab ma ra tarai Amon

³⁰ Ma Lot i ga irop ta ra gunan Soar, ma i ga ki ta ra luana, dital ma ra ura natuna, a ura vavina, tago i ga burut ba na ki aro Soar; ma i ga ki tai tika na babang, dital ma ra ura natuna, a ura vavina.

³¹ Ma ra luaina ta dir i ga biti ta ra vauruana: Tama i dor i patuana, ma pa ta tutana ta ra gunagunan, upi na ruk pire dor, varogop ma ra mangamangana kai ra tarai ta ra rakarakan a gunagunan par.

³² Una mai, dor a vamomo tama i dor ma ra vain, ma dor a va pirana, pi dor a vakubur ta tarai tai tama i dor.

³³ Ma dir ga vamomo tama i dir ma ra vain ta nam ra marum, ma ra luaina i ga ruk ma i ga va pire tamana; ma tamana iat pa i ga nunure ba i ga va ma ba i ga tut mulai.

³⁴ Ma ra malana i ga ve ra muruna dari: Gire, iau tar va pire tamagu ra marum; boina dor a vamoma bula go ra marum, upi una ruk ma una va pirana, pi dor a vakubur ta tarai tai tama i dor.

³⁵ Ma dir ga vamomo tama i dir ma ra vain nam ra marum bula, ma ra muruna i ga vana ma i ga va pirana; ma tamana iat pa i ga nunure ba i ga va ma ba i ga tut mulai.

³⁶ Damana ra ura natu i Lot dir ga kap bala tai tama i dir.

³⁷ Ma ra luaina i ga kava ra bul tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Moab, tama i ra tarai Moab gori.

³⁸ Ma ra muruna i ga kava ta bul tutana bula, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Ben-Ami; ma go a tama i ra tarai Amon gori.

20

Abaraam dir ma Abimelek

¹ Ma Abaraam i ga vana papa kan nam ra gunan upi ra langun ta ra matana taubar, ma i ga ki livuan ta ra gunan Kades ma Sur; ma i ga ki na vaira aro Gerar.

² Ma Abaraam i ga biti ure Sara, kana taulai, ba: Amir taina. Ma Abimelek, a king Gerar, i ga vartuluai upi ia ma di ga agur pa Sara.

³ Ma God i ga tadav Abimelek ta ra ririvon ra marum, ma i ga biti tana: U tar virua ure ra vavina u ga ben ia, tago dir tar taulai ma tika na tutana.

⁴ Ma Abimelek pa i ga maravai boko pirana, ma i ga biti: Dave Luluai, una ubu vue bula ra takodo na tarai?

⁵ Ia iat, pa i ga ve iau vang ba: Amir taina? Ma ra vavina iat bula i ga biti ba: Amir taina? Iau ga pait go ra magit ma ra dovot na balagu ma ra limagu i tuptup tana.

⁶ Ma God i ga biti tana ta ra ririvon: Maia, iau nunure ba u ga pait go ma ra dovot na balam, ma iau ga tur bat i u, pi koko una pait ra kaina piragu; kari pa iau ga tul tar ia tam ba una bili ia.

⁷ Io, una vamule ra taulai kai nam ra tutana, tago ia ra propet, ma na araring ure u, ma una laun; ma ona, pa u vamule, una nunure ba una virua, avat ma kaum tarai par.

⁸ Ma Abimelek i ga tut ta ra kavunvun, ma i ga oro pa kana lavur tultul par, ma i ga varvai ta go ra lavur magit ta ra talinga i diat, ma ra tarai dia ga manga burut.

⁹ Ma Abimelek i ga oro pa Abaraam ma i ga biti tana: Ava ra magit go u tar pait ia ta vevet, ma ava vang ra kaina magit ba iau ga pait ia piam, tago u vuna ta ra ngala na mangamangana kaina piragu ma ta kaugu gunan? U ga pait ra mangamangana piragu, ba pa i topa ia upi da pait ia.

¹⁰ Ma Abimelek i ga biti tai Abaraam dari: U ga pait go ra magit upi ra ava?

¹¹ Ma Abaraam i ga biti: Tago iau ga nuk ia dari: A dovotina, a bunurut ure God pa i ki ta go ra gunan; ma diat a ubu iau ure kaugu taulai.

¹² Ma tikai bula: A dovot, taigu, tago natu i tamagu, ma vakir natu i nagu; ma amir tar taulai.

¹³ Ma ba God i ga tul vue iau kan ra kuba i tamagu, iau ga biti tana: Go ra varmari una pait ia tagu, ta ra lavur gunan ba dor a vana tana, una vatang iau ba taim.

¹⁴ Ma Abimelek i ga vaninare ra sip ma ra bulumakau, ma ra umana tultul na tutana ma ra umana tultul na vavina, ma i ga tabar Abaraam me, ma i ga vamule Sara, kana taulai, tana.

¹⁵ Ma Abimelek i ga biti: Gire go kaugu gunan ta ra luaina matam i langalanga, una ki ta nam ra pakana u mainge.

¹⁶ Ma i ga biti: Gire, iau tar tabar taim ma ra arip na marmar na pakana silva; gire, i da ra mal. na tubatuba ta ra matam pire diat par ava varagur ma diat ure ra lavur magit i ga tadav u; ma go iau tar pait ra magit i takodo tana ta ra mata i diat par.

¹⁷ Ma Abaraam i ga araring pire God, ma God i ga valagar Abimelek ma kana taulai ma kana umana tultul na vavina, ma dia kakava.

¹⁸ Tago a Luluai i ga kure vadekdek bat ra tatal na bul kai ra umana vavina ta ra kuba i Abimelek ure Sara, ra taulai kai Abaraam.

21

Di kava Isak

¹ Ma ra Luluai i ga tadav Sara da i ga tar biti, ma ra Luluai i ga pait ia tai Sara da i ga tar vatang ia.

² Ma Sara i ga lalau pa ra bul, ma i ga kava tar ra bul tutana tai Abaraam ba i ga patuana, ta nam ra pakana kilala God i ga tar vaarike tar ia tana.

³ Ma Abaraam i ga vatang ra iang i natuna a tutana, nina Sara i ga kava tar ia, ba Isak.

⁴ Ma Abaraam i ga poko kikil natuna Isak ba i ga lavutul kana bung, da God i ga tar vartuluai pirana.

⁵ Ma Abaraam i ga laun vue tika na mar na kilala ba di ga kava tar Isak natuna.

⁶ Ma Sara i ga biti: God i tar vaninare ra ninongon ure iau; diat par dia valongore diat a nongon maravut iau.

⁷ Ma i ga biti: To ia na ve Abaraam ba Sara na vau ra umana bul? Tago iau tar kava tar natuna ta ra kilala i manga patuana tana.

Di okole vue Agar ma Ismael

⁸ Ma ra bul i ga taiak ma i ga vung vue ra u; ma Abaraam i ga pait ra ngala na lukara ta nam ra bung Isak i ga vung vue ra u tana.

⁹ Ma natu i Agar, ra vavina Aigipto, nina i ga kava tar ia tai Abaraam, i ga varvaula; ma Sara i ga gire.

¹⁰ Kari i ga biti tai Abaraam: Una okole vairop vue go ra vavina, a vilavilau, dir ma natuna; tago ra natu i go ra vilavilau pa na kakalai varurung ma natugu, varurung ma Isak.

¹¹ Ma go ia ra magit na tinabun tuna pire Abaraam ure natuna.

¹² Ma God i ga biti tai Abaraam: Koko na tabun ra balam ure ra barmana ma ure kaum vilavilau, a vavina. Una torom ta ra nilai Sara ta ra lavur magit i ve u tana; tago tai Isak iat a umana bul mur tam diat a vana rikai.

¹³ Ma ina pait vaarike ra ngala na vuna tarai tai ra natu i ra vilavilau a vavina bula, tago ia ra bul mur tam.

¹⁴ Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun, ma i ga vaninare ra gem, ma ra paura na tava, ma i ga tul tar ia tai Agar, ma i ga vung ia ta ra ul a varana, ma i ga tul tar ra bul bula, ma i ga tul vue. Ma i ga vana, ma i ga tenten vurvurbit ta ra bil, a iangina Ber-Seba.

¹⁵ Ma ra paura i ga mama, ma i ga nur vue ra bul ta ra vavai tika na davai ik.

16 Ma i ga vana, ma i ga ki aro vailik a ik, i vardada ma ra vinavana na pu di pu me; tago i ga biti: Koko ina gire ra minat kai ra bul. Ma i ga ki abara ma i ga kukula ma i ga tangi.

17 Ma God i ga valongore ra nilai ra bul, ma ra angelo kai God i ga oro pa Agar marama ra bala na bakut, ma i ga biti tana: U diva, Agar? Koko u burut, tago God i tar valongore ra nilai ra bul ta nam ra pakana i va tana.

18 Una tut, ma una vatut ra bul, ma una vatur vake ma ra limam, tago ina pait vaarike ra ngala na vuna tarai tana.

19 Ma God i ga vanana pa ra kiau na matana, ma i ga gire tika na kivu na tava, ma i ga vana, ma i ga vabuka ra paura ma ra tava, ma i ga vamomo ra barmana.

20 Ma God i ga maravut ra bul, ma i ga tavua, ma i ga ki ra bil, ma i ga tena pinanak.

21 Ma i ga ki ta ra bil, a iangina Paran, ma nana i ga tul tar tika na vavina maro Aigipto pirana.

A kunubu kai Abaraam ma Abimelek

22 Ma ta nam ra kilala Abimelek ma Pikol ra luluai i kana tarai na vinarubu dital ga tata ma Abaraam, ma dir ga biti dari tana: God i maravut u ta ra lavur magit u pait ia.

23 Io, koko una tuam vakaina iau ba ra umana natugu, ba ra umana bul mur tagu; una bali ke piragu nam ra varmari iau ga pait ia piram, ma una mari bula ra gunan u ga ki na vaira tana. Ma una pait ra vavalima ure tai God.

24 Ma Abaraam i ga biti: Ina vavalima.

²⁵ Ma Abaraam i ga pit Abimelek ure ra kivu na tava, nina ba ra umana tultul kai Abimelek dia ga varane.

²⁶ Ma Abimelek i ga biti: Pa iau nunure go ra magit; to ia bar i ga pait ia? Ma pa u ga vaarike tagu, ma pa iau ga valongore ta tinata ure tuk tar ta ra bung gori.

²⁷ Ma Abaraam i ga vaninare ra sip ma ra bulumakau, ma i ga tabar Abimelek me, ma dir ga pait ra kunubu.

²⁸ Ma Abaraam i ga vaki vaire ra lavurua na sip, a umana tana.

²⁹ Ma Abimelek i ga biti tai Abaraam: Ava ra kukurai ra lavurua na sip, nina u vatur vaire diat?

³⁰ Ma i ga biti dari: Go ra lavurua na sip, a tana, una vatur diat ta ra limagu, upi ra vakilang tagu ba iau ga kal go ra kivu na tava.

³¹ Ia ra vuna, tago di ga vatang nam ra pakana ba Ber-Seba, tago dir par dir ga vavalima tana.

³² Damana dir ga pait ra kunubu aro Ber-Seba; ma Abimelek i ga tut, dir ma Pikol ra luluai i kana tarai na vinarubu, ma dir ga lilikun ta ra gunan kai ra tarai Pilistia.

³³ Ma Abaraam i ga vaume tika na davai, a iangina Tamariska, aro Ber-Seba ma abara i ga kail tadav ra iang i ra Luluai God Tukum.

³⁴ Ma Abaraam i ga ki na vaira ta ra gunan kai ra tarai Pilistia mangoro na bung.

22

A varkurai pire Abaraam pi na tul tar Isak

¹ Ma ba i ga par go ra lavur magit, God i ga valar Abaraam ma i ga biti tana: Abaraam! Ma i ga biti: Iau go kari.

² Ma i ga biti tana dari: Una agure natum, a tutana, kaum kavakake, nina u mari ia, Isak iat, ma una vana ta ra gunan Moria, ma una pait ra tinabar me, nina ba di tuntun tar ia, ta ra ul a luana ba ina vaarike boko tam.

³ Ma Abaraam i ga tut ra kavunvun iat, ma i ga vaninare kana as, ma i ga agure a ura barmana ta kana tarai, ma Isak natuna; Ma i ga kita ra davai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma i ga tut papa, ma i ga vana ta nam ra gunan God i ga tar vateten tar ia.

⁴ Ta ra vautuluna bung Abaraam i ga idok, ma i ga gire ra gunan aro vailik.

⁵ Ma Abaraam i ga biti tai kana a ura barmana dari: Amur a ki ati ma ra as, ma amir ma ra bul, amir a vana uro, ma amir a lotu; ma namur amir a tadav mule amur.

⁶ Ma Abaraam i ga takan pa ra davai ure ra tinabar di tuntun tar ia, ma i ga vung ia ta ra ul a vara i Isak ma ia iat i ga kap ra iap ma ra banam; ma dir par dir ga vana.

⁷ Ma Isak i ga biti tai tamana Abaraam dari: Tamagu! Ma i ga biti: Iau go kari, natugu. Ma i ga biti mulai: Gire ra iap ma ra davai go kari, ma akave ra lam ure ra tinabar?

⁸ Ma Abaraam i ga biti dari: God iat na tikan tadav ta lam ure ra tinabar, natugu. Ma dir par dir ga vana damana ka.

⁹ Ma dir ga tadav nam ra pakana God i ga tar vatang tar ia; ma Abaraam i ga pait tika na uguugu ie; ma i ga vung mal ra davai tana, ma i

ga vi Isak natuna, ma i ga vung ia ta ra uguugu, ta ra ul a davai.

¹⁰ Ma Abaraam i ga tulue ra limana, ma i ga vatur ra banam upi na doko natuna.

¹¹ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga ora marama ra bala na bakut, ma i ga biti dari: Abaraam, Abaraam! Ma i ga biti: Iau go kari.

¹² Ma i ga biti: Koko una bili ra barmana, ma koko una vakaina; tago go iau nunure ba u ru God, tago pa u muie vake natum, kaum kavakake, tagu.

¹³ Ma Abaraam i ga idok, ma i ga gire ara namur tana tika na sip, a tomotoina, i vavakai ma ra ramuna ta ra lokor. Ma Abaraam i ga vana, ma i ga vila pa ra sip, a tomotoina, ma i ga pait ra tinabar di tuntun tar ia me, upi na kia vue natuna.

¹⁴ Ma Abaraam i ga vatang ra iang i nam ra gunan ba: A Luluai-Ire; da di vatang ia boko gori: Ta ra luana kai ra Luluai da gire.

¹⁵ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga oro mule Abaraam marama ra bala na bakut, ma i ga biti:

¹⁶ Iau ga vavalima ta ra iangigu mulai, a Luluai i biti, tago u ga pait go ra magit, ma pa u ga muie vake natum, a kavakake:

¹⁷ Ina manga vadoane u ma ra varvadoan, ma ina vapeal na kaia ra umana bul mur tam; diat a da ra umana tagul arama liu, ma diat a varogop ra veo ara ra valian, ma ra umana bul mur tam diat a kale ra mataniolo kai kadia lavur ebar.

¹⁸ Ma ra lavur tarai par ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan ta ra umana bul mur tam, tago u ga torom ta ra nilaigu.

¹⁹ Damana Abaraam i ga lilikun tadav kana a ura barmana; ma dia ga tut, ma dia ga varagur uro Ber-Seba.

A umana bul mur tai Nakor

²⁰ Ma ba i ga par go ra lavur magit, dia ga ve Abaraam dari: Ea, Milka i tar kava tar bula ra umana bul tai turam Nakor:

²¹ Us, ra luaina, ma Bus turana, ma Kemuel, ra tama i Aram;

²² ma Kesed, ma Kaso, ma Pildas, ma Iedlap, ma Betuel.

²³ Ma Betuel i ga vangala Rebeka; go ra lavutul Milka i ga kava tar diat tai Nakor, tura i Abaraam.

²⁴ Ma kana tultul na vavina a iangina Reuma, i kakava bula, i kava go diat: Tebak, Gakam, Takas ma Maka.

23

Sara i mat ma Abaraam i kul pa ra pakana pia ure ra pupunang

¹ Ma Sara i ga laun pa tika na mar a ura vinun ma lavurua na kilala; la go ra lavur kilala i ra nilaun kai Sara.

² Ma Sara i ga mat aro Kiriati-Arba, di vatang ia bula ba Kebron, ta ra gunan Kanaan. Ma Abaraam i ga vana upi na korkor ure Sara, ma upi na tangie.

³ Ma namur Abaraam i ga tut kan ra minatina, ma dia ga tata ma ra umana natu i Ket, i ga biti dari:

⁴ Iau a enana, ma iau ki na vaira pire vavat; avat a tul tar tagu ta pakana pia na pupunang pire vavat, upi ina punang kaugu minat tana kan ra matagu.

⁵ Ma ra umana natu i Ket dia ga bali Abaraam ma ra tinata dari:

⁶ Luluai, una valongore avet; u a ngala na luluai kai God pire vevet, una punang kaum minat ta nam ra babang na minat i boina kakit; pa ta na ta vevet na muie kana babang na minat, upi koko una punang kaum minat tana.

⁷ Ma Abaraam i ga tut, ma i ga tur ruru ta ra luaina mata i ra tarai ta nam ra gunan, ra umana natu i Ket.

⁸ Ma dia ga pirpir me, ma i ga biti: Ona ra nuknuk i vavat damana, pi ina punang kaugu minat kan ra matagu, i boina ba avat a valongore iau, ma avat a lul Epron, natu i Sokar, ure iau,

⁹ upi na tul tar kana babang Makpela tagu, nina i maravai ta ra langun i kana uma; ina tul tar ra mataina par tana, ma na tul tar ia tagu livuan ta vavat, upi kaugu babang na pupunang.

¹⁰ Ma Epron i ga ki livuan ta ra umana natu i Ket; ma Epron, a te Ket, i ga tata bali Abaraam ta ra luaina mata i ra umana natu i Ket, ma ta ra luaina mata i diat par dia olaolo ta ra mataniolo kai ra pia na pal, dari:

¹¹ Pata, luluai, una valongore iau: Ina tul tar ra pia na uma tam ma ra babang tana, ina tabar u me; ta ra luaina mata i diat par kaugu tarai ina tabar u me; una punang kaum minat.

¹² Ma Abaraam i ga tur ruru ta ra luaina mata i ra tarai ta nam ra gunan.

¹³ Ma i ga biti tai Epron ta ra luaina mata i ra tarai ta nam ra gunan dari: Io, ona u mainge, una valongore iau; ina tul tar ra matai ra gunan tam;

una alube pa ia tagu; ma ina punang kaugu minat tana.

¹⁴ Ma Epron i ga tata bali Abaraam dari:

¹⁵ Luluai, una valongore iau: A matai ra gunan i varogop ma ra ivat na mar na mamat na silva; ma i dave go ra magit pire dor? Una punang ke kaum minat tana.

¹⁶ Ma Abaraam i ga torom tai Epron; ma i ga valar tar ra silva tai Epron, nina i ga vatang ia, ma ra tarai Ket dia ga valongore, a ivat na mar na mamat na silva, nina ba ra tena kunukul i kukul me.

¹⁷ Damana dia ga vadovot tar ra gunan kai Epron aro Makpela, maravai Mamre, tai Abaraam upi kana, ra gunan ma ra babang tana, ma ra davadavai par ta ra gunan ma ta kana langun par,

¹⁸ ta ra luaina mata i ra umana natu i Ket, ta ra luaina mata i diat par dia olaolo ta ra mataniolo ta nam ra pia na pal.

¹⁹ Ma ba i ga par go, Abaraam i ga punang Sara, kana taulai, ta ra babang ta ra gunan Makpela maravai Mamre, Kebron nam, ta ra gunan Kanaan.

²⁰ Ma ra tarai Ket dia ga vadovot tar ra gunan ma ra babang tana tai Abaraam, upi kana pia na pupunang.

24

A tinaulai kai Isak

¹ Ma Abaraam i ga patuana, ma i ga laun vao, ma ra Luluai i ga maravut Abaraam ta ra lavur magit.

² Ma Abaraam i ga biti tai kana tultul, nina i lualua ta ra kubana ma i kure kana tabarikik par: Una vung ra limam ta ra kelakelegi na kaugu,

³ ma una vavalima tai ra Luluai, ra God kai ra bala na bakut ma ra God kai ra rakarakan a gunagunan, ba koko una vataule natugu ma ta vavina ta ra vaden Kanaan, nina iau ki livuan ta diat;

⁴ una vana ta kaugu gunan iat, ma pire ra umana niurugu, ma una pilak pa ta vavina ure natugu Isak.

⁵ Ma ra tultul i ga biti tana: Kan ra vavina na ole upi na mur iau ta go ra gunan; dave, ina tule mule natum ta nam ra gunan u ga irop tana?

⁶ Ma Abaraam i ga biti tana: pata, koko una agure mule natugu uro.

⁷ A Luluai God kai ra bala na bakut, nina i ga agure vairop iau kan ra kuba i tamagu, ma kan ra gunan di ga kava iau tana, nina i ga biti tagu ma ra vavalima: Ina tul tar go ra gunan ta ra umana bul mur tam, ia iat na tulue kana angelo na lua tam, ma una pilak pa ta vavina mabara ure natugu.

⁸ Ma ona ra vavina pa na ga upi na mur u, u ti langalanga ta go kaum vavalima; ia kaka koko una agure mule natugu uro.

⁹ Ma ra tultul i ga vung ra limana ta ra kelakelegi na kau i Abaraam, kana luluai, ma i ga vavalima tana.

¹⁰ Ma ra tultul i ga pilak kapi ta vinun na kamel ta ra lavur kamel kai kana luluai, ma i ga vana papa; ma i ga kap ra lavur mangana tabarikik kai kana luluai ta ra limana, ma i ga tut, ma i ga vana uro Mesopotamia, ta ra pia na pal kai Nakor.

11 Ma i ga kure ba koko ra umana kamel diat a olo ta ra pia na pal; ba diat a va ka maravai pire ra kivu na tava ta ra ravian, ta ra pakana bung ba ra vaden dia irairop tana, upi diat a kulup a tava.

12 Ma i ga biti: U, Luluai God kai kaugu luluai Abaraam, iau lul u, ba una maravut iau go gori, ma una mari Abaraam, kaugu luluai.

13 Gire, iau tur pire ra kivu na tava; ma ra umana natu i ra tarai kai ra pia na pal, a umana vavina, diat a irairop, upi diat a kulup a tava;

14 boina ba na dari: nina ra inip na vavina, ba ina biti tana, Una vung vatagogo kaum kulkulup, pi ina momo, ma na biti, Una momo, ma ina vamomo bula kaum kamel, boina ba ia nam iat ba u ga tibe tar ia tai kaum tultul Isak; ma ina nunure tana ba u mari kaugu luluai.

15 Ma ba i ga tata boko, gire, Rebeka i ga irop, natu i Betuel, nina ba Milka i ga kava tar ia tai Nakor, tura i Abaraam, ma i ga kap ra kulkulup ta ra ul a varana.

16 Ma a vakak na vavina tuna, a inip, ma pa ta tutana i ga la tana boko; ma i ga vana ur ta ra kivu, ma i ga vabuka kana kulkulup, ma i ga tutua rikai.

17 Ma ra tultul i ga vutvut upi na barat ia, ma i ga biti: Una vamomo iau ma ta ik a tava ta kaum kulkulup.

18 Ma i ga biti: Una momo, luluai. Ma i ga lulut, i ga vairop ra kulkulup ta ra limana, ma i ga vamoma.

19 Ma ba i ga tar vamoma, i ga biti: Ina kulup ure kaum umana kamel bula, upi diat a momo ma diat a maur.

20 Ma i ga pampam, i ga lolonge ra tava ma

ra kulkulup ta ra turtur na tava, ma i ga vutvut mulai ta ra kivu, upi na kulup, ma i ga kulup ure kana umana kamel par.

²¹ Ma ra tutana i ga bove ung ia, ma i ga ki mut uka upi na nunure value, ba a Luluai i ga maravut kana vinavana ba pata.

²² Ma ba ra umana kamel dia ga tar momo par, a tutana i ga tak pa ra domol di pait ia ma ra goled i mamat a ik, ma a ura mul ure ra limana, dir ga varogop ma a vinun na mamat na goled,

²³ Ma i ga biti: U natu i to ia? Una ve iau. Dave, ta maup abara ta ra kuba i tamam, upi avet a ki tana?

²⁴ Ma i ga biti tana: Iau natu i Betuel, nina Milka i ga kava tar ia tai Nakor.

²⁵ Ma i ga biti bula tana: Ave vung ra kunai ma ra magit bula ure ra kamel, ma a maup bula pire vevet, upi avat a va tana.

²⁶ Ma ra tutana i ga bura rururu, ma i ga lotu tadav ra Luluai.

²⁷ Ma i ga biti: Da pite pa ra Luluai ra God kai kaugu luluai Abaraam, tago pa i vung vue kana varmari ma kana dovotina tadav kaugu luluai, ma i ga vateten iau ta ra nga uti, ta ra kuba i ra umana tura i kaugu luluai.

²⁸ Ma ra inip na vavina i ga vutvut, ma i ga varvai ta go ra lavur magit ta ra kuba i nana.

²⁹ Ma Rebeka dir taina ma tika na tutana, a iangina Laban; ma Laban i ga kavie ra vinavana, upi na tadav ra tutana ta ra kivu.

³⁰ Ma ba i ga gire ra domol ma ra mul ta ra lima i taina, ma ba i ga valongore ra tinata kai Rebeka, taina, ba i ga biti, A tutana i ga ve iau ra dari, i ga

tadav ra tutana; ma gire, i ga tur pire ra umana kamel ta ra kivu.

³¹ Ma i ga biti tana: Una ruk, u nina a Luluai i ga vadoane, ta ra ava u turtur ra pia? Iau tar vaninare ra pal, ma iau tar mal are ra pakana bula ure ra umana kamel.

³² Ma ra tutana i ga ruk ra pal, ma i ga pala vue ra tabarikik ta ra umana kamel. Ma i ga tul tar ra kunai tana ma ra magit na nian ure ra umana kamel ma ra tava bula, pi na puk ra kauna me, ma ra kau i ra tarai dia varagur me.

³³ Ma di ga vung ra magit na nian pirana, upi na ian; ma i ga biti: Pa ina ian boko,, ina varvai lua ure kaugu vinavana. Ma i ga biti: Una varvai ka.

³⁴ Ma i ga biti: Iau a tultul kai Abaraam.

³⁵ Ma ra Luluai i ga manga maravut kaugu luluai, ma i tar ngala; ma i ga tabar ia ma ra do na sip ma mangoro na bulumakau, ma ra silva ma ra goled, ma ra umana tultul na tutana ma ra umana tultul na vavina, ma ra umana kamel ma ra umana as.

³⁶ Ma Sara, a tulai kai kaugu luluai, i ga kava tar tika na bul tutana tai kaugu luluai, ba i ga tubuan na vavina; ma Abaraam i tul tar kana lavur tabarikik par ta nam ra bul.

³⁷ Ma kaugu luluai i ga kure ba ina vavalima, ma i ga biti dari: Koko una pilak pa ta vavina ure natugu pire ra vaden ta ra gunan Kanaan, nina iau ki tana;

³⁸ una vana ka tadav ra kuba i tamagu, ma pire ra umana niurugu, ma una pilak pa tika na tulai kai natugu.

³⁹ Ma iau ga biti tai kaugu luluai: Kan ra vavina na ole ra vinavana mur iau uti.

⁴⁰ Ma i ga biti tagu: A Luluai, nina iau vanavana ta ra luaina matana, na tulue amur ma kana angelo, ma na maravut u ta kaum vinavana, ma una pilak pa tika na vavina ure natugu ta ra umana niurugu ta ra kuba i tamagu;

⁴¹ ma damana una langalanga ta kaugu vavalima, ba u tadav ra umana niurugu; ma ona pa di nur tar ia piram, u ti langalanga ta kaugu vavalima.

⁴² Ma gori iau tar pot ta ra kivu, ma iau biti: Luluai, a God kai kaugu luluai Abaraam, boina una maravut iau ta kaugu vinavana;

⁴³ gire, iau tur ta ra kivu na tava; boina una tul tar ia, ba nam ra vavina, nina i irop upi na kulup, ma ina biti tana, Una tabar iau ma ta ik a tava ta kaum kulkulup,

⁴⁴ ma na biti tagu, Una momo, ma ina kulup bula ure kaum umana kamel, boina ba ia nam ra vavina iat, nina ba ra Luluai i ga tibe, upi na taule ra natu i kaugu luluai.

⁴⁵ Ma ba pa i par boko ra tinata ta ra balagu, gire, Rebeka i vana rikai ma kana kulkulup ta ra ul a varana, ma i vana ur upi ra kivu, ma i kulup; ma iau biti tana: Boina una vamomo iau.

⁴⁶ Ma i rurut, ma i vairop ra kulkulup marama ra ul a varana, ma i biti: Una momo, ma ina vamomo kaum umana kamel bula; io, iau momo, ma i vamomo ra umana kamel bula.

⁴⁷ Ma iau tir ia: U natu i to ia? Ma i biti: Natu i Betuel, natu i Nakor nina ba Milka i ga kava tar ia. Ma iau vung tar ra marmar ta ra bilauna, ma ra mul ta ra limana.

⁴⁸ Iau bura rururu ma iau lotu tadav ra Luluai, ma iau pite pa ra Luluai, a God kai kaugu luluai Abaraam,, nina i ga lue rap iau ta ra takodo na nga, upi ina pilak pa natu i ra tura i kaugu luluai, upi na taule natuna.

⁴⁹ Ma ona avat a pait ra varmari ma ra dovot na mangamangana pire kaugu luluai, avat a ve iau; ona pata, avat a ve iau bula, upi ina vana ta ra papar a lima tuna, ba ta ra maira.

⁵⁰ Io, Laban ma Betuel dir ga tata bali ia dari: Go ra magit i vuna tai ra Luluai, i dekdek upi amir a tatike ta magit i boina ba ta magit i kaina tam.

⁵¹ Gire, Rebeka i tur ta ra luaina matam, una agur pa ia, ma amur a vana, ma na taule natu i kaum luluai, da ra Luluai i tar biti.

⁵² Ma ba ra tultul kai Abaraam i ga valongore kadir tinata, i ga va timtibum ta ra mata i ra Luluai.

⁵³ Ma i ga tak vaarike ra lavur ngatngat na magit, di ga pait diat ma ra silva ma ra goled, ma ra umana mal, ma i ga tabar Rebeka me, ma taina bula ma nana, i ga tabar dir ma ra umana ngatngat na magit.

⁵⁴ Ma dia ga iaian ma dia ga momamomo, diat ma ra tarai dia ga varagur me; ma nam ra marum dia ga ki boko; ma dia ga tut ta ra kavunvun, ma i ga biti: Avat a tul vue iau tadav kaugu luluai.

⁵⁵ Ma tai ra vavina ma nana dir ga biti: Boina ba ra vavina na ki ati boko pire vevet ta umana bung, ta vinun bar, ma namur na vana.

⁵⁶ Ma i ga biti ta dir: Koko amur a tur bat iau, tago a Luluai i ga maravut iau ta kaugu vinavana,

avat a nur vue ke iau, upi ina talil tadav kaugu luluai.

⁵⁷ Ma dir ga biti: Dat a oro pa boko ra vavina, ma dat a tir ia, ba ava ra nuknukina.

⁵⁸ Ma dia ga oro Rebeka, ma dia ga tir ia dari: Dave, amur a varagur ma go ra tutana? Ma i ga biti: Amir a varagur.

⁵⁹ Ma dia ga tul vue Rebeka, tai diat, ma kana tultul na vavina, diat ma ra tultul kai Abaraam, ma kana tarai.

⁶⁰ Ma dia ga tata vadoane Rebeka, ma dia biti tana: Tai vevet, boina ba ra arip na mar na vinun na arip na marmar diat a vana rikai tam, ma i boina ba ra umana bul mur tam diat a kale ra mataniolo kadiat nina dia milikuane diat.

⁶¹ Ma Rebeka i ga tut, diat ma kana umana tultul na vavina, ma dia ga ki ra umana kamel, ma dia ga mur ra tutana. Ma ra tultul i ga lue rap Rebeka, ma i ga vana ka.

⁶² Ma Isak i ga lilikun maro ra kivu Lakaroi, tago i ga ki ra gunan ta ra papar a taubar.

⁶³ Ma ba i ga ravian, i ga vana ta ra uma, upi na nununuk; ma i ga idok, ma i ga gire ra umana kamel dia ga poapot.

⁶⁴ Ma Rebeka i ga tak vatut ra kiau na matana ma ba i ga gire Isak, i ga irop kan ra kamel.

⁶⁵ Ma i ga biti tai ra tultul: To ia nam ra tutana i bolabolo abara ta ra uma, upi na totongo upi dat? Ma ra tultul i ga biti: Kaugu luluai nam. Ma i ga tak pa kana mal na turturup, ma i ga turup mule ra matana.

⁶⁶ Ma ra tultul i ga ve Isak ta ra lavur magit i ga tar pait ia.

⁶⁷ Ma Isak i ga agure ta ra pal na mal kai nana Sara, ma i ga ben pa Rebeka ma dir ga taulai muka, ma i ga mari ia; ma Isak i ga ngo ma ra tinabun ure ra minat i tinana.

25

A umana bul mur tai Abaraam tai Ketura (1 Tutu 1:32-33)

¹ Ma Abaraam i ga taule mule tika na vavina, a iangina Ketura.

² Ma i ga kava tar Simran, ma Ioksan, ma Medan, ma Midian, ma Isbak, ma Sua tana.

³ Ma Ioksan i ga vangala Seba ma Dedan. Ma ra utul a natu i Dedan: Asurim, ma Letusim, ma Leumim.

⁴ Ma ra umana natu i Midian: Epa, ma Eper, ma Kanok, ma Abida, ma Elda. Go diat par a umana natu i Ketura.

⁵ Ma Abaraam i ga tul tar kana tabarikik par tai Isak.

⁶ Ma Abaraam i ga pait ra vartabar pire ra lavur natu i kana umana enana vavina; ma ba i ga laun boko, i ga tul vue diat balakane natuna Isak ta ra gunan uro ta ra papar a taur.

Abaraam i mat ma di punang ia

⁷ Ma ga a niluluk ure ra lavur kilala kai Abaraam: kana lavur kilala i ga varogop ma tika na mar lavurua na vinun ma a ilima.

⁸ Ma Abaraam i ga vung vue ra tulungeana, ma i ga mat ba i ga laun vao, a patuana tutana, ma i ga mangoro kana kilala; ma i ga ki varurung ma ra taraina.

9 Ma Isak ma Ismael, a ura natuna, dir ga punang ia ta ra babang Makpela, ta ra pakana pia kai Epron, natu i Sokar, a te Ket, maravai Mamre;

10 nina ra pakana pia Abaraam i ga kul pa ia tai ra umana natu i Ket; di ga punang kapi Abaraam tana ma kana tulaia Sara.

11 Ma ba Abaraam i ga mat, God i ga vadoane Isak natuna, ma Isak i ga ki pire ra kivu Lakaroi.

*A umana bul mur tai Ismael
(1 Tutu 1:28-31)*

12 Ma go ra umana bul mur tai Ismael, natu i Abaraam, nina Agar, a te Aigipto, a tultul na vavina kai Sara, i ga kava tar ia;

13 ma go ra iang i ra umana natu i Ismael da kadia varmur na kinakava. A luaina kai Ismael, Nebaiot; namur Kedar, ma Abdel, ma Mibsam,

14 ma Misma, ma Duma, ma Masa;

15 Adad ma Tema, Ietur, Napis ma Kedema;

16 go diat a umana natu i Ismael, a iang i diat da kadia lavur pia na pal, ma kadia lavur gunan di ga liplip bat ia, a vinun ma a urua na luluai, varogop ma kadia vuna tarai.

17 Ma go ra niluluk ure ra lavur kilala na nilaun kai Ismael: tika na mar ma a utul a vinun ma lavurua na kilala; ma i ga vung vue ra tulungeana, ma i ga mat; ma i ga ki varurung ma kana tarai.

18 Ma dia ga ki ta ra gunan i tur pa ia Kavila, ma i langun aro Sur dir varmatam ma Aigipto, ma i vatale uro Asiria; i ga ki ta ra luaina mata i ra umana turana.

Di kava Esau ma Iakob

19 Ma go ra varvai ure Isak, natu i Abaraam: Abaraam i ga vangala Isak,

20 ma Isak, ba a ivat na vinun kana kilala, dir ga taulai ma Rebeka, natu i Betuel a te Siria maro Padan-Aram, dir taina ma Laban a te Siria.

21 Ma Isak i ga lul ra Luluai ure kana taulai, tago i biu; ma ra Luluai i ga torom tana, ma kana taulai i ga lalau pa ra bul.

22 Ma ra ura bul dir ga varubu ta ra balana; ma i ga biti: Ona i damana, ta ra ava iau laun? Ma i ga vana upi na tir ra Luluai tana.

23 Ma ra Luluai i ga biti tana:

A ura vuna tarai ta ra balam,

Ma a ura vuna tarai dir vana rikai tam dir a tur vartibai;

Ma tika na vuna tarai ta dir na ongor;

Ma ra luaina na kudakudar ta ra muruna.

24 Ma ba i ga ot ra bung ba na kakava tana, a kanga i ga ki ta ra tatal na bul.

25 Ma ra luaina i ga vana rikai ma i ga ivivuna ra pakana da ra mal i ivivuna, ma i ga kubar; ma di ga vaiang tar ra iangina ba Esau.

26 Ma namur turana i ga vana rikai; ma ra limana i ga vatur vake ra inabut i Esau; ma di ga vaiang tar ra iangina ba Iakob. Ma Isak i ga laptikai na vinun kana kilala, ba Rebeka i ga kava dir.

Esau i ivure kana kini na lua

27 Ma ra ura bul tutana dir ga taiak; ma Esau a tena nirovon tana, ma i ga vanavana ta ra pupui; ma Iakob a tena ki vovovon, i ga ki vatikai ta ra umana pal na mal.

²⁸ Ma Isak i ga mainge Esau, tago i ga iaian ra kanomong i ra leing Esau i ub ia. Ma Rebeka i ga mainge Iakob.

²⁹ Ma Iakob i ga tun tika na magit na nian; ma Esau i ga lilikun maro ra pupui, ma i ga bel ika;

³⁰ ma Esau i ga biti tai Iakob: Una tabar iau ma nam ra nian i meme, tago iau bel ika; kari di ga vatang ra iangina ba Edom.

³¹ Ma Iakob i ga biti: Una ivure kaum kini na lua tagu.

³² Ma Esau i ga biti: Gire, iau to na mat, ma ina boina dave ure go ra kini na lua?

³³ Ma Iakob i ga biti: Boina una vavalima piragu; ma i ga vavalima tana, ma i ga ivure tar kana kini na lua pire Iakob.

³⁴ Ma Iakob i ga tul tar ra gem tai Esau, ma ra magit i ga pait ia ma ra pat na davai; ma i ga iaian, ma i ga momo, ma i ga tut, ma i ga vana. Damana Esau i ga pidimuane kana kini na lua.

26

Isak i ki Gerar ma Berseba

¹ Ma tika na mulmulum mulai i ga tup ra gunan da nam ra luaina mulmulum ta ra e kai Abaraam. Ma Isak i ga vana uro Gerar, pire Abimelek ra king kai ra tarai Pilistia.

² Ma ra Luluai i tur kapet pa pirana, ma i ga biti: Koko una vana ba Aigipto; una ki ke ta nam ra gunan ba ina vateten tar ia tam;

³ una ki na vaira ta go ra gunan, ma ina ki maravut u, ma ina vadoane u; tago ina tul tar tam go ra gunan par, ma ta ra lavur bul mur tam; ma

ina vatur vadovot nam ra vavalima, iau ga pait tar ia tai tamam Abaraam.

⁴ Ma ina vapeal ra umana bul mur tam da ra umana tagul arama liu, ma ina tul tar go ra gunan par ta ra umana bul mur tam; ma ra lavur vuna gunan par ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan ure ra umana bul mur tam,

⁵ tago Abaraam i ga torom ta ra nilaigu, ma i ga mur kaugu togotogo, ma kaugu vartuluai, ma kaugu mangamangana, ma kaugu varkurai.

⁶ Ma damana Isak i ga ki Gerar.

⁷ Ma ra tarai ta nam ra gunan dia ga tir ia ure kana taulai; ma i ga biti: Amir taina; tago i ga burut upi na biti dari ba, Kaugu taulai, kan a tarai ta nam ra gunan diat a ub ia ure Rebeka, tago a potar na vavina.

⁸ Ma ba i ga tar ki vavuan abara, Abimelek, a king kai ra tarai Pilistia, i ga tur ta ra mata na kalangar, ma i ga gire Isak dir ma Rebeka kana taulai, dir ga varpalum.

⁹ Ma Abimelek i ga oro pa Isak, ma i ga biti tana: A dovotina nam ra vavina kaum taulai, ma u ga vatang davatane ba amur taina? Ma Isak i ga biti: Tago iau ga nuk ia ba ina virua ure.

¹⁰ Ma Abimelek i ga biti: Ava go u ga pait ia ta vevet? Gala pa i dekdek upi ta tikai ta ra tarai na va pire kaum taulai, ma damana a ngala na mangamangana kaina na gala ki ta vevet ure u.

¹¹ Ma Abimelek i ga varkurai pire ra tarai par dari: Nina i bili go ra tutana ba kana vavina, na virua ka.

¹² Ma Isak i ga vavauma ta nam ra gunan, ma a marmar i ga vana rikai tana ta nam ra e; ma ra

Luluai i ga vadoane.

¹³ Ma go ra tutana i ga uviana vanavana, ma i ga tamtavua tuk i ga manga uviana.

¹⁴ Ma i ga vatur vake ra umana kikil na sip, ma ra umana.kikil na bulumakau, ma ra kor na tultul; ma ra tarai Pilistia dia ga ngu ia.

¹⁵ Io, a tarai Pilistia dia ga tar punang mule ra umana kivu na tava, nina diat ba ra umana tultul kai tamana di ga tar kal diat ta ra e kai Abaraam; ma dia ga tar vabuka diat ma ra pia.

¹⁶ Ma Abimelek i ga biti tai Isak: Una vana balakane avet, tago u manga ongor ta dat.

¹⁷ Ma Isak i ga vana balakane nam ra gunan, ma i ga pait kana pal na mal aro Gerar, ma i ga ki tana.

¹⁸ Ma Isak i ga kal are mule ra umana kivu na tava, nina dia ga tar kal diat ta ra e kai tamana Abaraam, tago ra umana Pilistia dia ga tar punang vakaina diat ba Abaraam i ga tar mat; ma i ga vatang mule diat ma ra iang i diat, nina tamana i ga vaiang diat me.

¹⁹ Ma ra umana tultul kai Isak dia ga kakal ta ra male, ma dia ga tadav ra tava tana, i ga ninim rikai.

²⁰ Ma ra umana tena balabalaure vavaguai maro Gerar dia ga varngangar ma ra umana tena balabalaure kai Isak; dia ga biti dari: Kavevet go ra tava; ma i ga vaiang ra kivu ba Esek, tago dia ga vartoto me.

²¹ Ma dia ga kal ta ra kivu, ma dia ga varngangar ure nam bula, ma i ga vaiang ia ba Sitna.

²² Ma i ga kakari kan nam ra gunan, ma i ga kal ta ra kivu; ma pa dia ga varngangar ure nam; ma

i ga vaiang ia ba Rekobot; tago i ga biti: Ra Luluai i tar tul tar ta maup ure dat, ma dat a tavua ta go ra gunan.

²³ Ma i ga vana kairu urama Ber-Seba.

²⁴ Ma ra Luluai i ga tur kapet pa pirana ta nam ra marum, ma i ga biti: Iau ra God kai Abaraam, tamam; koko una burut, tago ina ki maravut u, ma ina vadoane u. ma ina vapeal ra umana bul mur tam ure kaugu tultul Abaraam.

²⁵ Ma i ga pait tika na uguugu na vartabar ie ma i ga kail pa ra iang i ra Luluai, ma i ga page kana pal na mal tana; ma ra umana tultul kai Isak dia ga kal tika na kivu ie.

Isak dir ma Abimelek dir ki guvai

²⁶ Namur Abimelek i ga vana pirana maro Gerar, ma Akusat talaina, ma Pikol ra luluai kai kana loko na tarai na vinarubu.

²⁷ Ma Isak i ga biti ta dital: Ta ra ava amutal vana piragu, tago amutal milikuane iau, ma amutal ga tul vue iau kan avat.

²⁸ Ma dital ga biti: Amital gire bulu ia, ba ra Luluai i maravut u; ma amital biti ba: Boina ba ta vavalima na tur pire dat, piram ma pire mimal, ma dat a pait ra kunubu dari:

²⁹ Koko una vakaina avet, da avet bula pa ave ga bili vakaina u, ma ave ga pait ika ra bo na magit piram, ma ave ga tul vue u ma ra malmal ika; ma u, go u ti doan tai ra Luluai.

³⁰ Ma i ga lapir dital, ma dital ga ian ma dital ga momo.

³¹ Ma dital ga tut ta ra kavunvun, ma dia ga varvalima vargil; ma Isak i ga tul vue dital, ma dital ga vana kan ia ma ra malmal.

³² Ma ta nam ra bung iat a umana tultul kai Isak dia ga vana pirana, ma dia ga ve ta ra kivu dia ga tar kal ia, ma dia ga biti: Ave tar tadav ra tava tana.

³³ Ma i ga vaiang ia ba Seba. Kari di vatang ra iang i ra pia na pal ba Ber-Seba, tuk tar ta ra bung gori.

³⁴ Ma Esau, ba i ga laun a ivat na vinun na kilala, dir ga taulai ma Iudit natu i Beri a te Ket, ma Basemat natu i Elon a te Ket.

³⁵ Ma ra bala i dir Isak ma Rebeka i ga manga takunuan ure dir.

27

Isak i vadoane Iakob

¹ Ma ba Isak i ga manga patuana, ma ra matana i ga gavul, ma pa i ga nana kapa mulai, i ga oro pa Esau, a luaina natuna, ma i ga biti tana: Natugu! Ma i ga biti tana: Iau go kari.

² Ma i ga biti: Gire, iau tar patuana ma pa iau nunure kaugu bung na minat.

³ Una takan pa kaum vargal na nirovoy, a popopoi na pu ma ra panak, ma una vana ra pui, upi una rovoy upi ta mangana,

⁴ una mal pa agu ta magit i kalami nina iau manga mainge, ma una kap ia piragu upi ina ian, ma a tulungeagu na tata vadoane u ba pa iau mat boko.

⁵ Ma Rebeka i ga valongore ra tinata Isak i ga tatike pire Esau natuna. Ma Esau i ga vana ra pui, upi na rovoy upi ta magit ma upi na kap ia.

⁶ Ma Rebeka i ga ve Iakob natuna, ma i ga biti: Gire, iau tar valongore tamam i ve Esau turam, ma i biti:

⁷ Una kap ta mangana leing piragu, ma una pait agu ta magit i kalami, upi ina en ia, ma ina tata vadoane u ta ra mata i ra Luluai, ba pa iau mat boko.

⁸ Io, natugu, una torom ta ra nilaigu, da iau kure tar ia tam.

⁹ Io, go una vana tadav ra kikil na me, ma una vila tar ta ura bo na nat na me tagu, ma ina mal pa dir upi ta kalami na magit ai tamam, nina ra mangana iat ba i mainge;

¹⁰ ma una kap ia pire tamam, upi na tata vadoane u ba pa i ti mat boko.

¹¹ Ma Iakob i ga biti tai nana Rebeka dari: Gire, a paka i Esau turagu i papait na ivivuna, ma iau, i kulkul ke ra pakagu.

¹² Kan tamagu na bili iau, ma ina da ra tena vartuam pirana, ma a varvabilak na ki tagu ma pa ta varvadoan.

¹³ Ma nana i ga biti tana: A varvabilak na ki tagu; una torom uka ta ra nilaigu, ma una vana, ma una vila tar dir tagu.

¹⁴ Ma i ga vana, i ga vila tar dir, ma i ga kap dir pire nana; ma nana i ga mal pa ta kalami na magit na nian, da tamana i ga mainge.

¹⁵ Ma Rebeka i ga takan pa ra umana mal kumau kai Esau, ra luaina natuna, dia va ta ra kubana, ma i ga vavauluve tar ia tai natuna Iakob, a muruna;

¹⁶ ma i ga vung ra pal i ra nat na me ta ra limana ma ta ra inoana i kulkul;

¹⁷ ma i ga tul tar ra kalami na nian ma ra gem, nina i ga tar vaninare, ta ra lima i natuna Iakob.

¹⁸ Ma i ga ruk tadav tamana, ma i ga biti dari: Tamagu! Ma i ga biti: Iau go kari; u to ia, natugu?

¹⁹ Ma Iakob i ga biti tai Isak dari: Iau Esau, a luaina natum, iau tar pait nam ra magit u ga tul tar ia tagu; una tut, una ki, ma una ian ta ra kanomong i ra mangana kuabar iau kap ia, upi ra tulungeam na tata vadoane iau.

²⁰ Ma Isak i ga biti tai natuna: U ga tikan lulut davatane tadav ia, natugu? Ma i ga biti: Tago a Luluai kaum God i tar maravut iau.

²¹ Ma Isak i ga biti tai Iakob: Una tur maravai, upi ina bili u, natugu, upi ina nunure, ba i dovot u natugu Esau ba pata.

²² Ma Iakob i ga kakari maravai pire Isak tamana, ma i ga palum ia, ma i ga biti: A nilaina i da ra nilai Iakob, ma ra limana da ra lima i Esau.

²³ Ma pa i ga nunure ilam ia, tago ra ura limana dir ivivuna da ra ura lima i Esau turana; ma i tata vadoane.

²⁴ Ma i ga biti tana: Dave u Esau, natugu tuna? Ma i ga biti tana: Iau ia tuna.

²⁵ Ma i ga biti: Una kap ia piragu, ma ina ian ta ra mangana kuabar kai natugu, upi ra tulungeagu na tata vadoane u. Ma i ga kap ia maravai pirana, ma i ga ian; ma i ga vila pa ra vain, ma i ga mome.

²⁶ Ma tamana Isak i ga biti tana: Una mai, ma una galum iau, natugu.

²⁷ Ma i ga vana maravai, ma i ga galum ia; ma i ga angine kana mal, ma i ga tata vadoane, ma i ga biti:

Gire, ra angina i natugu

I da ra ang na uma, nina ba ra Luluai i ga vadoane;

²⁸ Ma God na tul tar tam ra mavoko marama ra bala na bakut,

Ma ra bira kai ra pia.

Ma ra peal na kon ma ra vain;

²⁹ Na boina ba ra lavur tarai diat a torom tam,

Ma ra umana vuna tarai diat a va timtibum piram;

Una kure ra umana turam.

Ma ra umana natu i nam diat a va timtibum piram;

Diat par dia tata vabilak u, diat a kakaina boko,

Ma diat par dia tata vadoane u, diat a ti doan boko.

³⁰ Ma ba Isak i ga ngo ma ra tinata na varvadoan pire Iakob, ma ba Iakob i ga kabur irop uka kan ra mata i tamana Isak, turana Esau i ga lilikun mara ta ra nirovoy,

³¹ ma i ga vaninare ta kalami na magit bula, ma i ga kap ia pire tamana; ma i ga biti tai tamana: Boina ba tamagu na tut ma na ian ta ra mangana magit na kuabar kai natuna; upi ra tulungeam na tata vadoane iau.

³² Ma Isak tamana i ga biti tana: U to ia? Ma i ga biti: Iau natum, kaum luaina, Esau.

³³ Ma Isak i ga dadadar na kaia, ma i ga biti: Ma to ia nam i kinim kapi ra mangana kuabar, ma i kap ia piragu, ma iau ian ta ra lavur magit, ba pa u ti vut boko, ma iau tar tata vadoane? Maia, ma ra varvadoan na ki vatikai tana.

³⁴ Ba Esau i ga valongore ra tinata kai tamana i ga tangi na kaia, ma i ga takunuan ra balana, ma

i ga biti tai tamana: Tamagu, una ti vadoane bula iau.

³⁵ Ma i ga biti: Turam i tar pot ma ra vartuam, ma i tar long kaum nidoan.

³⁶ Ma i ga biti: I dovot ra iangina ba Iakob, tago a ura pakana i tar ki ur vue iau: i ga long pa kaugu kini na lua, ma gire, go i tar long pa kaugu nidoan. Ma i ga biti: Pa u vung vake vang ta varvadoan mulai ure iau?

³⁷ Ma Isak i ga bali Esau ma ra tinata dari: Gire, iau tar vaki ia upi kaum luluai, ma ra lavur turana iau tar tul tar diat i tana upi kana umana tultul, ma iau tar kure tar ia tana ra kon ma ra vain, ma ava mulai ina pait ia ure u, natugu?

³⁸ Ma Esau i ga biti tai tamana: Tamagu, dave, i kopono ko kaum varvadoan? Una ti vadoane iau bula, ioi, iau bula tamagu. Ma Esau i ga kukula, ma i ga tangi.

³⁹ Ma Isak tamana i ga bali ia, ma i ga biti dari: Gire, a gunan ba una ki tana, pa na bira Ma ra mavoko marama ra bala na bakut pa na vana rikai tana;

⁴⁰ Ma una laun ta kaum pakat na vinarubu iat, ma una kudakudar pire turam; Ma ta nam ra bung ba una langalanga, Una vue pakate kana kip kan ra inoam.

Isak i tulue vue Iakob pi uro Karan

⁴¹ Ma Esau i ga milikuane Iakob ure ra varvadoan nina tamana i ga tar vadoane me; ma Esau i ga nuknuk ia dari: A kilala na tinabun ure tamagu i maravai; namur ina ubu turagu Iakob.

⁴² Ma Rebeka i ga valongore ure ra tinata kai Esau, ra luaina natuna; ma i ga vartuluai upi

Iakob natuna, a muruna, ma i ga biti tana dari: Gire, turam Esau i tar ki ra uruna ure u, tago i vaninara upi na ub u.

⁴³ Kari i boina, natugu, ba una torom ta ra nilaigu; una tut, ma una takap pire taigu Laban aro Karan,

⁴⁴ ma una ki ka boko pirana, tuk tar namana, ba i tar ngo ra karangap i ra kankan kai turam;

⁴⁵ tuk tar namana ba ra kankan kai turam na ngo kan u, ma na valubane ra magit u ga pait ia pirana; ma ina vartuluai upi u, upi una vana mamaro uti; upi ra ava ina tangie amur par tai ta kopono bung?

⁴⁶ Ma Rebeka i ga biti tai Isak: Iau talanguan ta kaugu kini, tago ra ura vavina Ket; ona Iakob na taule tika na vavina Ket da nam dir, ta ra vaden ta go ra gunan, kaugu kini na boina mulai dave?

28

¹ Ma Isak i ga oro pa Iakob, ma i ga tata vadoane, ma i ga vartuluai pirana, dari: Koko amur a tulai ma ta tikai ta ra vaden Kanaan.

² Una tut, ma una vana uro Padan-Aram, tadav ra kuba i tubum Betuel; ma una pilak pa kaum ta vavina mabara ta ra umana natu i Laban, dir taina ma nam.

³ Ma God Dekdek Muka na vadoane u, ma na vapeal ra umana tut mur, ma na vangala ra umana tut mur, upi avat a kor na tarai boko;

⁴ ma na tul tar ra nidoan kai Abaraam tam ma avat ma ra lavur bul mur tam, upi una kale ra gunan u ki na vaira tana, nina ba God i ga tul tar ia tai Abaraam.

⁵ Ma Isak i ga tul vue Iakob, ma i ga vana uro Padan-Aram tadav Laban, natu i Betuel, a te Siria, dir taina ma Rebeka, na i Iakob ma Esau.

Esau i taule tikai mulai

⁶ Io, Esau i ga gire ba Isak i ga tata vadoane Iakob ma i ga tul vue uro Padan-Aram upi na taulai ma tika na vavina mabara; ma i ga gire ba i ga tata vadoane, i ga vartuluai bula pirana dari: Koko amur a taulai ma ta tika na vavina Kanaan;

⁷ ma go bula, ba Iakob i ga torom ta ra tinata kai tamana ma nana, ma i ga vana uro Padan-Aram;

⁸ ma Esau i ga gire ba tamana pa i manane ra vaden Kanaan;

⁹ ma Esau i ga vana pire Ismael, ma i ga taule tikai mulai maravut kana ura vavina, Makalat, dir taina ma Nebaiot, natu i Ismael, nina dir tamana ma Abaraam.

Iakob i ririvon aro Betel

¹⁰ Ma Iakob i ga irop kan Ber-Seba, ma i ga vana uro Karan.

¹¹ Ma i ga tadav tika na gunan, ma i ga ki tana ra marum, tago ra keake i tar kuba, ma i ga tak pa tika na vat ta nam ra gunan, ma i ga ulalang tana, ma i ga va ta nam ra pakana upi na diop.

¹² Ma i ga ririvon, ma gire, tika na kakao i tur ra pia ma ra turuna i tuk tar urama ra bakut, ma ra umana angelo kai God dia ga tututua ma dia ga vanavana ba tana.

¹³ Ma gire, a Luluai i ga tur arama tana ma i ga biti: Iau a Luluai, a God kai Abaraam tamam, ma ra God kai Isak; a gunan go u va tana ina tul tar ia tam, ma ta ra umana bul mur tam;

¹⁴ ma ra umana bul mur tam diat a pepeal boko da ra tobon ra pia, ma una ki ta ra papar a labur, ma ta ra papar a taubar, ma ta ra papar a taoai, ma ta ra papar a taur, ma ra lavur vuna tarai par ta ra rakarakan a gunagunan diat a ti doan ure ra umana bul mur tam.

¹⁵ Ma gire, iau ki maravut u, ma ina balaure u ta ra lavur pakapakana gunan ba u vanavana tana, ma ina agur pa mule u ta go ra gunan ma pa ina vana balakane u tuk tar namana, ba iau ga pait ot pa ra lavur magit iau ga tatike ure u.

¹⁶ Ma Iakob i ga tavangun kan ra nidiop, ma i ga biti: A dovot a Luluai i bang ta go ra gunan, ma pa iau ga nunure.

¹⁷ Ma i ga burut, ma i ga biti: A pia i gomgom go! A kuba i God go, ma ra mataniolo kai ra bala na bakut.

¹⁸ Ma Iakob i ga tut ra kavunvun ma i ga tak pa ra vat nina i ga tar ulalang tana, ma i ga vatur ia upi ra vat na im, ma i ga lolonge ra dangi urama tana.

¹⁹ Ma i ga vatang ra iang i nam ra pia ba Betel, ma lua di ga vatang ia ba Lus.

²⁰ Ma Iakob i ga vavalima, ma i ga biti: Ona God na maravut iau, ma na balaure iau ta go ra nga iau mur ia, ma ba na tabar iau ma ra magit na nian, ma ra mal, upi ina mal me,

²¹ ma ina tadav mule ra kuba i tamagu ma ra malmal, io, ina vatur vake ra Luluai upi kaugu God.

²² Ma go ra vat ba iau vatur ia upi ra im, ia ra kuba i God, ma ta ra lavur magit ba una tabar iau me, ina tul tar ra vavinununa tam.

29

Iakob i papalum pire Laban ure Rakel ma Lea

¹ Ma Iakob i ga tur pa mule kana vinavana, ma i ga tadav ra gunan kai ra tarai ta ra papar a taur.

² Ma i ga gigira, ma i ga na tadav tika na kivu ta nam ra gunan, ma a utul a kikil na sip dia ga va maravai tana, tago dia ga vavamomo ra umana kikil na sip ma ra tava ta go ra kivu, ma a ngir na vat i ga va bat ra mata na kivu.

³ Ma dia ga vala varurue ra lavur kikil na sip abara, ma dia ga pul vue ra vat kan ra mata na kivu, ma dia ga vamomo ra umana sip, ma namur dia ga pul tar mule ra vat ta kana kiki ta ra mata na kivu.

⁴ Ma Iakob i ga tir diat dari: A umana turagu, avat mamave? Ma dia ga biti: Avet mamaro Karan.

⁵ Ma i ga biti ta diat: Dave, ava nunure Laban, natu i Nakor?

⁶ Ma dia ga biti: Ave nunure. Ma i ga tir diat: Dave, i laun boina? Dia ga biti: Maia, i laun boina; ma go Rakel natuna, i pot ma ra umana Sip.

⁷ Ma i ga biti: Gire, a keake i ki tur boko, ma vakir ia ra pakana bung upi diat a varurue boko ra umana vavaguai; avat a vamomo ra umana sip, ma avat a vana ma avat a tabar diat.

⁸ Ma dia ga biti: I dekdek boko; da agure varurue value ra lavur kikil na vavaguai, ma di pul vue ra vat kan ra mata na kivu, ma namur avet a vamomo ra umana sip.

⁹ Ba i ga tatata boko pire diat, Rakel i ga pot ma ra umana sip kai tamana, tago i ga balabalaure diat.

¹⁰ Ma ba Iakob i ga gire Rakel, natu i matuana Laban, ma ra umana sip kai matuana Laban, i ga vana maravai, ma i ga pul vue ra vat kan ra mata na kivu, ma i ga vamomo ra kikil na sip kai matuana.

¹¹ Ma Iakob i ga galum Rakel, ma i ga kukula ma ra tinangi.

¹² Ma Iakob i ga ve Rakel ba dir matuana ma tamana, ma ba ia natu i Rebeka; ma Rakel i ga rurut, ma i ga ve tamana.

¹³ Ma ba Laban i ga valongore ra tinata ure Iakob, a matuana, i ga vutvut upi na barat ia, ma i ga tal ia ma i ga galum ia, ma i ga agure ta ra kubana. Ma Iakob i ga ve Laban ta go ra lavur magit par.

¹⁴ Ma Laban i ga biti tana: A dovotina, u a urugu ma ra viogu. Ma i ga ki pirana tika na gai.

¹⁵ Ma Laban i ga biti tai Iakob: A dovotina, dor matuana, ma pa i ko upi una papalum vakuku piragu; una ve ke iau, ba ava ra magit na topa ia, upi ina vapuak u me.

¹⁶ Ma Laban a ura natuna, a ura vavina; a iang i ra luaina ba Lea, ma ra muruna Rakel.

¹⁷ Ma ra kiau na mata i Lea i bilua, ma Rakel a metek na vavina, ma i vakak.

¹⁸ Ma Iakob i ga manane Rakel; ma i ga biti: Ina papalum lavurua na kilala piram ure Rakel, natum, a muruna.

¹⁹ Ma Laban i ga biti: I boina ba ina tul tar ia tam, ma koko ina tul tar ia tai ta enana tutana; una ki piragu.

²⁰ Ma Iakob i ga kudakudar lavurua na kilala ure Rakel; ma dia ga varogop pirana ma ta umana

bung uka, tago i ga ngala kana varmari pirana.

²¹ Ma Iakob i ga biti tai Laban: Una tul tar kaugu taulai tagu, tago i tar ot kaugu lavur bung, upi ina ki pirana.

²² Ma Laban i ga ting varurue ra tarai par ta nam ra gunan, ma i ga pait ra lukara.

²³ Ma ta ra mata na ravian i ga vana, ma i ga agur pa Lea natuna pirana: ma i ga ruk pirana.

²⁴ Ma Laban i ga tul tar Silpa, kana tultul na vavina, tai natuna Lea, upi na tultul na vavina pirana.

²⁵ Ma ba i ga malana, Iakob i ga gire ba Lea; ma i ga biti tai Laban: Ava go ra magit u tar pait ia tagu? Pa iau ga papalum piram ure Rakel laka? Ta ra ava u tar tuam pa iau?

²⁶ Ma Laban i ga biti: Vakir a mangamangana ta go kaveve gunan, ba da tul value tar ra muruna, ma namur ra luaina.

²⁷ Una pait ot pa ra lavurua na bung ure go, ma avet a tul tar nam bula tam ma una papalum pa mule lavurua na kilala piragu.

²⁸ Ma Iakob i ga pait ia damana, ma i ga pait ot pa kana lavurua na bung; ma Laban i ga tul tar natuna Rakel pirana, upi dir a taulai.

²⁹ Ma Laban i ga tul tar Bila, kana tultul na vavina, pire natuna Rakel, upi na tultul na vavina pirana.

³⁰ Ma i ga ruk bula tadav Rakel, ma i ga manga mari Rakel ta dir ma Lea, ma i ga kudakudar lavurua na kilala mulai pire Laban.

A umana natu i Iakob

³¹ Ma ba ra Luluai i ga gire Iakob i ga milmi-likuane Lea, i ga tul tar ia tana pi na kakava: ma Raket i ga biu ka.

³² Ma Lea i ga lalau pa, ma i ga kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Ruben; tago i ga biti: A Luluai i nuk pa ra magit i monong iau; ma go kaugu tutana na mari iau.

³³ Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava ra bul tutana; ma i ga biti: Tago a Luluai i valongore ba di milikuane iau, i tar tabar iau ma go ra bul tutana bula, ma i ga vatang ra iangina ba Simeon.

³⁴ Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava ta ra bul tutana; ma i ga biti: Io, go kaugu tutana na ki piragu tago iau tar kava tar a utul a bul tutana tana; kari di ga vatang ra iangina ba Levi.

³⁵ Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava tika na bul tutana, ma i ga biti: Go ina pite pa ra Luluai; kari i ga vatang ra iangina ba Iuda; ma i ga ngo ma ra kinakava.

30

¹ Ma ba Raket i ga gire ba pa i kap bala tai Iakob, Raket i ga pin tana vavina, ma i ga biti tai Iakob: Una tul tar ta umana bul tagu, ona pata, ina mat ika.

² Ma ra kankan kai Iakob i ga tut ure Raket, ma i ga biti: Dave, iau a tur kia kai God vang, nina i muie tam ra vuai ra balam?

³ Ma i ga biti: Go kaugu tultul na vavina Bila, una ruk pirana, upi na kakava piragu, ma iau bula ina vatur vake ta umana bul tana.

⁴ Ma i ga tul tar Bila, kana tultul na vavina, upi dir a tulai, ma Iakob i ga ruk pirana.

⁵ Ma Bila i ga lalau pa, ma i ga kava tar ra bul tutana tai Iakob.

⁶ Ma Rakel i ga biti: God i tar kure iau, ma i tar valongore ra nilaigu bula, ma i tar tabar iau ma tika na bul tutana; kari i ga tar ra iangina ba Dan.

⁷ Ma Bila, ra tultul na vavina kai Rakel, i ga lalau pa mulai, ma i ga kava tar ra vauruana bul tai Iakob.

⁸ Ma Rakel i ga biti: Amir tar manga varubu ma tana vavigu, ma iau tar uvia pa ia; ma i ga tar ra iangina ba Naptali.

⁹ Ma ba Lea i ga gire ba i tar ngo ma ra kinakava, i ga tul tar Silpa, kana tultul na vavina, tai Iakob, upi dir a taulai.

¹⁰ Silpa, a tultul na vavina kai Lea, i ga kava tar ra bul tutana tai Iakob.

¹¹ Ma Lea i ga biti: Iau ti kedek! Ma i ga tar ra iangina ba Gad.

¹² Ma Silpa, a tultul na vavina kai Lea, i ga kava tar ra vauruana bul tai Iakob.

¹³ Ma Lea i ga biti: Iau ti doan! Tago ra vaden diat a vatang iau boko ba iau ti doan; ma i ga tar ra iangina ba Aser.

¹⁴ Ma Ruben i ga vana ta ra uma ta ra e na nidodoko na vit, ma i ga na tadav ta vuai na davai, a pepe, ma i ga kap ia pire nana Lea. Ma Rakel i ga biti tai Lea: Boina una tabar iau ma ta ik ta nam ra pepe kai natum.

¹⁵ Ma i ga biti tana: Dave, a ikilik na magit go ba u tar tak vue kaugu tutana? Ma go u mainge bula ba una tak vue ra pepe kai natugu? Ma Rakel i ga biti: Io, na va piram go ra marum ure ra pepe kai natum.

16 Ma Iakob i ga lilikun maro na uma ta ra ravian, ma Lea i ga irop upi na totongo upi ia, ma i ga biti tana: Una ruk piragu; tago iau tar tokom u ma ra pepe kai natugu. Ma i ga va pirana nam ra marum.

17 Ma God i ga valongore Lea, ma i ga lalau pa, ma i ga kava tar ra vailimana bul tutana tai Iakob.

18 Ma Lea i ga biti: God i tar tul tar tagu kaugu totokom, tago iau ga tul tar kaugu tultul na vavina ta kaugu tutana; ma i ga tar ra iangina ba Isakar.

19 Ma Lea i ga lalau pa mulai, ma i ga kava tar ra valaptikaina bul tutana tai Iakob.

20 Ma Lea i ga biti: God i tar tabar iau ma ra bo na vartabar! Kaugu tutana na ki piragu go, tago iau tar kava tar laptikai na bul tutana. Ma i ga tar ra iangina ba Sebulun.

21 Ma namur i ga kava tika na bul vavina, ma i ga tar ra iangina ba Dina.

22 Ma God i ga nuk pa Rakel, ma God i ga valongore, ma i ga papa are ra tatal na bul tana.

23 Ma i ga lalau pa, ma i ga kava ra bul tutana; ma i ga biti: God i tar tak vue ra magit na vavirvir kan iau;

24 ma i ga tar ra iangina ba Iosep, ma i ga biti: A Luluai na maravut iau ma ta tika na bul tutana mulai!

A kunubu kai Iakob ma Laban

25 Ma ba Rakel i ga kava Iosep, Iakob i ga biti tai Laban: Una pala vue iau, upi ina lilikun ta ra kubagu ma ta kaugu gunan iat.

26 Una tul tar tagu kaugu ura taulai, ma ra umana natugu, nina iau ga kudakudar piram ure

diat, ma una pala vue iau, tago u nunure kaugu kini na kunudar piram.

²⁷ Ma Laban i ga biti tana: Ona u mari iau go, boina una ki boko, tago iau tar matote ba ra Luluai i ga maravut iau tam.

²⁸ Ma i ga biti: Una vatang tar kaum vapuak tagu, ma ina tul tar ia.

²⁹ Ma i ga biti tana: U nunure kaugu mangamangana kunudar piram, ma ra mangana kini kai kaum lavur vavaguai ta kaugu varbalaurai.

³⁰ Tago ta nam ra kilala, ba pa iau ga ki boko piram, dia ga ikilik, ma go dia tar tavua ma dia manga peal; ma ra Luluai i tar maravut u ta ra lavur magit iau ga bili ia; ma go vingai ina mal guve ta magit ure ra kubagu iat?

³¹ Ma i ga biti: Ava ina tabar u me? Ma Iakob i ga biti dari: Koko una tabar iau ma ta magit: una pait ika nam ra magit ba ina ve u tana go; ma ina tabar mule kaum kikil na vavaguai ma ina balaure diat.

³² Ieri ina vana livuan ta ra kikil na vavaguai par, ma ina pilak vue kan diat ra lavur sip i palapalatabu, ma i tuntun pitipit, ma i korong ra paka i diat, ma damana bula ra umana me ba i palapalatabu, ma i tuntun pitipit ra paka i diat; ma nam uka kaugu vapuak.

³³ Damana kaugu mangamangana takodo na varvai maravut iau namur ta ra luaina matam ta nam ra bung, ba una pot ure kaugu vapuak: a lavur me ba pa i palapalatabu, ma pa i tuntun pitipit ra paka i diat, ma ra lavur sip pa i korong ra paka i diat u tadav diat piragu, da biti ka ba iau tar long diat.

³⁴ Ma Laban i ga biti: Iau mainge ba na da kaum tinata.

³⁵ Ma ta nam ra bung i ga pilak vue ra umana me, ra umana tomotoina i tuntun pitipit ra paka i diat, ma ra lavur me, ra lavur tana i palapalatabu ma i tuntun pitipit ra paka i diat, diat par dia papait na pua, ma ra umana korong na sip, ma i ga tul tar diat tai ra umana natuna;

³⁶ ma i ga kure, ba Iakob na ki vailik kan ia, da ra vinavana di pait ia ta ra utul a bung, ma dir ma Iakob dir ga ki varbaiai; ma Iakob i ga tabatabar ra umana kikil na vavaguai dia ga ki valili.

³⁷ Ma Iakob i ga tak pa ra umana kalamana davai ik, a utul a mangana, ma i ga kulit vuvurkutu tana, upi ra pua ta ra davai na vana rikai.

³⁸ Ma i ga vung nam ra umana davai ik, nina i ga kulit diat, ta ra luaina mata i ra umana vavaguai ta ra turtur na tava, ba ra umana vavaguai dia ga momo tana; ma dia ga vartadav ba dia ga pot upi ra nimomo.

³⁹ Ma dia ga. vartadav ba ra umana davai dia tur ta ra luaina mata i diat, ma dia ga kava ra umana natu i diat, ma i ga palapalatabu ma i ga tuntun pitipit ra paka i diat.

⁴⁰ Ma Iakob i ga varbaiane ra umana nat na vavaguai, ma i ga vung ra mata i ra umana vavaguai tadav diat, dia palapalatabu, ma i korong ra paka i diat ta ra kikil na vavaguai kai Laban; ma i ga agure vaire kana kikil na vavaguai iat, upi koko diat a tur varurung ma ra kikil na vavaguai kai Laban.

⁴¹ Ma ta nam ra e, ba ra umana ongor na vavaguai dia ga vartadav, Iakob i ga vung nam

ra davai ik ta ra luaina mata i diat ta ra turtur na tava, upi diat a vartadav pire ra umana davai;

⁴² ma ta nam ra e ba ra umana bilua na vavaguai dia ga vartadav, pa i ga vung ia; damana ra umana bilua kai Laban ma ra umana ongor kai Iakob.

⁴³ Ma go ra tutana i ga manga uviana vana-vana, ma kana kikil na vavaguai i ga ngala, ma mangoro kana tultul na tutana ma kana tultul na vavina, ma kana lavur kamel ma ra lavur as.

31

Iakob i vilau kan Laban

¹ Ma Iakob i ga valongore ra tinata kai ra umana natu i Laban dari: Iakob i tar vatur vake ra magit par kai tama i dat, ma kana ngala na tabarikik i vuna ta ra lavur magit kai tama i dat.

² Ma Iakob i ga gire ra mata i Laban, ma pa i varogop mulai pirana da lua.

³ Ma ra Luluai i ga biti tai Iakob: Una lilikun mulai tadav ra gunan kai ra umana tamam, ma tadav ra umana niurum; ma ina ki piram.

⁴ Ma Iakob i ga vartuluai upi Rakel ma Lea uro ra pupui tadav ra kikil na sip;

⁵ ma i ga biti ta dir: Iau gire ra mata i tama i mumur pa i varogop mulai piragu da lua; ia kaka ra God kai tamagu i ga ki piragu.

⁶ Ma amur nunure ba iau ga kudakudar tai tama i mumur ma ra dekdekigu par.

⁷ Ma tama i mumur i tuam pa iau, ma i vala pukpukue kaugu vabongon; ma God pa i nur tar ia tana pi na vakaina iau.

⁸ Ari i biti, Nina diat i tuntun pitipit ra paka i diat kaum vapuak diat, io, ra kikil na vavaguai par i kava ra tuntun pitipit; ma ona i biti dari, A palapalatabu kaum vapuak, io, ra kikil na vavaguai par dia kava ra palapalatabu.

⁹ Damana God i ga tak vue ra umana vavaguai kai tama i mumur, ma i ga tul tar diat tagu.

¹⁰ Ma ta nam ra e, ba ra umana vavaguai dia vartadav, iau idok, ma iau gire ta ra ririvon, ma ra umana tomotoina dia pil tar tai ra umana tana, i palapalatabu, ma i tuntun pitipit, ma i ivivuna ra paka i diat.

¹¹ Ma ra angelo kai God i biti tagu ta ra ririvon: Iakob! Ma iau biti: Iau go kari.

¹² Ma i biti dari: una idok ma una gire, a umana tomotoina par, nina dia pil tar ta ra umana tana, i palapalatabu ra paka i diat, ma i tuntun pitipit, ma i ivivuna; tago iau tar gire ra lavur magit Laban i papait ia tam.

¹³ Iau a God kai Betel, a gunan u ga lolonge ra dangi ta ra vat ie, ma u ga pait ra vavalima tana piragu; go una tut, ma una irop kan go ra gunan, ma una talil ta nam ra gunan di ga kava u tana.

¹⁴ Ma Rakel ma Lea dir ga bali ia ma ra tinata dari: Dave, kamimir ta tiniba ba ta ngungu tabarikik boko ta ra kuba i tama i mimir?

¹⁵ Amir da ra ura vaira pirana; tago i tar vapar vue kamimir mani bula.

¹⁶ Tago ra ngala na tabarikik God i tar tak vue kan tama i mimir kamimir nam ma kai ra umana natu i mimir; io, a lavur magit God i vaarike piram, una pait diat.

17 Ma Iakob i ga tut, ma i ga vaki kana umana bul tutana ma kana ura taulai ta ra umana kamel;

18 ma i ga agure vue kana lavur vavaguai par, ma i ga kap kana lavur tabarikik, nina i ga vung varurue aro Padan-Aram, ma ra lavur vavaguai i ga vague diat, upi na vana tadav Isak tamana, ta ra gunan Kanaan.

19 Io, Laban i ga vana, upi na kut ra Ivuna sip; ma Rakel i ga long ra umana tabataba kai tamana.

20 Ma Iakob i ga vana ivai pa kan Laban ra te Siria, tago pa i ga ve ure kana vinilau.

21 Damana i ga takap ma kana lavur tabarikik; ma i ga tut, ma i ga bolo ta ra tava alir, ma i ga vanavana upi ra luana Gilead.

Laban i korot mur Iakob

22 Ma dia ga ve Laban ta ra vautuluna bung taun ia, ba Iakob i ga tar takap.

23 Ma i ga ting pa ra umana turana upi diat a varagur me, ma dia ga korot mur ia lavurua na bung, ma i ga tadav ia ta ra luana Gilead.

24 Ma God i ga vana rikai pire Laban, a te Siria, ta ra ririvon ra marum, ma i ga biti tana: Una balaure ba koko una vatang ta pakana tinata pire Iakob, a boina ba ra kaina tinata.

25 Ma Laban i ga tadav Iakob. Ma Iakob i ga page kana pal na mal ta ra ul a luana; ma Laban ma ra umana turana dia ga page kadia pal na mal ta ra luana Gilead bula.

26 Ma Laban i ga biti tai Iakob; Ava u tar pait ia, tago u tar vana ivai pa kan iau, ma u tar agure vaire pa ra ura natugu, da dir a ura vavina di kinim dir ta ra vinarubu?

²⁷ Ta ra ava u tar vana ivai pa, ma u tar tuam pa iau, ma pa u tar vaarike tagu, upi da ga vartulai ma ra gugu, ma ra kakailai, ma ra kudu, ma ra pagol;

²⁸ ma pa u tar tul tar iau upi avet a vargalum ma ra umana natugu, a umana tutana ma ra umana vavina? U tar papait ra magit na papaua.

²⁹ Pa i dekdek upi ina vakaina avat ma ra limagu; ia kaka ra God kai tamam i tar tata piragu ta ra marum, ma i biti: Una balaure ba koko una vatang ta pakana tinata pire Iakob, a boina ba ra kaina tinata.

³⁰ Ma go a dovotina, u tar vana tago u ga manga anan upi ra kuba i tamam, ia kaka upi ra ava u tar long kaugu umana god?

³¹ Ma Iakob i ga bali ia ma i ga biti dari tai Laban: Tago iau ga burut, ma iau ga biti: Kan na al vake ra ura natuna kan iau.

³² Nina ba una tikan tadav kaum umana god tana, koko na laun mulai; ta ra luaina mata i ra umana tura i dat una vakilang nina iau vatur vake ba kaum, una kap ia ka. Tago Iakob pa i ga nunure ba Rakel i ga tar long diat.

³³ Ma Laban i ga ruk ta ra pal na mal kai Iakob, ma ta ra pal na mal kai Lea, ma ta ra pal na mal kai ra ura tultul na vavina; ma pa i ga na tadav diat. Ma i ga irop mulai kan ra pal na mal kai Lea, ma i ga ruk ta ra pal na mal kai Rakel.

³⁴ Ma Rakel i ga tak pa ra umana tabataba, ma i ga vung diat ta ra kiki na kamel. ma i ga ki taun diat. Ma Laban i ga peng upi ia ta ra pal na mal parika, ma pa i ga peng pa ia.

³⁵ Ma i ga biti tai tamana: Luluai, koko u

kankan, tago iau mama tut ta ra luaina matam; tago iau kakap ta ra gai. Ma i ga pepeng, ma pa i ga peng pa ra umana tabataba.

³⁶ Ma Iakob i ga kulot, ma i ga takun Laban; Iakob i ga tata bali ia ma i ga biti tai Laban: Iau tar rara ta ra ava, ma ava kaugu mangamangana kaina, tago u korot mur iau dari?

³⁷ Go u tar pepeng ta kaugu tabarikik par, ma ava ra magit u tar na tadav ia ba kaum? Una vatur ia ati livuan ta ra umana turagu ma ra umana turam, upi diat a varkurai pire dor.

³⁸ Go ra ura vinun na kilala iau tar ki piram; kaum umana sip ma kaum umana me pa dia ga kava vakaina ra natu i diat, ma pa iau ga en ra umana tomotoina ta kaum kikil na vavaguai.

³⁹ Nina ba ra umana leing dia ga karat lavur ia, pa iau ga kap ia piram; i ga tukum piragu; u ga tir pa nina tagu ba di ga long ia ta ra marum ba ta ra keake.

⁴⁰ I ga dari piragu: ta ra bung na keake i ga tup iau ra malamalapang, ma ta ra marum a mudian; ma ra nidiop i ga paine kan ra kiau na matagu.

⁴¹ Go ra ura vinun na kilala iau tar ki ta ra kubam; iau tar kudar piram a vinun ma a ivat na kilala ure ra ura natum, ma laptikai na kilala ure kaum vavaguai; ma u tar vala pukpukue kaugu vapuak.

⁴² Gala ra God kai tamagu, a God kai Abaraam, ma nam Isak i ru ia, pa i ga ki piragu, gala u ga tul vakuku vue iau. God i tar gire ra magit i monong iau, ma ra papalum iau tar pait ia ma ra limagu, ma i tar bor bat u ta ra marum.

Laban dir ma Iakob dir pait ra kunubu

⁴³ Ma Laban i ga tata bali ia, ma i ga biti tai Iakob: A ura vavina a ura natugu, ma ra umana bul a umana natugu bula, ma ra lavur vavaguai kaugu umana vavaguai, ma ra lavur magit u gire, kaugu; ma ina pait ra ava gori ta dir, ra ura natugu, ma ra umana bul dir tar kava?

⁴⁴ Boina dor a pait tika na kubunu; ma na tur da ra vakilang livuan ta dor.

⁴⁵ Ma Iakob i ga tak pa tika na vat, ma i ga vatur ia upi ra vat na vakilang.

⁴⁶ Ma Iakob i ga biti ta ra umana turana: Avat a varurue ra umana vat; ma dia ga varurue ra umana vat, ma dia ga vung guve diat; ma dia ga iaian pire ra anguvai vat.

⁴⁷ Ma Laban i ga vaiang ia ba Iegar-Sakaduta, ma ga Iakob ia ga vaiang ia ba Galed.

⁴⁸ Ma Laban i ga biti: Go ra anguvai vat ia ra vakilang livuan ta dor gori. Kari di vaiang ia ba Galed

⁴⁹ ma Mispa, tago i ga biti: Ra Luluai na makmakile dor, ba dor a ki varbaiai.

⁵⁰ Ona u vakadik ra ura natugu, ma ari u ben pa ta umana vavina mulai maravut ra ura natugu, a dovotina, pa ta tutana i ki pire dor, God iat i varvai dovot ta dor.

⁵¹ Ma Laban i ga biti tai Iakob: Gire go ra anguvai vat, ma una gire ra vat na vakilang, nina iau tar vatur ia livuan ta dor.

⁵² Go ra anguvai vat na da ra vakilang, ma ra pagapaga na vat na da ra vakilang, ba pa ina bolo lake go ra anguvai vat, upi ina tadav u, ma ba koko una bolo lake go ra anguvai vat ma go ra pagapaga na vat, upi una tadav iau ma ra vakikiu.

⁵³ A God kai Abaraam, ma ra God kai Nakor, a God kai tama i dir, na varkurai pire dor. Ma Iakob i ga vavalima tai nina Isak tamana i ga ru ia.

⁵⁴ Ma Iakob i ga pait ra tinabar ta ra ul a luana, ma i ga ting pa ra umana turana upi diat a en ra gem; ma dia ga en ra gem, ma dia ga ki ra marum par ta ra luana.

⁵⁵ Ma ta ra kavunvun Laban i ga tut, ma i ga galum ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina, ma i ga tata vadoane diat; ma Laban i ga tut ma i ga talil.

32

Iakob i vaninara upi na barat Esau

¹ Ma Iakob i ga vana ta kana nga, ma dia ga varkuvo ma ra umana angelo kai God.

² Ma ba i ga gire diat, Iakob i ga biti: A kor kai God go; ma i ga vaiang nam ra gunan ba Makanaim.

³ Ma Iakob i ga tulue ra umana tultul pire turana Esau, dia ga lua tana, ta ra gunan Seir, ma ra langun Edom.

⁴ Ma i ga vartuluai pire diat dari: Avat a ve kaugu luluai Esau dari: Kaum tultul Iakob i biti dari: Iau tar ki na vaira pire Laban, ma iau tar ki tuk ta ra bung gori.

⁵ Ma kaugu a umana bulumakau, ma ra umana as, ma ra umana kikil na sip, ma ra umana tultul na tutana, ma ra umana tultul na vavina; ma iau tar tulue ra varvai ure tadav kaugu luluai, upi una mari iau.

⁶ Ma ra umana tultul dia ga lilikun tadav Iakob, ma dia ga biti: Ave tar tadav turam Esau; ma go

bula i totongo up u, dia varagur ma ra ivat na mar na tarai.

⁷ Io, Iakob i ga burut na kaia, ma i ga manga ngarangarao, ma i ga tibe ra tarai dia varagur me, ma ra umana kikil na sip, ma ra umana kikil na bulumakau, ma ra umana kamel, upi a ura loko.

⁸ Ma i ga biti: Ari Esau i tadav tika na loko, nina i ubu valili ia na laun.

⁹ Ma Iakob i ga biti: God kai tamagu Abaraam, ma God kai tamagu Isak, Luluai, u ga biti tagu: Una lilikun tadav kaum gunan ma tadav ra umana niurum,, ma ina pait ra boina tam:

¹⁰ pa iau ko upi ina vatur vake nina i ikilik ta kaum lavur varmari, ma ra lavur dovotina u ga vaarike ta kaum tultul; tago ma go ko kaugu buka iau tar bolo lake me ta go ra Iordan; ma iau tar ura loko.

¹¹ Boina una valaun iau kan ra lima i turagu Esau; tago iau burutue, kan na pot ma na ubu iau, ra vavina ma ra umana bul bula.

¹² Ma u ga biti: A dovotina, ina pait ra boina tam, ma ina vapeal ra umana bul mur tam da ra veo ra valian, nina pa da luk valar pa ia, tago dia peal mat.

¹³ Ma i ga ki ie nam ra marum; ma i ga pilak pa ta umana magit ta nina i ga ki pirana, upi ra vartabar pire turana Esau;

¹⁴ a ura mar na me, a tana, ma a ura vinun na tomotoina, a ura mar na sip, a tana, ma a ura vinun na tomotoina,

¹⁵ a utul a vinun na kamel, i ung ra u i diat ma ra polo na u, ma ra natu i diat, a ivat na vinun na

bulumakau, a tana, ma a vinun na tomotoina, a ura vinun na as, a tana, ma a vinun na tomotoina.

¹⁶ Ma i ga tul tar diat ta ra lima i kana umana tultul, tikitikai kana ta kopono kikil; ma i ga biti ta kana umana tultul: Avat a bolo lake lua tagu, ma avat a vatur lalao ra umana kikil na vavaguai.

¹⁷ Ma i ga vartuluai pire nina i ga lua ta diat dari: Ba turagu Esau i barat i u, ma na tir u: U kai to ia, ma u vana uve, ma kai ia go diat ta ra luaina matam?

¹⁸ Io, una biti tana dari: Kai kaum tultul Iakob; a vartabar nina di tulue pire kaugu luluai Esau; ma gire, ia iat i murmur ta vevet.

¹⁹ Ma i ga vartuluai damana bula pire ra vau-ruana ma ra vautuluna, ma pire diat par dia murmur ra umana kikil na vavaguai, ma i ga biti: Avat a ve Esau damana ba ava tadav ia,

²⁰ ma avat a biti: Tikai bula, gire, kaum tultul Iakob i murmur ta vevet. Tago i ga biti: Ina vamaram pa ia ma ra vartabar nina i lua tagu, ma namur ina gire ra matana ma kan na mari iau.

²¹ Damana ra vartabar i ga bolo lake lua tana; ma ia iat i ga ki pire ra tarai ta nam ra marum.

Iakob i varubu aro Peniel

²² Ma i ga tut ta nam ra marum, ma i ga agure kana ura taulai, ma kana ura tultul na vavina, ma kana vinun ma tika na bul, ma dia ga bolo ta ra tava Iabok.

²³ Ma i ga agure pa diat, ma i ga tulue diat, upi diat a bolo ra tava alir, ma kana tabarikik par bula i ga bolo.

²⁴ Ma Iakob i ga ki varkolono; ma tika na tutana dir ga varubu me tuk ta ra lar.

²⁵ Ma ba i ga gire ba pa i ga pait valar pa ia upi na uvia pa ia, i ga bili ra urat i ra varpakan i ra kelakelegina, ma ra varpakan i ra kelakeleg i Iakob i ga takari, ba dir ga varvarubu.

²⁶ Ma i ga biti tana: Una nur vue iau, tago i papait na lar. Ma i ga biti: Pata, pa ina nur vue u tuk tar ba una tata vadoane iau.

²⁷ Ma i ga tir ia: To ia ra iangim? Ma i ga biti: Iakob.

²⁸ Ma i ga biti: Koko da vatang mule ra iangim ba Iakob, da vatang ia ba Israel; tago u tar kudakudar ma God ma ra tarai bula, ma u tar uvia pa diat.

²⁹ Ma Iakob i ga tir ia ma i ga biti: Una vatang tar ra iangim tagu. Ma i ga biti: Ta ra ava u tir upi ra iangigu? Ma i ga tata vadoane abara.

³⁰ Ma Iakob i ga vaiang nam ra pakana pia ba Peniel, tago i ga biti: Amir tar varboboi ma God, ma ra tulungeagu i laun boko.

³¹ Ma ra keake i ga vana rikai ba i ga bolo aro Peniel, ma i ga vana bukabukal ika ure ra kelakelegina.

³² Kari a tarai Israel pa dia en ra urat na vo na keke tuk ta ra bung gori, tago i ga bili ra urat i ra varpakan i ra kelakelegina.

33

Iakob ma Esau dir ki na bartalaina mulai

¹ Ma Iakob i ga idok ma i ga gigira, ma ea, Esau i ga vut, diat ma ra ivat na mar na tutana. Ma i ga tibe ra umana bul pire Lea ma Rakel, ma pire ra ura tultul na vavina.

² Ma i ga tuelve ra ura tultul na vavina ma ra umana natu i dir upi diat a lua, ma Lea ma ra umana natuna namur, ma Rakel ma Iosep dir mur kakit.

³ Ma ia iat i ga bolo lake lua ta diat, ma i ga va timtimum lavurua na pakana, tuk tar ba i ga maravai pire turana.

⁴ Ma Esau i ga vutvut upi dir a varkuvo me, ma i ga tal pa ia, ma i ga galum ia; ma dir ga tangi.

⁵ Ma i ga idok, ma i ga gire ra vaden ma ra umana bul; ma i ga biti: la diat go ava varagur ma diat? Ma i ga biti: A umana bul, nina God, ta kana varmari, i ga tabar kaum tultul me.

⁶ Ma ra ura tultul na vavina dir ga vana maravai, diat ma ra umana natu i dir, ma dia ga va timtimum.

⁷ Ma Lea bula ma ra umana natuna dia ga vana maravai, ma dia ga va timtimum; ma namur Iosep dir ma Rakel dir ga vana maravai, ma dir ga va timtimum.

⁸ Ma i ga biti: Ava ra kukurai go ra kor ave varkuvo ma diat? Ma i ga biti: Upi ina gire tadav ra varmari pire kaugu luluai.

⁹ Ma Esau i ga biti: Kaugu tabarikik i topa iau, turagu, una vatur uka nam ba kaum.

¹⁰ Ma Iakob i ga biti: Pata, iau lul u ba ona u mari iau go, boina una alube vake kaugu vartabar ta ra limagu, tago iau tar gire ra matam, da tikai i gire ra mata i God, ma u ga gugu tagu.

¹¹ Boina ba una alube vake kaugu vartabar di tar kap ia piram; tago God i ga pait ra varmari piragu, ma tago kaugu tabarikik i topa iau. Ma i ga vo pa ia, ma i ga alube pa ia.

¹² Ma Esau ga biti: Boina dor a tut ma dor a vana ma ina lua tam.

¹³ Ma Iakob i ga biti tana: Kaugu luluai i nunure ba ra umana bul pa i dekdek ra paka i diat, ma ta umana vavaguai go kari piragu dia vau ra natu i diat, ma ba dia manga valit diat ta tika na bung, diat par diat a mat ika.

¹⁴ Boina ba kaugu luluai na bolo lake lua ta kana tultul, ma ina murmur vovovon ika, varogop ma ra dekdek i ra umana vavaguai ta ra luaina matagu, ma varogop ma ra dekdek i ra umana bul, tuk tar ba ina tadav kaugu luluai aro Seir.

¹⁵ Ma Esau i ga biti: Boina ba ta umana ta kaugu tarai diat a ki piram. Ma i ga biti: Upi ra ava? Boina una mari ka iau.

¹⁶ Damana Esau i ga talil ta nam ra bung uro Seir.

¹⁷ Ma Iakob i ga vana uro Sukot, ma i ga pait kana ta pal, ma i ga pait ra umana pal na turturup ure kana umana vavaguai; kari di vatang ra iang i ra gunan ba Sukot.

¹⁸ Ma Iakob i ga tadav ra pia na pal Sekem, ta ra gunan Kanaan, ma pa ta magit i ga vakaina kana vinavana, ba i ga vana maro Padan-Aram, ma i ga ki boko ta ra luaina mata i ra pia na pal.

¹⁹ Ma i ga kul nam ra pakana gunan i ga pala kana pal na mal tana, i ga kul ia ta ra tarai Kamor, tama i Sekem, ma tika na mar na pakana silva.

²⁰ Ma i ga pait ra uguugu abara, ma i ga vatang ia Eleloe-Israel.

Di bali ra kaina ba di ga pait ia pire Dina

¹ Ma Dina, natu i Lea, nina i ga kava tar ia tai Iakob, i ga vana pi na gire ra vaden ta nam ra gunan.

² Ma Sekem, natu i Kamor, a te Kivi, ma a luluai ta nam ra gunan, i ga gire; ma i ga vo pa ia. ma i ga va pirana, ma i ga vakaina.

³ Ma i ga manga mainge Dina, natu i Iakob, ma i ga mari ia, ma i ga tata pa ia.

⁴ Ma Sekem i ga biti tai tamana Kamor dari: Una kul nam ra vavina upi amir a taulai.

⁵ Io, Iakob i ga valongore ba i ga tar vakaina natuna Dina; ma kana umana bul tutana dia ga ki ra pupui pire ra umana vavaguai; ma Iakob pa i ga tata tuk ta ra bung ba dia pot.

⁶ Ma Kamor, tama i Sekem, i ga vana pire Iakob upi dir a pirpir me.

⁷ Ma ra umana natu i Iakob dia ga pot maro ra pupui ba dia valongore; ma go ra umana tutana i ga tabun ra bala i diat, ma i ga tup diat ra kankan, tago i ga pait ra magit i papaua pire Israel, ma i ga va pire natu i Iakob, tago pa i topa ia tuna upi da pait ra magit dari.

⁸ Ma Kamor i ga pirpir ma diat, ma i ga biti: I kaina tuna ra bala i Sekem natugu upi natum a vavina; iau lul u, boina ba una tul tar ia tana, upi dir a taulai.

⁹ Ma i boina ba avat a varbean pire vevet; avat a tul tar kavava umana bul vavina ta vevet, ma avet a ben kaveve umana bul vavina pire vavat.

¹⁰ Ma avat a ki pire vevet, ma ra gunan na langalanga upi kavavat; avat a ki tana, ma avat

a kukul, ma avat a kale pa ra umana pakana pia tana.

¹¹ Ma Sekem i ga biti tai tama i Dina ma ta ra umana taina dari: Boina avat a mari iau, ma a magit par ava Vatang upi ia, ina tul tar ia ta vavat.

¹² Avat a vatang upi ra ngala na magit na varkukul, ba ta ngala na magit na tinabar, ma ina tul tar ia ta vavat, varogop ma kavava tinata; ia kaka i boina ba avat a tul tar ra vavina tagu, upi amir a taulai.

¹³ Ma ra umana natu i Iakob dia ga tata bali Sekem ma tamana Kamor, dia ga tuam pa dir, tago i ga vakaina tai diat Dina, ma dia ga biti:

¹⁴ I dekdek upi avet a pait go ra magit, ma upi avet a tul tar ra tai vevet tai ta tikai ba pa i pokakikil, a magit na vavirvir pire vevet;

¹⁵ ma ure go ra magit avet a mulaot i tana: ba dat a varogop dari, ba ra lavur tutana pire vavat diat a pokakikil,

¹⁶ io, avet a tul tar kaveve umana bul vavina ta vavat, ma avet a ben pa kavava umana bul vavina, ma avet a ki pire vavat, ma dat a kopono tarai ka.

¹⁷ Ma ona pa ava torom ta vevet, upi avat a pokakikil, avet a vatur kaveve bul vavina, ma avet a ga vana.

¹⁸ Ma Kamor ma Sekem natuna dir ga manane kadia tinata.

¹⁹ Ma ra barmana i ga mulaot upi na pait nam ra magit, tago i ga manga gugu tai natu i Iakob; ma dia ga manga ru ia ta diat par ta ra kuba i tamana.

²⁰ Ma Kamor ma natuna Sekem dir ga tadav ra mataniolo ta kadir pia na pal, ma dia ga pirpir ma

ra tarai ta kadir pia na pal, dir ga biti dari:

²¹ Go ra tarai dia ki pire dat ma ra bo na nuknuk i diat; kari i boina ba da tul tar diat upi diat a ki ta ra gunan, ma diat a kukukul, tago ra gunan i ngala, ma i topa diat; dat a taulai ma kadia umana bul vavina, ma dat a tul tar kada umana bul vavina ta diat.

²² Ma ure go ra magit ika diat a mulaot i tana,, upi diat a ki pire dat, upi dat a kopono tarai: ba ra lavur tutana pire dat diat a pokakikil, da dia tar pokakikil.

²³ Dat a vatur vake kadia lavur vavaguai ma kadia tabarikik; boina dat a mulaot ika ta diat, ma diat a ki maravut dat.

²⁴ Ma diat par dia ga irairop ta ra mataniolo kai ra pia na pal, dia ga torom tai Kamor ma tai Sekem natuna; ma dia ga poko kikil ra umana tutana par, diat par dia ga irairop ta ra mataniolo kai kadir pia na pal.

²⁵ Ma ta ra vautuluna bung, ba i ga makmaki, a ura natu i Iakob, Simeon ma Levi, a ura tai Dina, dir ga kap ra pakat na vinarubu ma dir ga vut vakaian ta ra pia na pal, ma dir ga ubu doko ra tarai par.

²⁶ Dir ga ubu Kamor ma Sekem natuna ma ra mangmangi na pakat, ma dir ga agure vairop Dina ta ra kuba i Sekem, ma dital ga vana.

²⁷ A umana natu i Iakob dia ga tadav ra umana virua, ma dia ga varane ra tabarikik ta ra pia na pal, tago dia ga tar vabilak tai diat.

²⁸ Dia ga ra pa kadia kikil na sip, ma kadia kikil na bulumakau, ma kadia as, a lavur magit ta ra pia na pal, ma ra lavur magit ta ra gunan;

²⁹ dia ga ra pa kadia tabarikik par; ma dia ga kap vavilavilau ra umana natu i diat, ma kadia umana vavina, maia pa, a lavur magit ara na pal.

³⁰ Ma Iakob i ga biti tai Simeon ma Levi: Amur tar vakadik iau, tago a tarai ta go ra gunan, a umana te Kanaan ma ra umana te Peres, diat a milikuane iau; ma tago dat a paupau ka, diat a vana varurung, ona diat a tut ure iau, ma diat a ubu iau; ma ina virua, avet ma diat ta ra kubagu.

³¹ Ma dir ga biti: Dave vang, tai mimir i da ra paiga na vavina pirana?

35

God i vadoane Iakob aro Betel

¹ Ma God i ga biti tai Iakob: Una tut, ma una vana urama Betel, ma una ki ie; ma una pait ra uguugu abara upi kai God, nina i tur kapet pa piram ba u ga takap kan ra mata i turam Esau.

² Ma Iakob i ga biti ta diat ta ra kubana ma ta diat par dia ga ki pirana: Avat a vung vue ta umana tabataba kan avat, ma avat a vagomgom avat, ma avat a kia vue kavava mal;

³ dat a tut, ma dat a vana urama Betel; ma ina pait tika na uguugu abara ure God, nina i ga torom tagu ta ra bung iau ga ki kaina tana, ma amir ga varagur me ta ra nga iau ga vana tana.

⁴ Ma dia ga tul tar ra lavur tabataba par dia vatur vake, ma ra magit na marmar ta ra talinga i diat; ma Iakob i ga ive diat ta ra vavai na iban, maravai Sekem.

⁵ Ma dia ga vana; ma a ngala na bunurut i ga monong ra umana pia na pal dia tur kikel diat, ma pa dia ga korot mur ra umana natu i Iakob.

⁶ Damana Iakob i ga pot aro Lus, ta ra gunan Kanaan, (Betel nam), diat ma ra tarai par pirana.

⁷ Ma i ga pait ra uguugu abara, ma i ga vatang nam ra pakana gunan ba El-Betel; tago God i ga vaarike mule pirana abara, ba i ga vilau kan ra mata i turana.

⁸ Ma Debora, a tultul na vavina kai Rebeka, i ga mat, ma di ga punang ia maravai Betel, ta ra vavai na iban; ma dia ga vatang ra iangina ba Alon-Bakut.

⁹ Ma God i ga tur kapet pa mulai pire Iakob ba i ga vana maro Padan-Aram, ma i ga tata vadoane.

¹⁰ Ma God i ga biti tana: A iangim Iakob; ma pa da vatang u mulai ba Iakob, da vatang ra iangim ba Israel.

¹¹ Ma God i ga biti tana: Iau God Dekdek Muka; una vangala mangoro na natum, ma avat a pepeal; tika na vuna gunan ma ra ngala na kor na tarai diat a vuna tam, ma ra umana king diat a vana rikai ta ra livuam,

¹² ma ra gunan nina iau ga tabar Abaraam ma Isak me, ina tul tar ia tam, ma tai ra umana bul mur tam.

¹³ Ma God i ga tutua urama kan ia ta nam ra gunan dir ga tata me.

¹⁴ Ma Iakob i ga vatur tika na vakilang ta nam ra gunan dir ga pirpir tana, a pagapaga na vat, ma i ga lolonge ra tinabar na nimomo tana, ma ra dangi bula.

¹⁵ Ma Iakob i ga vatang ra iang i ra gunan, nina dir ga tata ma God tana, ba Betel.

Rakel i mat

16 Ma dia ga tut ma dia ga vana, ma a ik a vinavana boko upi diat a pot aro Eprata, ma Raketel i ga kakava, ma i ga tup ia kana kinadik.

17 Ma ba i ga manga kadik, a vavina i varkakava i ga biti tana: Koko una burut, tago go natum a bul tutana mulai.

18 Ma ba ra tulungeana i ga vana, tago i ga to na mat, i ga vatang ra iangina ba Benoni; ma ga tamana i ga vaiang tar a iangina ba Benjamin.

19 Ma Raketel i ga mat, ma dia ga punang ia ta ra papar a nga uro Eprata, nina ba Beteleem.

20 Ma Iakob i ga vatur tika na vat ta kana tung na minat; ia nam ra vakilang na vat ta ra tung na minat kai Raketel tuk ta ra bung gori.

21 Ma Israel i ga vana, ma i ga page kana pal na mal ura iat Eder, a pal na minakila.

*A umana natu i Iakob
(1 Tutu 2:1-2)*

22 Ma ba Israel i ga ki ta nam ra gunan, Ruben i ga vana ma i ga va pire Bila, a vavina kai tamana; ma Israel i ga valongore.

Ma ra umana bul tutana kai Iakob i ga a vinun ma a urua;

23 a umana natu i Lea go diat: Ruben, a luaina bul kai Iakob, ma Simeon, ma Levi, ma Iuda, ma Isakar, ma Sebulun;

24 a ura natu i Raketel: Iosep ma Benjamin;

25 ma ra ura natu i Bila, a tultul na vavina kai Raketel: Dan ma Naptali;

26 ma ra ura natu i Silpa, a tultul na vavina kai Lea: Gad ma Aser; go diat ra umana natu i Iakob nina di ga kava tar diat aro Padan-Aram.

Isak i mat

²⁷ Ma Iakob i ga tadav Isak tamana aro Mamre, aro Kiriath-Arba nina ba Kebron; Abaraam ma Isak dir ga ki na vaira tana.

²⁸ Ma Isak i ga laun vue tika na mar ma lavutul na vinun ot na kilala.

²⁹ Ma Isak i ga vung vue ra tulungeana, ma i ga mat, ma i ga ki rangup ma kana tarai; i ga ngeo, ma i ga laun vao. Ma Esau ma Iakob, a ura natuna, dir ga punang ia.

36*A umana bul mur tai Esau
(1 Tutu 1:34-37)*

¹ Ma go ra vuna tarai kai Esau, nina di ga vatang ia bula ba Edom:

² Esau dia ga taulai ma ra umana vavina ta ra vaden Kanaan. Ada natu i Elon ra te Ket, ma Olibama natu i Ana natu i Sibeon ra te Kivi,

³ ma Basemat natu i Ismael, dir taina ma Nebaiot.

⁴ Ma Ada i ga kava tar Elipas tai Esau, ma Basemat i ga kava Reuel;

⁵ ma Olibama i ga kava Ieus, ma Ialam, ma Kora; go diat ra umana natu i Esau, di ga kava diat ta ra gunan Kanaan.

⁶ Ma Esau diat ma kana umana vavina, ma ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina, ma diat par ta ra kubana, ma kana lavur vavaguai, ma kana lavur tabarikik, nina i ga vung guve ta ra gunan Kanaan, dia ga vana ta ra enana gunan, upi dir a ki varbaiai ma turana Iakob.

⁷ Tago kadir lavur vavaguai i ga manga ngala, ma i ga dekdek upi dir a ki varurung mulai; ma

pa i ga tale mule nam ra gunan dir ga ki na vaira tana, tago i ga mangoro kadir vavaguai.

⁸ Ma Esau i ga ki ta ra lualuana Seir; Esau ia nam Edom.

⁹ Ma go diat a lavur vuna tarai kai Esau, tama i ra tarai Edom, ta ra lualuana Seir.

¹⁰ Go ra iang i diat ra umana natu i Esau: Elipas, natu i Ada a taulai kai Esau; Reuel, natu i Basemat a taulai kai Esau.

¹¹ Ma ra umana natu i Elipas go: Teman, Omar, Sepo, Gatam ma Kenas.

¹² Ma Timna, tika na vavina kai Elipas natu i Esau; ma i ga kava Amalek tai Elipas; go diat ra umana natu i Ada, a taulai kai Esau.

¹³ Ma go diat a umana natu i Reuel: Nakat, Sera, Sama ma Misa; go ra umana natu i Basemat, a vavina kai Esau.

¹⁴ Ma go diat a umana natu i Olibama natu i Ana natu i Sibeon, a taulai kai Esau, i ga kava tar diat tai Esau: Ieus, ma Ialam ma Kora.

¹⁵ Go diat ra umana luluai ta ra umana natu i Elipas nina ra luaina bul kai Esau: a luluai Teman, a luluai Omar, a luluai Sepo, a luluai Kenas,

¹⁶ a luluai Kora, a luluai Gatam, a luluai Amalek; go diat ra umana luluai dia vana rikai tai Elipas ta ra gunan Edom; go diat ra umana natu i Ada.

¹⁷ Ma go diat ra umana natu i Reuel natu i Esau: a luluai Nakat, a luluai Sera, a luluai Sama, a luluai Misa; go diat ra umana luluai dia ga vana rikai tai Reuel ta ra gunan Edom; go diat ra umana natu i Basemat a vavina kai Esau.

¹⁸ Ma go diat ra umana natu i Olibama, a taulai kai Esau: a luluai Ieus, a luluai Ialam, a luluai Kora; go diat ra umana luluai dia ga vana rikai tai Olibama natu i Ana, a taulai kai Esau.

¹⁹ Go ra lavur natu i Esau nina ba Edom, ma kadia lavur luluai.

*A umana bul mur tai Seir
(1 Tutu 1:38-42)*

²⁰ Go diat ra umana natu i Seir, a te Kori, a tarai ta nam ra gunan: Lotan, ma Sobal, ma Sibeon, ma Ana,

²¹ ma Dison, ma Eser, ma Disan; go diat ra umana luluai dia ga vana rikai tai ra umana te Kori, a umana natu i Seir, ta ra gunan Edom.

²² Ma ra umana natu i Lotan: Kori ma Keman; ma Lotan dir taina ma Timna.

²³ Ma go ra umana natu i Sobal: Alvan, ma Manakat, ma Ebal, Sepo ma Onam.

²⁴ Ma go ra ura natu i Sibeon: Aia ma Ana; nina ra Ana ba i ga tadav ra mata na tava i malamalapang ara ra pupui, ba i ga tabatabar ra umana as kai tamana Sibeon.

²⁵ Ma go ra ura natu i Ana: Dison ma Olibama, natu i Ana.

²⁶ Ma go ra umana natu i Dison: Kemdan, ma Esban, ma Itran, ma Keran.

²⁷ Ma go ra utul a natu i Eser: Bilan, ma Savan, ma Akan.

²⁸ Go ra ura natu i Disan: Us ma Aran.

²⁹ Go ra umana luluai kai ra umana te Kori: a luluai Lotan, a luluai Sobal, a luluai Sibeon, a luluai Ana,

³⁰ a luluai Dison, a luluai Eser, a luluai Disan; go diat ra umana luluai kai ra umana Kori, varogop ma kadia kini ta ra gunan Seir.

A umana king kai Edom

(1 Tutu 1:43-54)

³¹ Ma go diat a umana king nina dia ga varkurai ta ra gunan Edom, ma pata boko ra king i ga kure ra tarai Israel:

³² Bela natu i Beor i ga varkurai aro Edom; ma ra iang i kana pia na pal Dinaba.

³³ Ma Bela i ga mat, ma Iobab natu i Sera maro Bosra i ga kia vue.

³⁴ Ma Iobab i ga mat, ma Kusam maro ra gunan kai ra tarai Teman i ga kia vue.

³⁵ Ma Kusam i ga mat, ma Kadad natu i Bedad i ga kia vue, nina i ga kita Midian ta ra gunan kai Moab; a iang i kana pia na pal ba Avit.

³⁶ Ma Kadad i ga mat, ma Samla maro Masreka i ga kia vue.

³⁷ Ma Samla i ga mat, ma Saul maro Rekobot pire ra tava alir i ga kia vue.

³⁸ Ma Saul i ga mat, ma Baal-Kanan natu i Akbor i ga kia vue.

³⁹ Ma Baal-Kanan natu i Akbor i ga mat, ma Kadar i ga kia vue; ma ra iang i kana pia na pal Pau; ma ra iang i kana tulai Metabel natu i Matred natu i Mesakab.

⁴⁰ Ma go ra iang i ra umana luluai tai Esau, kadia vuna tarai, ma kadia gunan, ma ra iang i diat: a luluai Timna, a luluai Alva, a luluai Ietet;

⁴¹ a luluai Olibama, a luluai Ela, a luluai Pinon;

⁴² a luluai Kenas, a luluai Teman, a luluai Mibsar;

⁴³ a luluai Magdiel, a luluai Iram; go ra umana luluai Edom, da kadia kiki ta ra gunan kadiat. Ma go Esau tama i ra tarai Edom.

37

Iosep diat ma ra umana turana

¹ Ma Iakob i ga ki ta ra gunan ba tamana i ga ki na vaira tana, ta ra gunan Kanaan.

² Ma go ra umana magit dia ga vana rikai ta ra kuba i Iakob:

Iosep, ba i ga a vinun ma lavurua na kilala, diat ma ra umana turana dia ga tabatabar ra umana vavaguai; ma ba i ga bul boko, i ga ki varurung ma ra umana natu i Bila ma Silpa, a ura vavina kai tamana; ma Iosep i ga kap ra umana kaina tinata ure diat pire tamana.

³ Ma Israel i ga manga mari Iosep, ma ta ra umana natuna par i ga mari diat a ikilik, tago ia ra bul i ga vangala ba i ga patuana, ma i ga mal tar tika na lolovina kolot.

⁴ Ma ra umana turana dia ga gire ba tama i diat i ga manga mari Iosep, ma diat par ra umana turana i ga mari diat a ikilik ika; ma dia ga milikuane, ma pa dia ga tata pa ia mulai.

⁵ Ma Iosep i ga ririvon, ma i ga ve ra umana turana ta kana ririvon; ma dia ga milikuane mule.

⁶ Ma i ga biti ta diat: Boina, avat a valongore ra ririvon nina iau ririvone:

⁷ gire, da vi ra umana vinvin vit ta ra uma, ma kaugu vinvin i tut, ma i tur uka, ma kavava umana vinvin dia tur kikil, ma dia va timentum pire kaugu vinvin.

⁸ Ma ra umana turana dia ga biti tana: Dave, kan una kure avet boko? Ba kan una luluai boko pire vevet? Ma i ga ngala mulai kadia milmilikuan tadav ia, ta go kana ririvon ma kana tinata bula.

⁹ Ma i ga ririvone ta ra ririvon bula, ma i ga ve ra umana turana tana, ma i ga biti: Gire, iau tar ririvone ta tika na ririvon, ma i dari: a keake ma ra gai ma ra vinun ma tika na tagul dia va timtimum tadav iau.

¹⁰ Ma i ga ve tamana ma ra umana turana tana; ma tamana i ga pit ia, ma i ga biti: Ava go ra ririvon u tar ririvone? A dovotina bar, ba amir ma nam ma ra umana turam, avet a tadav u boko pi avet a va timtimum piram?

¹¹ Ma ra umana turana dia ga pin ia; ia kaka tamana i ga kodop vake go ra tinata.

Di ivure pa Iosep pi uro Aigipto

¹² Ma ra umana turana dia ga vana upi diat a tabatabar ra kikil na sip kai tama i diat aro Sekem.

¹³ Ma Israel i ga biti tai Iosep: A umana turam dia tabatabar ra umana sip aro Sekem; una mai, ina tulue u tadav diat. Ma i ga biti tana: Iau go kari.

¹⁴ Ma i ga biti tana: Boina, una vana, ma una gire ra umana turam ma ra kikil na sip ba dia dave, ma una vakapa iau. Damana i ga tulue Iosep kan ra male Kebron, ma i ga vana uro Sekem.

¹⁵ Ma dir ga varkuvo ma tika na tutana, ba i ga vanavana vurvurbit ta ra pupui; ma ra tutana i ga tir ia: U nuk upi ra ava?

¹⁶ Ma i ga biti: Iau tikitikan upi ra umana turagu; boina una vakapa iau ta ra gunan dia balabalaure ra kikil na sip tana.

¹⁷ Ma ra tutana i ga biti: Dia tar vana kariu; tago iau tar valongore dia biti, Boina dat a vana uro Dotan. Ma Iosep i ga mur ra umana turana ma i ga tadav diat aro Dotan.

¹⁸ Ma ba i ga vailik boko dia ga gire, ma ba pa i ga maravai boko dia ga varpit ure, upi diat a ub ia.

¹⁹ Ma dia ga biti vargil: Gire, ra tena ririvon i pot.

²⁰ Io, dat a ub ia, ma dat a vue vaba ia tai tika na tung, ma dat a varvai ka dari ba, A kaina leing i tar en pa ia; ma dat a gire ba i dave kana ririvon.

²¹ Ma Ruben i ga valongore, ma i ga valaun pa ia kan ra lima i diat, tago i ga biti: Koko dat a doka.

²² Ma Ruben i ga biti bula ta diat: Koko avat a lingire ra gap; avat a vue vaba ia ka ta go ra tung ta ra pupui, ma koko avat a bili vakaina. I ga mainge ba na valaun ia kan ra lima i diat, upi na vamule tai tamana.

²³ Ma ba Iosep i ga tadav ra umana turana, dia ga pala vue kana kolot kan ia, nam ra lolovina, ba i ga mal me.

²⁴ Ma dia ga vatur ia, ma dia ga vue vaba ia ta ra tung; ma ra tung i ga mama ka, pa ta tava tana.

²⁵ Ma dia ga ki, upi diat a ian; ma dia ga idok, ma dia ga gigira vurvurbit; ma ra umana tena kunukul ta ra vuna tarai Ismael dia ga vana ba marama Gilead; ma kadia kamel dia ga kapkal a utul a mangana bulit na davai, ma dia ga vana me uro Aigipto.

²⁶ Ma Iuda i ga biti ta ra umana turana: Na topa ra ava, ona dat a ubu doko tura i dat, ma ba dat a ive ra gapuna?

²⁷ Avat a mai, dat a ivure ta ra tarai Ismael, ma koko dat a bili vakaina; tago tura i dat, ma i kopono ko ra paka i dat. Ma ra umana turana dia ga mulaot i tana.

²⁸ Ma ta umana tarai Midian dia ga bolo, a umana tena kunukul; ma dia ga al vairop Iosep ta ra tung, ma dia ga ivure Iosep ta ra tarai Ismael ure ra ura vinun na pakana silva. Ma dia ga agur pa Iosep uro Aigipto.

²⁹ Ma Ruben i ga lilikun tadav ra tung; ma gire, Iosep pa i ga bang mulai ta ra tung, ma i ga rada kana mal.

³⁰ Ma i ga tadav ra umana turana, ma i ga biti: A bul i tar panie; ma iau, ina vana uve?

³¹ Ma dia ga takan pa ra kolot kai Iosep, ma dia ga doko ra me, ma dia ga puk ra kolot ma ra gapuna;

³² ma dia ga tulue ra kolot, a lolovina, pire tama i diat, ma dia ga biti: Ave tar tikan tadav go, una gire ba ra kolot kai natum ba pata.

³³ Ma i ga gire ilam ia, ma i ga biti: A kolot kai natugu; a kaina leing i tar en ia, a dovotina i tar kadakadal varbaiane Iosep.

³⁴ Ma Iakob i ga rada kana mal, ma i ga ule tar ra mal na tabun ta ra livuana, ma mangoro na bung i ga korkor ure.

³⁵ Ma ra umana natuna, a umana tutana ma ra umana vavina par, dia ga tut ma dia ga vamaram ia; ma pata, i ga ole ke upi na maram, ma i ga biti: Pa ina ngo ma ra tinabun tuk tar ta ra bung ba ina

vana ur ta ra ruarua na tulungen tadav natugu.
Ma tamana i ga tangie.

³⁶ Ma aro Aigipto ra tarai Midian dia ga ivure tar ia tai Potipar, a tultul kai Parao, ma a luluai kai ra tarai na monamono.

38

Iuda dir ma Tamar

¹ Ma ta nam ra e Iuda i ga vana kan ra umana turana, ma i ga ruk pire tika na tutana Adulam, a iangina Kira.

² Ma Iuda i ga gire ra vavina ie, natu i tika na tutana Kanaan, a iangina Sua; ma i ga ben ia, ma i ga ruk pirana.

³ Ma i ga lalau pa, ma i ga kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Er.

⁴ Ma i ga lalau pa mulai, ma i ga kava tika na bul tutana, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Onan.

⁵ Ma i ga kava ta ra bul tutana mulai, ma i ga vaiang tar ra iangina ba Sela; ma i ga ki aro Kesib, ba i ga kava.

⁶ Ma Iuda i ga tul tar tika na vavina tai Er, kana luaina bul, ma a iangina Tamar.

⁷ Ma Er, a luaina bul kai Iuda, i ga kaina ta ra mata i ra Luluai, ma ra Luluai i ga ubu doka.

⁸ Ma Iuda i ga biti tai Onan: Una ruk tadav ra taulai kai turam ma amur a taulai me, da i topa ra tura i kana tutana, upi una vangala ra umana bul mur kai turam.

⁹ Ma Onan i ga nunure ba vakir kana iat nam ra bul mur; io, ba i ga ruk pire ra taulai kai turana, i ga vabura vue ra pia, kan na vangala ta bul mur tai turana.

¹⁰ Ma nam ra magit i ga pait ia, i ga kaina ta ra mata i ra Luluai, ma i ga virua bula.

¹¹ Ma Iuda i ga biti tai Tamar kakuna: Una ki ka boko a ua na vavina ta ra kuba i tamam, tuk ta ra bung ba Sela natugu i tar ngala; tago i ga biti: Kan na mat bula da ra ura turana. Ma Tamar i ga vana, ma i ga ki ta ra kuba i tamana.

¹² Ma tuka boko natu i Sua, a tulai kai Iuda, i ga mat; ma Iuda i ga maram mulai, ma i ga vana oai tadav kana umana kutkut ivuna sip aro Timna, dir ma talaina Kira, a tutana Adulam.

¹³ Ma di ga ve Tamar dari: Gire, kakum i vana urama Timna pi na kukut kana umana sip.

¹⁴ Ma i ga vung vue kana mal na ua na vavina kan ia, ma i ga vung ra mal na turturup, ma i ga pulu ia mulai, ma i ga ki ta ra mataniolo aro Enaim, ta ra nga uro Timna; tago i ga gire ba Sela i ga tar ngala, ma pa di ga tul tar ia tana upi dir a tulai me.

¹⁵ Ma ba Iuda i ga gire, i ga nuk ia ba a paiga na vavina, tago i ga tar turup ra matana.

¹⁶ Ma i ga vana pirana ta ra papar a nga, ma i ga biti tana: Ina ruk boko piram; tago pa i ga nunure ba kakuna. Ma ra vavina i ga biti: Ava una tar ia tagu, ba ina tul tar ia tam upi una ruk piragu?

¹⁷ Ma i ga biti: Ina tulue tika na nat na me piram. Ma i ga biti: Dave, una tul tar ta vuvung varirap tagu, tuk ta nam ra bung ba una tulue?

¹⁸ Ma i ga biti: A vuvung varirap ava ina tul tar ia tam? Ma i ga biti: Kaum domol, ma kaum vinau, ma kaum buka, nina ta ra limam. Ma i ga tul tar ia tana, ma i ga ruk pirana, ma i ga lalau pa ra bul tana.

¹⁹ Ma i ga tut, ma i ga vana kariu, ma i ga vung vue kana mal na turturup, ma i ga ule tar mule kana mal na ua na vavina.

²⁰ Ma Iuda i ga tulue ra nat na me ta ra lima i talaina, a tutana Adulam, upi na vung ur pa ra vuvung varirap ta ra lima i ra vavina; ma pa i ga gire tadav ia.

²¹ Io, i ga tir ra tarai ta nam ra gunan dari: Akave ra igoro na vavina, nina i ki ati Enaim ta ra papar a nga? Ma dia ga biti: Pa ta paiga na vavina i ki ati.

²² Ma i ga lilikun tadav Iuda, ma i ga biti: Pa iau gire tadav ia; ma ra tarai ta nam ra gunan bula dia biti, Pa ta paiga na vavina i ki ati.

²³ Ma Iuda i ga biti: Boina ba na vatur vake ra vuvung varirap kan dat a vavirvir tana; gire, iau tar tulue go ra nat na me, ma u mama tikan upi ia.

²⁴ Ma ba a utul a gai bar i ga taun ia, di ga ve Iuda dari: Tamar kakum i ga pait ra kaina, ma go i tanan ta kana mangamangana kuabar. Ma Iuda i ga biti: Avat a agure vairop ia, ma da tun vue.

²⁵ Ma ba dia ga agure vairop ia, i ga tulue ra tinata pire kakuna dari: Iau kap bala tai nina ra tutana ba kana go ra magit. Ma i ga biti: Una ilam go ba kai ia, ra domol, ra vinau, ma ra buka.

²⁶ Ma Iuda i ga gire ilam ia, ma i ga biti: Ia iat i takodo ta mimir, tago pa iau ga tul tar ia tai Sela natugu. Ma pa i ga la mulai pirana.

²⁷ Ma ba i ga kakava, gire a kanga ta kana tatal na bul.

²⁸ Ma ba i ga kakava, tikai ta dir i ga tulue ra limana lua, ma ra vavina i varkakava i ga tak pa

ra kuara, a meme, ma i ga kun tar ia ta ra limana, ma i ga biti: Go i tar lua.

²⁹ Ma ba i ga valilikun mule ra limana, turana i ga vana rikai; ma i ga biti: U rada dave? Kari di ga vatang ra iangina ba Peres.

³⁰ Ma namur turana i ga vana rikai, nina ba a meme na kuara ta ra limana, ma di ga vaiang tar ra iangina ba Sera.

39

Iosep dir ma ra taulai kai Potipar

¹ Ma dia ga kap Iosep uro Aigipto; ma Potipar, a tultul kai Parao, a luluai kai ra tarai na mona-mono, a te Aigipto, i ga kul ia tai ra tarai Ismael, nina dia ga kap ia ura.

² Ma ra Luluai i ga maravut Iosep, ma i ga kedek ta kana papalum, ma i ga ki ta ra kuba i kana luluai, a te Aigipto.

³ Ma kana luluai i ga gire ba ra Luluai i ga ki pirana, ma ba ra Luluai i ga vatavua ra lavur magit i ga bili ia ma ra limana.

⁴ Ma ra luluai i ga mari Iosep, ma i ga tul tar ia tana upi na kudakudar tana; ma i ga vaki ia upi na tena varbalaurai ta ra kubana, ma i ga nur tar kana lavur tabarikik par ta ra limana.

⁵ Ma papa nam ra bung ba i ga vaki ia upi na tena varbalaurai ta ra kubana, ma i ga nur tar kana lavur tabarikik tana, a Luluai i ga vadoane ra kuba i ra te Aigipto ure Iosep; ma ra varvadoan kai ra Luluai i ga ki ta kana lavur magit, ta ra kubana ma ta ra uma bula.

⁶ Ma i ga nur tar kana lavur tabarikik ta ra lima i Iosep, ma pa i ga nuk pa ta magit mulai, ia kaka ra magit na nian i ga en ia.

Ma Iosep a potar na tutana, ma i ga vakak ra pakana.

⁷ Ma ba i ga par go ra lavur magit, a taulai kai kana luluai i ga manane Iosep; ma i ga biti tana: Una va piragu.

⁸ Ma i ga ole ke, ma i ga biti tai ra taulai kai kana luluai dari: Gire, kaugu luluai pa i balaguan mulai ure ta magit ta ra pal, i ga nur tar ra lavur magit ta ra limagu;

⁹ pa ta i lia ta mimir ta go ra pal, ma pa i ga tigel bat iau tai ta magit, ia kaka tam, tago u kana taulai; ina pait davatane go ra bilak na mangamangana, ma ina pait davatane ra varpian tadav God?

¹⁰ Ma a dovotina, i ga tingting pa Iosep a bungbung par, ma pa i ga torom tana upi na va pirana, ba upi na ki pirana.

¹¹ Ma ta tika na bung i ga ruk ta ra pal, upi na pait kana papalum, ma pa ta tarai na tultul ara ra bala na pal.

¹² Ma ra vavina i ga kinim vake kana mal, ma i ga biti: Una va piragu; ma i ga nur vue ke kana mal ta ra limana, ma i ga takap, ma i ga irop.

¹³ Ma ba i ga gire i ga tar nur vue kana mal ta ra limana, ma i ga tar lop irop kan ra pal,

¹⁴ i ga oro pa ra tarai ta kana pal, i ga tata ta diat, ma i ga biti: Gire, i tar vaki go ra bul Ebraio pire dat upi na valunga dat; i tar ruk piragu upi na va piragu, ma iau tar manga kukula;

¹⁵ ma ba iau manga kukula, i vung vue kana mal piragu, ma i lop irop.

¹⁶ Ma i ga vung vake kana mal pirana iat tuk tar ta ra bung ba kana luluai i ga pot mulai ta ra kubana.

¹⁷ Ma i ga ve ta go ra lavur tinata dari: Nam ra tultul, a bul Ebraio, nina u ga vaki ia pire dat, i ruk piragu upi na vakaina iau;

¹⁸ ma ba iau manga kukula, i nur vue kana mal piragu, ma i lop irop.

¹⁹ Ma ba kana luluai i ga valongore ra tinata kana taulai i ga tatike, dari, Kaum tultul i pait go ra mangamangana tagu, i ga tut papa kana kankan.

²⁰ Ma ra luluai kai Iosep i ga kure, ma i ga varuk ia ta ra pal na banubat, ta nam ra pakana ba di ga vake ra tarai tana ba ra king i ga vi diat; ma i ga ki aina ra pal na banubat.

²¹ Ma ra Luluai i ga maravut Iosep ma i ga mari ia, ma ra monamono ure ra pal na banubat i ga manamanane.

²² Ma ra monamono ta ra pal na banubat i ga nur tar ia tai Iosep a tarai par di ga varuk diat ta ra pal na banubat; ma i ga pait ra lavur papalum tana.

²³ A monamono ure ra pal na banubat pa i ga balaguan mulai ma ra lavur magit i ga tul tar ia tana, tago a Luluai i maravut ia; ma ra lavur magit i ga pait ia, a Luluai i ga vatavua.

40

Iosep i tata pala ure ra ririvon kadir dir ki ta ra pal na banubat

¹ Ma ba i ga par go ra lavur magit, a tena varbalaurai ure ra lavur tava na nimomo kai ra king Aigipto, ma kana tena tuntun gem bula dir ga vakankan kadir luluai, ra king Aigipto.

² Ma Parao i ga kulot ure kana ura tultul, ure nina i ga lualua ta diat dia varvakai ma ra tava na nimomo, ma ure nina i ga lualua ta ra umana tena tunutun.

³ Ma i ga varuk dir ta ra pal kai ra luluai i ra tarai na monamono, ta nam ra pal na banubat di ga varuk Iosep tana.

⁴ Ma ra luluai i ra tarai na monamono i ga tul tar Iosep upi na balaure dir, ma i ga toratorom ta dir; ma i ga vavuan a ik kadir kini ta ra pal na banubat.

⁵ Ma dir par dir ga ririvone tika na ririvon, tikatikai i ga ririvon ta ra kopono marum, ma kadir ririvon tikatikai a kukuraina iat, kai ra tena varbalaurai ure ra tava na nimomo ma kai ra tena tunutun na gem kai ra king Aigipto, nina dir ga ki ra pal na banubat.

⁶ Ma Iosep i ga ruk pire dir ra malana, ma i ga gire ba i tabun ra bala i dir.

⁷ Ma i ga tir ra ura tultul kai Parao, nina dital ga ki rangup me ta ra pakana pal na banubat ta ra kuba i kana luluai, dari: Ta ra ava i tabun ra bala i mumur gori?

⁸ Ma dir ga biti tana: Amir ga ririvone tika na ririvon, ma pa ta na akari ba na pala ia. Ma Iosep i ga biti ta dir: Dave, pata ra tinata na papapala pire God? Boina amur a ve iau tana.

⁹ Ma nina i ga lulua ta ra tarai dia ga balaguan ta ra tava na nimomo i ga ve Iosep ta kana ririvon,

ma i ga biti tana: Iau gire ta kaugu ririvon a davai na vain, i tur ta ra luaina matagu;

¹⁰ ma a utul a ingarina, ma i da i gol mulai ma ra gogono i vung ra vuai na vain i matuka;

¹¹ ma iau vatur ra momamomo kai Parao ta ra limagu, ma iau tak pa ra vuai na vain ma iau bing tar ia ta ra momamomo kai Parao, ma iau tul tar ra momamomo tai Parao.

¹² Ma Iosep i ga biti tana: A kukuraina dari: nam ra utul a ingarina dital a utul a bung.

¹³ Na par a utul a bung ma Parao na vairop u, ma na tibe tar kaum papalum mulai tam; ma una tul tar mule ra momamomo tai Parao, da lua u ga pait ia, ba u ga lualue ra tarai dia balaguan ma kana tava na nimomo.

¹⁴ Ma i boina ba una nuk pa iau ba u ki bulu, ma una mari iau, ma una vatang tar iau tai Parao, upi na vairop iau kan go ra pal;

¹⁵ tago a dovotina, di tar long kapi iau ta ra gunan kai ra umana Ebraio, ma ati bula pa iau ga pait ta magit ba na topa ra pal na banubat.

¹⁶ Ma ba ra lualua kai ra umana tena tuntun gem i ga valongore ra bo na kukuraina, i ga biti tai Iosep: Iau bula iau ga ririvon, ma i dari: a utul a rat dital ki ta ra ulugu, ma a gem pua i tur tana;

¹⁷ ma ta ra rat arama liu iat a lavur mangana magit na nian ai Parao i tur tana; ma ra umana beo dia en ia ta ra rat i ki ta ra ulugu.

¹⁸ Ma Iosep i ga tata bali ia ma i ga biti: Go ia ra kukuraina: ra utul a rat dital varogop ma a utul a bung;

¹⁹ a utul a bung boko ma Parao na ub u, ma na al vatokobe u tai tika na davai, ma ra umana beo

diat a en ra kanomong i ra pakam.

²⁰ Ma ta ra vautuluna bung, a bung na kinakava kai Parao, i ga pait ra lukara ure kana lavur tultul; ma i ga vairop dir, a lualua kadiat dia ga balaure ra tava na nimomo ma ra lualua kai ra umana tena tuntun gem pire kana lavur tultul.

²¹ Ma i ga vaki mule ra lualua kadiat dia ga balaure kana tava na nimomo ta kana kiki; ma i ga tul tar mule ra momamomo ta ra lima i Parao;

²² ma i ga al vatokobe nina i ga lue diat dia tuntun gem; da Iosep i ga pala ia pire dir.

²³ Ma ra lualua kadiat dia ga balaure ra tava na nimomo pa i ga nuk pa mule Iosep, i ga valubane ke.

41

Iosep i tata pala ure ra ririvon kai Parao

¹ Ma ba i ga da a ura kilala i ga taun ia, Parao i ga ririvon; ma i ga dari: i ga tur pire ra tava alir.

² Ma gire, lavurua na bo na bulumakau, a umana monomonoina, dia ga tut rikai ta ra tava alir, ma dia ga iaian ta ra titiparar.

³ Ma gire, ta ra lavurua na bulumakau dia ga tut rikai ta ra tava alir, dia ga bilak ma dia ga palaur, ma dia ga tur pire ra umana bulumakau dia ga tut rikai lua, ta ra papar a tava alir.

⁴ Ma ra lavurua na bulumakau dia ga bilak ma dia ga palaur dia ga en pa ra lavurua na bulumakau i ga kat ma i ga tubu ra paka i diat.

⁵ Io, Parao i ga tavangun. Ma i ga va mat mulai, ma i ga ririvon mulai; ma gire, lavurua na tur a kon dia ga vana rikai ma a kopono ko ra livua i diat, dia ga tubu ma dia ga vakak.

⁶ Ma gire, ta ra lavurua na tur a kon dia ga vana rikai namur ta diat, dia ga palavever ma ra vuvu na taubar i ga rang diat.

⁷ Ma ra lavurua na tur a kon dia ga palavever dia ga konom pa ra lavurua na tur a kon dia ga tubu ma dia ga mamat. Ma Parao i ga tavangun, ma gire, a ririvon ika.

⁸ Ma ta ra malana i ga purpuruan ra tulongeana; ma i ga vartuluai upi ra umana tena papait aro Aigipto, ma ra umana tena kabinana tana bula; ma Parao i ga ve tar kana ririvon ta diat; ma pa i ga tale ta tikai upi na pala tar ia tai Parao.

⁹ Io, a lualua ta diat dia ga balaure ra tava na nimomo i ga biti tai Parao dari: Gori iau nuk pa kaugu bilak na mangamangana;

¹⁰ Parao i ga kankan ure kana umana tultul, ma i ga vue varuk iau ta ra pal na banubat kai ra luluai i ra loko na tarai na monamono, amir ma nina i ga lualua ta ra umana tena tuntun gem;

¹¹ ma tika na marum amir par amir ga ririvon; kamimir ririvon tikatikai a kukuraina iat.

¹² Ma tika na barmana avet, a bul Ebraio, a tultul kai ra luluai i ra loko na tarai na monamono, ma amir ga ve tana, ma i ga pala tar ra kukurai kamimir ririvon ta mimir, tikatikai da kana ririvon iat.

¹³ Ma varogop i ga pala ia ta mimir, damana di tar pait ia; iau, u ga vaki iau mulai ta kaugu kini, ma nam u ga al vatokobe.

¹⁴ Ma Parao i ga vartuluai upi Iosep, ma dia ga agur pa ia lulut kan ra pal na banubat, ma i ga varkaka, ma i ga kia vue kana mal, ma i ga ruk pire Parao.

15 Ma Parao i ga biti tai Iosep: Iau ga ririvone tika na ririvon, ma pa ta na akari ba na tale upi na pala ra kukuraina; ma iau valongore ba ona di ve u tai ta ririvon, i tale u pi una pala ia.

16 Ma Iosep i ga tata bali Parao, ma i ga biti tana: Vakir i tur tagu, God iat na tul tar ra tinata na malmal tam.

17 Ma Parao i ga biti tai Iosep dari: Ba iau ga ririvon, iau ga tur ta ra papar a tava alir;

18 ma gire, lavurua na bulumakau dia ga tut rikai ta ra tava, a umana monomonoina ma a umana vakak, ma dia ga iaian ta ra titiparar;

19 ma gire, ta ra lavurua na bulumakau dia ga tut rikai namur ta diat, dia ga kaina ma dia ga bilak ma dia ga palaur uka; ma pa iau ga gire ra umana dari ta ra gunagunan Aigipto parika.

20 Ma ra umana palaur ma ra umana bilak dia ga en vue ra lavurua na monomonoina dia ga lua;

21 ma ba dia ga tar en pa diat, pa dia ga enana tana, tago dia ga bilak ika da lua. Ma iau ga tavangun.

22 Ma iau ga gire ta kaugu ririvon lavurua na tur a kon dia ga vana rikai, ma i ga kopono ko ra livua i diat, dia ga tubu ma dia ga vakak;

23 ma gire, lavurua na tur a kon dia ga tavua rikai mur diat; ma dia ga makuk, dia ga palavever, ma ra vuvu na taubar i ga rang diat;

24 ma ra umana tur a kon dia ga palavever dia ga konom ra lavurua na tur a kon dia ga vakak; ma iau ga ve ra umana tena papait tana, ma pa i tale ta tikai upi na pala ia tagu.

25 Ma Iosep i ga biti tai Parao: A ririvon kai Parao i tikai ka; nam ra lavur magit ba God i to

na pait ia, i tar vaarike pire Parao.

²⁶ Nam ra lavurua na bo na bulumakau a lavurua na kilala, ma ra lavurua na bo na tur a kon a lavurua na kilala; a kopo no ririvon ika.

²⁷ Ma ra lavurua na bulumakau dia ga bilak ma dia ga palaur, nina dia ga tut rikai mur diat. lavurua na kilala, ma damana bula ra lavurua na tur a kon i ga palavever ma ba a vuvu na taubar i ga rang diat, go diat a lavurua na kilala na mulmulum.

²⁸ Ia go ra magit iau tar tatike tai Parao dari: God i tar vaarike pire Parao ra magit i vaninara tana upi na pait ia.

²⁹ Gire, lavurua na kilala na minaur tuna diat a pot ta ra gunagunan Aigipto parika;

³⁰ ma namur ta diat lavurua na kilala na mulmulum diat a vana rikai, ma da valubane ra minaur ta ra gunan Aigipto, ma ra mulmulum na tup ra gunan;

³¹ ma pa diat a nunure mule ra minaur ure ra mulmulum nina ba na mur, tago na mamat tuna.

³² Ma Parao i tar vaurua ma ra ririvon, a vuna tago a dovot ba God na pait ia, ma na pait lulut pa ia.

³³ Io, boina ba Parao na tikan upi ta tutana i kabatau ma i minana, ma na tul tar ia tana ra varkurai ure ra gunan Aigipto.

³⁴ Boina ba Parao na pait go, ma na tibe ra umana monamono ure ra gunagunan, ma na vatur vake ra vailimana pakana ta ra gunan Aigipto ta ra lavurua na kilala na minaur.

³⁵ Ma diat a varurue ra magit na nian ta go ra lavur bo na kilala ba dia pot, ma diat a vung vake ra kon ta ra varkurai kai Parao, upi na topa ra

nian ure ra umana pia na pal, ma diat a balaure.

³⁶ Ma go na varogop ma ra magit na vuvu-vung kai ra gunan ure ra lavurua na kilala na mulmulum, nina ba diat a vana rikai boko ta ra gunan Aigipto, upi koko ra tarai diat a virua ta ra mulmulum.

Di tul tar ra varkurai tai Iosep ure Aigipto parika

³⁷ Ma Parao ma kana lavur tultul par dia ga manane go ra magit.

³⁸ Ma Parao i ga biti tai kana umana tultul: Akave mule ta tikai ba dir varogop ma go ra tutana, a tutana ba ra tulungen kai God i ki tana?

³⁹ Ma Parao i ga biti tai Iosep: Tago God i tar vaarike go ra lavur magit piram, pa ta mulai i kabatau ma i minana da u;

⁴⁰ una kure ra kubagu, ma kaugu tarai par diat a toratorom ta kaum lavur vartuluai; ia kaka ure ra kiki na king ina lia ta dor.

⁴¹ Ma Parao i ga biti tai Iosep: Gire, iau tar vaki u pi una kure ra gunan Aigipto parika.

⁴² Ma Parao i ga ule vue kana domol kan ra limana, ma i ga ule tar ia ta ra lima i Iosep, ma i ga vauluve ma ra kolot i kumau, ma i ga vakurue ma ra kurkurua na goled;

⁴³ ma i ga vaki ia ta kana vauruana kiki na vinavana; ma dia ga lua tana ma dia ga oraoro dari: Avat a ki bul keke! Ma i ga tul tar ia tana ra varkurai ure ra gunan Aigipto parika.

⁴⁴ ma Parao i ga biti tai Iosep: Iau Parao. ma pa ta tikai ta ra gunan Aigipto na tulue ra limana ma na puak pa ra kauna, ona pa i tir pa ia tam.

45 Ma Parao i ga vatang ra iang i Iosep ba Sapnat Panea; ma i ga tul tar Asenat tana, natu i Potipera a tena tinabar aro On. Ma Iosep i ga kotokotop ra gunagunan Aigipto.

46 Ma Iosep i ga utul a vinun na kilakilala ba i ga tur ta ra luaina mata i Parao ra king Aigipto. Ma Iosep i ga irop kan ra kuba i Parao, ma i ga kotokotop ra gunagunan Aigipto parika.

47 Ma ta ra lavurua na kilala na minaur a gunagunan i ga vuai na kaia.

48 Ma i ga varurue ra lavur magit na nian ta ra lavurua na kilala ta ra gunan Aigipto, ma dia ga vungvung ia ta ra umana pia na pal; ma ra magit i ra lavur uma kikil ra lavur pia na pal tikatikai i ga vung vake ta diat.

49 Ma Iosep i ga vung vake ra kon da ra veo ara ra valian, a peal tuna, ma pa i ga luk valar pa ia mulai, tago i ga pepeal tuna.

50 Ma Iosep i ga vangala a ura natuna, ba pata ra kilala na mulmulum boko; Asenat, natu i Potipera ra tena tinabar aro On, i ga kava tar dir.

51 Ma Iosep i ga vatang ra iang i ra luaina ba Manase, tago i ga biti: God i tul tar iau pi ina valubane ra lavur magit i ga monong iau ma ra kuba i tamagu par.

52 Ma ra vauruana i ga vatang ia ba Epraim, tago i ga biti: God i tar vatavua iau ta ra gunan iau ga kadik tana.

53 Ma ra lavurua na kilala na minaur ta ra gunan Aigipto dia ga par.

54 Ma ra lavurua na kilala na mulmulum dia ga vura na pot, da Iosep i ga biti, ma ra mulmulum i

ga tup ra gunagunan par; ma ia kaka ta ra gunan Aigipto par a magit na nian i ga tur tana.

⁵⁵ Ma ba ra gunan Aigipto par i ga mulmulum, a tarai dia ga manga tangi tadav Parao upi ta magit na nian; ma Parao i ga biti ta ra tarai Aigipto par: Avat a vana pire Iosep; a magit par ba i ve avat, avat a pait ia.

⁵⁶ Ma ra mulmulum i ga tur ta ra rakarakan a gunagunan par; ma Iosep i ga papa are ra lavur pal na vuvuvung, ma i ga ivure ra kon ta ra tarai Aigipto; ma ra mulmulum i ga manga tup ra gunan Aigipto.

⁵⁷ Ma ra lavur gunan par dia ga vana uro Aigipto tadav Iosep, upi diat a kul kon; tago ra mulmulum i ga manga tup ra rakarakan a gunagunan par.

42

Ra umana tura A Iosep dia pot Aigipto upi ra kon

¹ Ma Iakob i ga gire ba a kon aro Aigipto, ma i ga biti tai ra umana natuna, a umana bul tutana, dari: Ta ra ava ava bobo vargiane ke avat?

² Gire, iau valongore ba a kon aro Aigipto; avat a vana, ma avat a kukul tana ure dat, upi dat a laun, ma koko dat a mat.

³ Ma ra vinun na tura i Iosep dia ga vana ur upi diat a kul kon aro Aigipto.

⁴ Ma Iakob pa i ga tulue Benjamin, tura i Iosep, upi diat a varagur ma ra umana turana, tago i ga biti: Kan ta kaina magit na tadav ia.

⁵ Ma ra umana natu i Israel diat ma ta ra umana enana dia ga vana uro Aigipto upi diat a kukul, tago ra mulmulum i ga tup ra gunan Kanaan.

⁶ Ma Iosep i ga luluai ta ra gunan, ma i ga ivivura ta ra tarai ta ra gunagunan; ma ra umana tura i Iosep dia ga vut, ma dia ga va timtimum pirana, a mata i diat ra pia.

⁷ Ma Iosep i ga gire ra umana turana, ma i ga nunure ilam diat, ma i ga tibuna vaenana pa kana mangamangana pire diat, ma i ga dekdek kana tinata pire diat; ma i ga biti ta diat: Avat mamave? Ma dia ga biti: Maro ra gunan Kanaan, upi avet a kul magit.

⁸ Ma Iosep i ga nunure ilam ra umana turana, ia kaka diat pa dia ga nunure ilam ia.

⁹ Ma Iosep i ga nuk pa mule ra ura ririvon i ga ririvone ure diat, ma i ga biti ta diat: Avat a umana kilao; ava vana uti upi avat a gire ke ra gunan i tur vakuku.

¹⁰ Ma dia ga biti tana dari: Pata, luluai; kaum umana tultul dia pot upi diat a kul magit.

¹¹ Avet par a umana natu i tika na tutana; a umana dovot na tutana avet, vakir a umana kilao.

¹² Ma i ga biti ta diat: Pata; ava vana uti upi avat a gire ke ra gunan i tur vakuku.

¹³ Ma dia ga biti: Avet kaum umana tultul, a vinun ma a ivu barturana. a umana natu i ra kopono tutana ta ra gunan Kanaan; ma nina i mur kakit i ki pire tama i vevet gori; ma ta ra tikai i tar panie.

¹⁴ Ma Iosep i ga biti ta diat: I dovot nam ra magit iau ga vatang ia pire vavat dari:

¹⁵ Avat a umana kilao; go ra magit ina valar avat i tana; ta ra nilaun kai Parao iau ve avat ba pa avat a vana kariu mulai. ona tura i vavat nina i mur kakit pa i vana uti.

¹⁶ Avat a tulue tikai ta vavat. ma na agure tura i vavat, ma avat, ina vi vake avat, upi ina valar ot pa kavava tinata, ba i dovot ba pata; ona pata, ta ra nilaun kai Parao, avat a umana kilao.

¹⁷ Ma i ga varuk vake diat par ta ra pal na banubat a utul a bung.

¹⁸ Ma Iosep i ga biti ta diat ta ra vautuluna bung dari: Avat a pait go, ma avat a laun, tago iau ru God:

¹⁹ ari ava dovot, boina da vi ta tikai ta vavat, ma na ki ta ra pal na banubat ati; ma avat a vana, ma avat a kap kon ure ra mulmulum ta ra kuba i vavat,

²⁰ ma avat a agur pa tura i vavat a muruna piragu; ona damana, ina nurnur ta kavava tinata, ma pa avat a virua. Ma dia ga pait ia damana.

²¹ Ma dia ga biti vargil ta diat dari: A dovot da ga pait ra kaina tai tura i dat, tago da ga gire ra ngala na bunurut ta ra balana, nam i ga lulul dat i tana ma pa da ga torom tana; kari go ra bunurut i ki ta dat!

²² Ma Ruben i ga tata bali diat ma i ga biti dari: Ma pa iau ga tigel avat bar dari, Koko avat a pait ta kaina magit ure ra bul? Ma pa ava ga nuk pa ia; io, ava gire, a balbali ure ra gapuna.

²³ Ma pa dia ga nunure ba Iosep i ga valongore ilam kadia tinata; tago ta tikai i ga pukpukue kadia tinata pirana.

²⁴ Ma i ga tur irai kan diat, ma i ga tangi; ma i

ga lilikun mulai pire diat, ma i ga tata pire diat, ma i ga pilak pa Simeon ta diat, ma i ga vi ia ta ra luaina mata i diat.

Ra umana tura i Iosep di lilikun uro Kanaan

²⁵ Namur Iosep i ga vartuluai upi da vabuka kadia lavur kakakap ma ra kon, ma upi da vung mule kadia mani ta kadia kakakap tikatikai, ma a magit bula ba na topa diat na nga; ma dia ga pait ia damana ta diat.

²⁶ Ma dia ga vako kadia kon ta kadia umana as, ma dia ga vana.

²⁷ Ma ba tikai ta diat i ga pala kana kakakap ta ra pal na vava gil, upi na tabar kana as ma ra magit, i ga na tadav kana mani, ma gire, i ga va arama liu ta ra ngovo na kakakap.

²⁸ Ma i ga biti tai ra umana turana: Di tar vamule kaugu mani, ma gire, i va ta kaugu kakakap; ma i ga bilua ra nuknuk i diat, ma dia ga dadadar, ma dia biti vargil ta diat dari: Ava go God i tar pait ia ta dat?

²⁹ Ma dia ga pot pire Iakob tama i diat ta ra gunan Kanaan, ma dia ga vaarike ra lavur magit i ga tadav diat;

³⁰ dia ga biti: I ga dekdek ra tinata kai nam ra tutana, ra luluai i ra gunan, tadav avet, ma i ga vatang avet ba a umana kilao ure ra gunan.

³¹ Ma ave ga biti tana: Avet a umana dovot na tutana, vakir avet ra umana kilao;

³² a vinun ma a ivu barturana avet, a umana natu i tama i vevet; tikai i tar panie, ma ra muruna gori i ki pire tama i vevet ta ra gunan Kanaan.

³³ Ma nam ra tutana, ra luluai ta ra gunan. i ga biti ta vevet: Go ina nunure tana ba avat a dovot na tarai: avat a nur vue ta tika na tura i vavat ba na ki piragu. ma avat a kap ra kon ure ra mulmulum ta ra kuba i vavat. ma avat a vana;

³⁴ ma avat a agur pa tura i vavat piragu, a muruna kakit, ma ina nunure tana ba avat a dovot na tarai, ma vakir a umana kilao; ma ina tul tar mule tura i vavat ta vavat, ma avat a vanavana ta go ra gunan.

³⁵ Ma ba dia ga lolonge kadia umana kakakap, gire, ra popopoi na mani kai tikatikai i ga va ta kana kakakap; ma ba diat ma tama i diat dia ga na tadav kadia popopoi na mani, dia ga burut.

³⁶ Ma tama i diat Iakob i ga biti: Ava ga ra vue ra ura natugu kan iau; Iosep i ga tar panie, Simeon i tar panie, ma ava mainge upi avat a tak vue Benjamin; go ra lavur magit dia tup iau.

³⁷ Ma Ruben i ga biti tai tamana dari: Una ubu vamat ra ura natugu, a ura tutana, ona pa ina agur pa mule piram; una nur tar ia ta ra limagu, ma ina agure mule piram.

³⁸ Ma i ga biti: Koko natugu na varagur ma avat ura; tago turana i ga mat, ma go ko i laun; ba ta kaina magit na tadav ia ta ra nga avat a vana tana, ina kuba ma ra mi na tagal a ulugu ta ra ruarua na tulungen ure ra tinabun.

43

Ra umana tura i Iosep diat varurung ma Benjamin dia lilikon mulai uro Aigipto

¹ Ma ra mulmulum i ga manga tup ra gunan.

² Ma ba dia ga tar en vapar ra kon nina di ga vila pa ia aro Aigipto, tama i diat i ga biti ta diat: Avat a vana mulai, ma avat a kul ada ta ik a magit.

³ Ma Iuda i ga biti tana: Nam ra tutana i ga manga tigel avet, ma i ga biti dari: Koko avat a gire mule ra matagu, ona pa ava varagur ma tura i vavat.

⁴ Ona una tulue tura i vevet upi avet a varagur, io, avet a vana ma avet a kul am ta magit;

⁵ ma ona pa una tulue, pa avet a vana ur; tago ra tutana i ga biti ta vevet: Koko avat a gire ra matagu ona pa ava varagur ma tura i vavat.

⁶ Ma Israel i ga biti: Ta ra ava ava ga vakaina iau dari, tago ava ga ve nam ra tutana ba tika na tura i vavat boko?

⁷ Ma dia ga biti: A tutana i ga tir bulu avet ure avet ma ra umana niuru i vevet, ma i ga biti: Dave tama i vavat i laun boko? Ma dave, ta tika na tura i vavat mulai? Ma ave ga ve varogop ma ra kukurai kana tinir; ma avet a nunure davatane ba na biti: Avat a agur pa tura i vavat uti?

⁸ Ma Iuda i ga biti tai Israel tamana: Una tul tar ra barmana tagu, ma avet a tut ma avet a vana, upi avet a laun ma koko avet a virua, dat ma u ma ra umana natu i vevet.

⁹ Iau iat ina kul kia ia, ma una tir pa ia ta ra limagu; ona pa ina agur pa ia mulai upi ina vatur ia ta ra luaina matam, io, una takun vatikene pa iau;

¹⁰ tago gala pa ave ga vabing ma ra kini, gala avet a vaurua ma ra lilikun mulai.

¹¹ Ma tamana Israel i ga biti ta diat: Ona i damana, boina avat a pait go: avat a vung ra bo

na vuai na davai i tavua ta go ra gunan ta kavava kakakap, ma avat a kap tabar nam ra tutana me, ta ik a polo na pupu na davai i kalami, ta ik a bulit na davai, ma a varku, ma ra magit i ang na katkat, ma ra pao, ma ra galip;

¹² ma avat a kap a ura popopoi na mani, nam ra mani di ga vamule ta ra mata i kavava kakakap avat a kap mule ta ra lima i vavat, kan di ga pait varara ke;

¹³ avat a agur pa bula tura i vavat ma avat a tut, ma avat a vana mulai tadav nam ra tutana;

¹⁴ ma God Dekdek Muka na mari avat ta ra mata i nam ra tutana, upi na pala tar tura i vavat ta vavat, ma Benjamin bula. Ma ona di ra pa ra umana natugu kan iau, io, damana.

¹⁵ Ma ra tarai dia ga kap ra vartabar. ma dia ga kap a ura popopoi na mani ta ra lima i diat, ma Benjamin bula; ma dia ga tut ma dia ga vana ur Aigipto, ma dia ga tur rikai ta ra mata i Iosep.

¹⁶ Ma ba Iosep i ga gire dia ga varagur ma Benjamin, i ga biti tai ra tena varbalaurai ta ra kubana dari: Una agur pa go ra tarai ta ra pal, ma una dodoko ma una vaninara, tago go ra tarai diat a ian boko piragu ba ra keake i ki tur.

¹⁷ Ma ra tutana i ga mur ra vartuluai kai Iosep; ma ra tutana i ga agure ra tarai ta ra pal kai Iosep.

¹⁸ Ma ra tarai dia ga burut, tago di ga agure diat ta ra kuba i Iosep, ma dia ga biti: Ure ra mani bar. nina di ga vamule ta kada kakakap ta ra vinavana lua, di agure varuk dat upi na takun dat ma na kinim vavilavilau dat ma kada as bula.

¹⁹ Ma dia ga tadav ra tutana, a tena varbalaurai ta ra kuba i Iosep, ma dia ga tata pirana ta ra

matakilalat i ra pal, ma dia ga biti:

²⁰ Luluai, a dovotina ta kaveve vinavana tavuna uti ave ga mainge upi avet a kul magit;

²¹ ma ba ave ga tadav ra pal na vava gil ave ga pala kaveve umana kakakap, ma gire, ra mani kavevet par i ga va ta ra ngovo na kakakap kai tikatikai, kaveve mani parika da kana mamat; ma go ave tar kap mule ma ra lima i vevet.

²² Ma ave kap ta ra mani bula upi avet a kul magit; ma pa ave nunure ba to ia bar i ga vung kaveve mani ta kaveve kakakap.

²³ Ma i ga biti: A malmal na tadav avat, koko avat a burut; kavava God ma ra God kai ra umana tama i vavat i ga vung ra ngatngat na magit ta kavava kakakap; iau tar vatur vake kavava mani. Ma i ga agure vairop Simeon tadav diat.

²⁴ Ma ra tutana i ga agure varuk ra tarai ta ra kuba i Iosep, ma i ga tul tar ra tava ta diat, ma dia ga puk ra kau i diat, ma i ga tabar kadia umana as ma ra magit.

²⁵ Ma dia ga vaninare ra vartabar ure Iosep ba na vut ta ra keake i ki tur, tago dia ga valongore ba diat a ian abara.

²⁶ Ma ba Iosep i ga pot ta ra kubana, dia ga kap ra vartabar ta ra kubana, di ga vatur ia ma ra lima i diat, ma dia ga va timtimum pirana.

²⁷ Ma i ga tir diat ba dia laun boina ba pata, ma i ga biti: Dave tama i vavat, nam ra patuana tutana ava ga varvai ure, i laun boina boko?

²⁸ Ma dia ga biti: Kaum tultul tama i vevet i laun, pa i ti mat boko. Ma ra ulu i diat i ga va ruru ma dia ga va timtimum.

²⁹ Ma i ga idok, ma i ga gire Benjamin turana, natu i tinana, ma i ga biti: Dave, tura i vavat nam, a muruna, nam ava ga ve iau ure? Ma i ga biti dari: God na mari u, natugu.

³⁰ Ma Iosep i ga lulut, tago ra balana i ga kaina upi turana, ma i ga tikan upi ta pakana pal ba na tangi tana; ma i ga ruk ta kana pakana pal iat, ma i ga tangi tana.

³¹ Ma i ga puk ra matana, ma i ga irop, ma i ga tibuna kure bat ia mulai, ma i ga biti: Avat a vung ra magit na nian.

³² Ma dia ga vung varbaiane ana magit ma adiat, ma ai ra tarai Aigipto bula, nina dia ga ian varurung me; tago ra tarai Aigipto pa dia ga ian varurung ma ra tarai Ebraio, tago a bilak na magit nam pire ra tarai Aigipto.

³³ Ma dia ga ki ta ra luaina matana, a luaina arama da di ga kava, ma ra muruna ara iat, tago pa i ga do kana kilala; ma ra tarai dia ga kaian vargil.

³⁴ Ma di ga tak pa ra magit i ga tur ta ra luaina matana, ma di ga tibe diat me. Ma Benjamin di ga vavailima pa ia ma ra tiniba, ma diat par pata. Ma dia ga momo varurung ma dia ga gugu.

44

A momamomo i rara

¹ Ma i ga vartuluai pire ra tena varbalaurai ta ra kubana, i ga biti: Una vabuka ra umana kakakap kai ra tarai ma ra magit da i topa ra kinakap, ma una vung ra mani kai tikatikai arama ta ra ngovo na kinakap tana.

² Ma una vung kaugu momamomo, nina di ga pait ia ma ra silva, ta ra ngovo na kakakap kai ra muruna kakit, ma kana mani ure ra kon bula. Ma i ga pait ia varogop ma ra tinata Iosep i ga tatike.

³ Ma ba i ga keke are diat, di ga tul vue ra tarai, diat ma kadia umana as.

⁴ Ma ba dia ga tar irop ta ra pia na pal, ma pa dia ga vana vailik boko, Iosep i ga biti ta kana tultul: Una tut, ma una korot mur nam ra tarai, ma ba una tadav diat, una biti ta diat: Ta ra ava ava bali ra boina ma ra kaina?

⁵ Dave, vakir nam ba kaugu luluai i momamomo me, ma i na tana ra magit i tur ivai? Ava kaina tago ava pait ra dari.

⁶ Ma i ga tadav diat, ma i ga tatike go ra tinata ta diat.

⁷ Ma dia ga biti tana: Luluai, ta ra ava u tatike ra tinata damana? Koko muka ba kaum umana tultul diat a pait ra dari.

⁸ Gire, nam ra mani ave ga na tadav ia ta kaveve kakakap, ave tar kap mule piram maro ra gunan Kanaan, ma ave long davatane ra silva ba ra goled ta ra kuba i kaum luluai?

⁹ Nina ta vevet kaum umana tultul ba da gire go ra magit pirana, na virua, ma avet bula avet a umana vilavilau kai ra luluai.

¹⁰ Ma i ga biti: Boina ba na da kavava tinata; nina ba da tikan tadav ia pirana, kaugu vilavilau nam; ma avat ta ra umana, pa da takun avat.

¹¹ Ma dia ga lulut, dia ga vung vairop tikatikai kana kakakap ra pia, ma diat par dia ga pala ia.

¹² Ma i ga pepeng, ma i ga tur pa ia ta ra luaina ma i ga tuk ta ra muruna. Ma di ga peng pa ra momamomo ta ra kakakap kai Benjamin.

13 Ma dia ga rada kadia umana mal, ma dia ga vako mule tikitikai kadia tabarikik ta ra as ma dia ga talil upi ra pia na pal.

14 Ma Iuda ma ra umana turana dia ga ruk ra kuba i Iosep; ma i ga ki boko tana; ma dia ga bura timtibum pirana.

15 Ma Iosep i ga biti ta diat: A mangamangana ava go ava tar pait ia? Pa ava nunure vang ba na tale ra tutana da iau upi na nuk tadav ia?

16 Ma Iuda i ga biti: Ava mulai avet a tatike ta kaugu luluai, ma avet a tata mulai dave? Ba avet a tata davatane bat avet? God i tar gire ra mangamangana kaina kai kaum umana tultul; gire, avet go a umana vilavilau kai kaugu luluai, avet ma nam bula di ga tikan tadav ra momamomo pirana.

17 Ma i ga biti: Koko muka ina pait go ra magit, pata; nina iat di ga tikan tadav ra momamomo pirana, kaugu vilavilau nam; ma avat, i boina avat a vana tadav tama i vavat ma ra malmal.

Iuda i lul vovo pa Iosep upi Beniamin

18 Ma Iuda i ga maravai pirana ma i ga biti: Boina, luluai, una tul tar ia ta kaum tultul upi na vatang ta ik a tinata ta ra talingam, ma koko i ngangal kaum kankan ure kaum tultul, tago amur vardada ma Parao.

19 Kaugu luluai, u ga tir kaum umana tultul dari: Tama i vavat abara, ba ta tura i vavat?

20 Ma ave ga ve u, luluai, dari: Tama i vevet abara, a patuana, ma tika na natuna, i ga vangala ba i patuana, go i barmana, ma turana i tar mat, ma ia kaka i tur valili ta dir ra ura natu i nana, ma tamana i mari ia.

²¹ Ma u ga biti ta kaum umana tultul: Avat a agur pa ia uti, upi ina gire ma ra matagu.

²² Ma luluai, ave ga biti tam dari: I dekdek upi ra barmana na vana balakane tamana, tago ona i vana kan ia, tamana na mat ika.

²³ Ma u ga biti ta kaum umana tultul: Ona pa ava varagur ma tura i vavat, koko avat a vana rikai mulai ta ra luaina matagu.

²⁴ Ma ba ave tadav kaum tultul tama i vevet, ave ga vateten tar kaum tinata tana.

²⁵ Ma tama i vevet i biti dari: Avat a vana, avat a kul ta ik a magit adat.

²⁶ Ma ave biti tana: I dekdek upi avet a vana ur; ona avet a varagur ma tura i vevet a muruna kakit, io, avet a vana ur; tago i dekdek upi avet a gire ra mata i ra tutana ona pa ave varagur ma tura i vevet a muruna.

²⁷ Ma kaum tultul tamagu i biti ta vevet: Ava nunure ba kaugu taulai i kava tar ra ura bul tagu.

²⁸ Ma tikai i vana kan iau, ma iau biti, A kaina leing i karat kadakadal ia, ma pa iau gire mule,

²⁹ ma ona ava agur pa go bula kan iau, ma ra kaina magit na tadav ia, ina kuba ta ra ruarua na tulungen ma ra mi na tagal a ulugu ure ra tinabun.

³⁰ Io, ba ina pot pire kaum tultul tama i vevet, ma ra barmana pa na ki pire vevet, na mat ika,

³¹ tago kana nilaun dir taviviai ma nam kai ra barmana; ma kaum umana tultul diat ra vuna, ba kaum tultul tama i vevet na kuba ta ra ruarua na tulungen ma ra mi na tagal a uluna ure ra niligur.

³² Tago kaum tultul i ga vavalima, ba na vamule ra barmana, ma i biti bula dari: Ona pa ina agure

mule piram, tamagu na takun vatikene pa iau.

³³ Io, iau lul u go, boina ba kaum tultul na kia vue ra barmana piram, ma ina ki da ra vilavilau piram; ma boina ba ra barmana na lilikun, diat ma ra umana barturana.

³⁴ Tago ina vana urama dave, ona pa amir a varagur ma ra barmana; kan ina gire ra niligur ba na tadav tamagu tana.

45

Iosep i tibuna vaarike mule tal ra umana turana

¹ Ma Iosep i ga mama kure bat mule ta ra luaina mata i diat par dia ga tur pirana; ma i ga biti ma ra ngala na nilaina: A tarai par diat a irop boko kan iau. Ma pa ta tikai i ga tur mulai pirana, ba Iosep i ga tibuna vaarike mule ta ra umana turana.

² Ma i ga kukukula, ma ra tarai Aigipto dia ga valongore, ma diat ta ra kuba i Parao dia ga valongore.

³ Ma Iosep i ga biti tai ra umana turana dari: Iau Iosep; dave, tamagu i laun boko ba pata? Ma i ga dekdek upi ra umana turana diat a bali kana tinata, tago i ga purpuruan ra bala i diat ta ra luaina matana.

⁴ Ma Iosep i ga biti tai ra umana turana dari: Avat a vana maravai piragu. Ma dia ga kakari maravai. Ma i ga biti: Iau Iosep, tura i vavat, nina ava ga ivure uro Aigipto.

⁵ Ma go koko ava ligur, ma koko ava kankanune avat mulai tago ava ga ivure iau uti. Tago God i ga tulue iau na lua ta vavat upi ra varvalaun.

⁶ Tago a ura kilala i taun ra mulmulum ta go ra gunan, ma a ilima na kilala boko upi na par, ma pa da ipipuk, ma pa da varurue ta magit tana.

⁷ Ma God i ga tulue iau na lua ta vavat, upi avat a mat valili ta ra rakarakan a gunagunan, ma upi ina valaun avat ma ra ngala na varvalaun.

⁸ Damana vakir avat ava ga tulue iau, God iat; “i ga vaki iau da iau tama i Parao, a luluai ta ra kubana, ma a luluai ta ra gunagunan Aigipto par.

⁹ Avat a rurut, ma avat a vana tadav tamagu, ma avat a biti tana: Natum Iosep i biti dari, God i ga vaki iau upi ina luluai ta ra gunan Aigipto parika; una vana ur piragu, ma koko una vabing ma ra vinavana.

¹⁰ Ma una ki ta ra gunan Gosen, ma una ki maravai piragu, avat ma ra umana natum, ma ra umana natu i diat, ma kaum lavur kikul na vavaguai, ma kaum lavur bulumakau, ma kaum lavur tabarikik;

¹¹ ma ina vamel u ie, tago a ilima na kilala na mulmulum boko, kan avat a tadav ra kini na luveana, avat ma diat ta ra kubam, ma kaum tarai par.

¹² Ea, go ava gire ma ra mata i vavat, ma Benjamin turagu i gire ma ra matana, ba iau tata ma ra ngiegu iat.

¹³ Ma avat a ve tamagu ure kaugu lavur minamar ava gire, ma avat a kavie ra vinavana, ma avat a agure tamagu uti.

¹⁴ Ma i ga tal pa ra inoa i turana Benjamin. ma i ga tangi, ma Benjamin i ga tangi ta ra inoana.

¹⁵ Ma i ga galum ra umana turana par, ma i ga tangi pire diat, ma namur a umana turana dia ga

tata me.

¹⁶ Ma ra tinata i ga rararang ta ra kuba i Parao dari: A umana tura i Iosep dia tar pot; ma Parao ma kana lavur tultul dia ga gugu.

¹⁷ Ma Parao i ga biti tai Iosep: Una ve ra tara na turam dari: Avat a pait go. avat a vako tar ra kinakap ta kavava vavaguai, ma avat a vana ta ra gunan Kanaan;

¹⁸ ma avat a agur pa tama i vavat, ma diat ta ra lavur kuba i vavat, ma avat a vana piragu, ma ina tul tar ia ta vavat nam ra langun i boina kakit ta ra gunan Aigipto, ma avat a en ra bira tana.

¹⁹ Ma u, una vartuluai dari: Avat a pait go: avat a vana ma ra umana kiki na vinavana mamati Aigipto, ure ra umana natu i vavat ma kavava umana taulai, ma avat a agur pa tama i vavat, ma avat a vana uti.

²⁰ Ma koko ava manga varvakai ma kavava tabarikik, tago da tul tar ia ta vavat ra langun i boina kakit ta ra gunan Aigipto.

²¹ Ma ra umana natu i Israel dia ga pait ia damana. Ma Iosep i ga tul tar ra umana kiki na vinavana ta diat, varogop ma ra vartuluai kai Parao; ma i ga tul tar ra magit ta diat upi na topa diat ta ra vinavana;

²² ma i ga tabar diat par tikitikai ma ra umana mal kumau; ma i ga tabar Benjamin ma ra utul a marmar na pakana silva, ma ra ilima na mal kumau.

²³ Ma i ga tulue go ra lavur magit tadav tamana: a vinun na as dia ga kapkap ra bo na tabarikik maro Aigipto, ma ra vinun na as, a umana tana, dia ga mulue ra kon ma ra gem ma ra magit na

nian upi kai tamana ure ra vinavana.

²⁴ Damana i ga tul vue ra tara na turana, ma dia ga vana; ma i ga biti ta diat dari: Koko ava purpuruan na nga.

²⁵ Ma dia ga irop ta ra gunan Aigipto, dia ga vana urama Kanaan tadav Iakob tama i diat.

²⁶ Ma dia ga biti tana: Iosep i laun boko, ma i luluai ure ra gunan Aigipto parika. Ma i ga bilua ra nuknukina, tago pa i ga kapupi diat.

²⁷ Ma dia ga ve ra lavur tinata Iosep i ga tatike, ma ba i ga gire ra umana kiki na vinavana, nina Iosep i ga tulue diat upi na ki tana, i ga lagar ra tulungea i tama i diat Iakob.

²⁸ Ma Israel i ga biti: Iau tar ngo, tago natugu Iosep i laun boko! Ina vana, ma ina gire, ba pa iau tapula boko.

46

Iakob diat tamana dia vana uro Aigipto

¹ Ma Israel i ga varurue kana tabarikik par ma i ga vana; ma i, ga pot aro Ber-Seba; ma i ga tul tar ra umana magit na tinabar tai ra God kai tamana Isak.

² Ma God i ga tata pire Iakob ta ra marum ma ra lavur ninana, ma i ga biti: Iakob, Iakob!

³ Ma i ga biti: Iau go kari! Ma i ga biti: Iau God, a God kai tamam; koko u burut ure ra vinavana uro Aigipto, tago aina ina vaki vaarike ra ngala na vuna tarai tam.

⁴ Dor a varagur uro Aigipto, ma a dovotina ina agure vairop u mulai, ma Iosep na vung ra limana ta ra kiau na matam.

⁵ Ma Iakob i ga tut maro Ber-Seba, ma ra umana natu i Israel dia ga agur pa tama i diat Iakob, ma ra umana natu i diat, ma kadia umana taulai, ta ra kiki na vinavana nina Parao i ga tulue upi na ki tana.

⁶ Ma dia ga varurue kadia umana vavaguai ma kadia tabarikik, nina dia ga vatur vake ta ra gunan Kanaan, ma dia ga vana Aigipto, Iakob diat ma ra umana bul mur par tana:

⁷ a lavur natuna, a umana tutana ma ra umana vavina, ma ra umana tubuna, a umana tutana ma ra umana vavina; kana lavur bul mur par i ga agur pa diat uro Aigipto.

⁸ Ma go ra iang i diat ra umana natu i Israel, nina dia ga vana uro Aigipto, Iakob ma ra lavur natuna: Ruben, ra luaina kai Iakob.

⁹ Ma ra umana natu i Ruben: Kanok ma Palu ma Kesron ma Karmi.

¹⁰ Ma ra umana natu i Simeon: Iemuel ma Iamin ma Oad ma Iakin ma Sokar ma Saul natu i ra vavina Kanaan.

¹¹ Ma ra umana natu i Levi: Gerson, Koat ma Merari.

¹² Ma ra umana natu i Iuda: Er ma Onan ma Sela ma Peres ma Sera; ma Er ma Onan dir ga mat ta ra gunan Kanaan. Ma ra umana natu i Peres: Kesron ma Kamul.

¹³ Ma ra umana natu i Isakar: Tola ma Puva ma Iob ma Simron.

¹⁴ Ma ra utul a natu i Sebulun: Sered ma Elon ma Ialel.

¹⁵ Go ra umana natu i Lea, ma i ga kava tar diat tai Iakob aro Padan-Aram, ma tikai bula, Dina, a vavina. Ma di ga luk guve ra umana natuna, a

umana tutana ma ra umana vavina, ba a utul a vinun ma a utul.

¹⁶ Ma ra umana natu i Gad: Sipion ma Kagi ma Suni ma Esbon ma Eri ma Arodi ma Areli.

¹⁷ Ma ra umana natu i Aser: Imna ma Isva ma Isvi ma Beria ma Sera, a vavina, tai dital; ma a ura natu i Beria: Keber ma Malkiel.

¹⁸ A umana natu i Silpa go, nina Laban i ga tul tar ia tai Lea natuna, ma i ga kava tar diat tai Iakob, a vinun ma laptikai diat.

¹⁹ A ura natu i Rakel, a tulai kai Iakob: Iosep ma Benjamin.

²⁰ Ma a ura natu i Iosep: Manase ma Epraim; Asenat, natu i Potipera, a tena tinabar aro On, i ga kava tar dir tana.

²¹ Ma ra umana natu i Benjamin: Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Eki, Ros, Mupim, Kupim ma Ared.

²² Go ra umana bul Rakel i ga kava tar ia tai Iakob; diat par a vinun ma a ivat.

²³ Tika na natu i Dan: Kusin.

²⁴ Ma ra umana natu i Naptali: Iasel, ma Guni, ma Ieser, ma Silem.

²⁵ Go ra umana natu i Bila, nina Laban i ga tul tar ia tai Rakel natuna, ma go i ga kava tar diat tai Iakob; lavurua diat par.

²⁶ Ma ra tarai, nina i ga vangala diat ma dia ga varagur ma Iakob uro Aigipto, laptikai na vinun ma laptikai diat par;

²⁷ ma ra natu i Iosep, di ga kava tar ia aro Aigipto, a urua dir; damana di luk guve diat par ta ra kuba i Iakob nina dia ga vana uro Aigipto, ba lavurua na vinun.

Iakob diat tamana dia ki aro Aigipto

²⁸ Ma i ga tulue Iuda upi na lua pire Iosep, upi na matoto pa ta ra nga uro Gosen, ma dia ga vut ta ra gunan Gosen.

²⁹ Ma Iosep i ga vaninare kana kiki na vina-vana, ma i ga vana urama Gosen, upi dir a varkuvo ma tamana, ma i ga tur rikai pirana, ma i ga tal pa ra inoana, ma i ga tangi vavao a ik ta ra inoana.

³⁰ Ma Israel i ga biti tai Iosep: Iau ga upi ina mat, tago iau tar gire ra matam, ba u laun boko.

³¹ Ma Iosep i ga biti tai ra tara na turana, ma ta diat ta ra kuba i tamana: Ina vana, ma ina ve Parao, ma ina biti tana: A umana turagu ma diat par ta ra kuba i tamagu, nina dia ga ki aro Kanaan, dia tar pot piragu.

³² Ma nam ra tarai a umana tena balabalaure sip, ma dia vangvague ra bulumakau; ma dia tar agur pa kadia kikil na sip, ma kadia kuvur na bulumakau, ma kadia tabarikik par.

³³ Ma ba Parao na oro pa avat ma na tir avat, Ava kavava papalum?

³⁴ avat a biti, Kaum umana tultul dia ga vague ra umana bulumakau papa ra bung ave ga bul tana, tuk tar ta ra bung gori, avet ma ra umana tama i vevet; upi na tul tar avat ba avat a ki ta ra gunan Gosen, tago ra umana tena balabalaure vavaguai par dia da ra magit na milmilikuan pire ra tarai Aigipto. Ma Iosep i ga ruk ma i ga ve

47

¹ Parao, i ga biti: Tamagu ma ra umana turagu, ma kadia kikil na sip, ma kadia kuvur na vav-

aguai, ma kadia tabarikik par i tar pot marama ra gunan Kanaan, ma gire, dia ki ta ra gunan Gosen.

² Ma i ga pilak pa ta ilima ta ra umana turana, ma i ga vaarike tar diat tai Parao.

³ Ma Parao i ga tir ra umana turana: Ava kavava papalum? Ma dia ga biti tai Parao: Kaum umana tultul a umana tena balabalaure sip, avet ma ra umana tama i vevet.

⁴ Ma dia ga biti tai Parao: Ave pot upi avet a ki na vaira ta ra gunan; tago pa ta magit ure ra umana kikil na vavaguai kai kaum umana tultul, tago ra mulmulum i tup ra gunan Kanaan; kari go ave lul u, ba una tul tar avet kaum umana tultul ba avet a ki ta ra gunan Gosen.

⁵ Ma Parao i ga biti tai Iosep dari: Tamam ma ra tara na turam dia tar pot piram;

⁶ a gunan Aigipto i langalanga piram, una vaki tamam ma ra umana turam ta ra langun i boina kakit; boina diat a ki ta ra gunan Gosen; ma ona u nunure ta umana tena tuna pire diat, una vaki diat upi diat a monamono ure kaugu lavur vavaguai.

⁷ Ma Iosep i ga agure varuk Iakob tamana; ma Iakob i ga tata vadoane Parao.

⁸ Ma Parao i ga biti tai Iakob: Aivia ra kilala u tar laun vue?

⁹ Ma Iakob i ga biti tai Parao: A kilala ure kaugu kini ra pia i varogop ma tika na mar ma a utul a vinun ot; a paupau ka ra umana bung i kaugu nilaun, ma i ga tup iau; ma pa dia varogop ma ra umana kilala kai ra umana tamagu ta kadia kini ra pia.

¹⁰ Ma Iakob i ga tata vadoane Parao, ma i ga irop mulai kan ra luaina mata i Parao.

¹¹ Ma Iosep i ga vaki tamana ma ra umana turana, ma i ga tul tar ra umana kiki na gunan ta diat aro Aigipto, ta ra langun i boina kakit, ta ra gunan kai Rameses, da Parao i ga vartuluai tana.

¹² Ma Iosep i ga tabatabar tamana ma ra umana turana ma diat par ta ra kuba i tamana ma ra magit, varogit ma ra umana natu i diat.

A varkurai kai Iosep ta ra mulmulum

¹³ Ma pa ta magit na nian ta ra gunagunan parika, tago ra mulmulum i ga manga tup diat; damana ra gunan Aigipto ma ra gunan Kanaan dir ga bilua na kaia ure ra mulmulum.

¹⁴ Ma Iosep i ga varurue ra mani parika ta ra gunan Aigipto, ma ta ra gunan Kanaan, ure ra kon dia ga kul ia me; ma Iosep i ga vung ra mani ta ra kuba i Parao.

¹⁵ Ma ba dia ga tar vapar vue ra mani ta ra gunan Aigipto ma ta ra gunan Kanaan, a tarai Aigipto par dia ga vana pire Iosep, ma dia ga biti: Una tul tar ra magit na nian ta vevet, tago avet a mat ta ra luaina matam upi ra ava, tago kaveve mani i tar tukum?

¹⁶ Ma Iosep i ga biti: Avat a tul tar kavava vavaguai tagu, ma ina tabatabar kia avat ure kavava vavaguai, ona pa kavava ta mani mulai.

¹⁷ Ma dia ga agure kadia lavur vavaguai pire Iosep; ma Iosep i ga tul tar ra magit na nian ta diat ma i ga vatur vake ra umana os, ma ra umana sip, ma ra umana bulumakau, ma ra umana as; ma i ga tabar kia diat ma ra magit, ma i ga kale kadia lavur vavaguai ta nam ra kilala.

18 Ma ba i ga par nam ra kilala, dia ga pot mulai pirana ta ra vauruana, ma dia ga biti tana: Luluai, kaveve mani i tar tukum; pa ave vapidik mule go ra magit kan ra luluai; u tar vatur vake kaveve kuvur na vavaguai; ma pa ta magit i tur valili mulai tara luaina mata i kaveve luluai; ia kaka ra pal a paka i vevet, ma kaveve pia;

19 ma ta ra ava avet a virua ta ra luaina matam, avet ma kaveve gunan? Una kul avet, ma kaveve pia ma ra magit, ma avet ma kaveve pia avet a ki na tultul pire Parao; ma una tul tar ra pat i ra kon ta vevet, upi avet a laun ma koko avet a virua, ma koko ra gunan na bil ika.

20 Io, Iosep i ga kul pa ra gunan Aigipto par upi kai Parao; tago ra tarai Aigipto par dia ga ivure kadia pia na uma, tago ra mulmulum i ga tup diat; ma Parao i ga vatur vake ra pia.

21 Ma ra tarai, i ga kul vavilavilau diat par, i ga tur pa ia tai tika na langun Aigipto, ma i ga tuk tar tai ta ra tikai.

22 Ma ia kaka ra pia kai ra umana tena tinabar pa i ga kul ia, tago ra umana tena tinabar dia ga kale kadia tiniba tai Parao, ma dia ga en ra tiniba Parao i ga tul tar ia ta diat; kari pa dia ga ivure kadia pia.

23 Ma Iosep i ga biti tai ra tarai: Gire, iau tar kul pa avat go ieri, ma kavava pia bula, upi kai Parao, io, a pat na davai go kari, ma avat a vavaume ta ra pia.

24 Ma ba ava dodoko, avat a tul tar ra vailimana pakana tai Parao, ma a ivat na pakana kavavat ure ra vinauma mulai, ma ure avava magit ma

adiat ta ra kuba i vavat. ma ai ra umana natu i vavat.

²⁵ Ma dia ga biti tana: U tar valaun avet, boina una mari avet, ma avet a ki na tultul pire Parao.

²⁶ Ma Iosep i ga pait ra varkurai dari ure ra gunan Aigipto, ma i tuk tar gori, ba di tul tar ia tai Parao ra vailimana pakana magit na uma; ia kaka ra pia kai ra umana tena tinabar Parao pa i ga vatur vake.

A mutuaina mamainga kai Iakob

²⁷ Ma ra tarai Israel dia ga ki ta ra gunan Aigipto, ta ra gunan Gosen, ma dia ga kale vana-vana, ma dia ga tavua, ma dia ga vapeal ra umana natu i diat.

²⁸ Ma Iakob i ga ki ta ra gunan Aigipto a vinun ma lavurua na kilala; damana Iakob i ga laun vue tika na mar ma a ivat na vinun ma lavurua na kilala.

²⁹ Ma i ga papait na maravai ra bung ba Iakob na mat i tana, ma i ga oro pa natuna Iosep, ma i ga biti tana: Ona u mari iau go, boina una vung ra limam ta ra kelakelegigu, ma una mari iau, ma una dovot piragu; koko una punang iau ta ra gunan Aigipto;

³⁰ dari ka: ba di tar vadiop iau varurung ma ra umana tamagu, una kari vairop iau kan ra gunan Aigipto, ma una punang iau ta kadia pia na pupunang. Ma i ga biti tana: Ina pait nam u tatike.

³¹ Ma i ga biti tana: Una vavalima tagu; ma i ga vavalima tana. Ma Israel i ga va timentum ta ra ul a vava.

48

Iakob i vadoane Epraim ma Manase

¹ Ma ba i ga par go ra lavur magit, ta tikai i ga ve Iosep dari: Tamam i mait; ma dital ga varagur ma Manase ma Epraim.

² Ma tikai i ga ve Iakob dari: Gire, natum Iosep i pot piram; ma Israel i ga vaongor pa ia mulai, ma i ga ki ta ra vava.

³ Ma Iakob i ga biti tai Iosep: God Dekdek Muka i ga tur kapet pa piragu aro Lus ta ra gunan Kanaan, ma i ga tata vadoane iau,

⁴ ma i ga biti tagu dari: Ina vapeal u, ma ina vangala u, ma ina vaki vaarike tam ra kor na tarai; ma ina tabar kaum lavur bul mur ma go ra gunan, upi kadiat vatvatikai.

⁵ Ma go ra ura natum, nam di ga kava tar dir tam ba pa iau ga pot boko ati Aigipto, kaugu dir; Epraim ma Manase, da Ruben ma Simeon, dir kaugu.

⁶ Ma ra umana bul ba una vangala vamur diat, kaum diat; ma diat a kap ra iang i ra ura tura i diat ta kadia tiniba.

⁷ Ma iau, ba iau ga pot maro Padan, iau ga ligur tago Rakel i ga mat na nga, ta ra gunan Kanaan, ba ave ga vana pit ika uro Eprata, ma iau ga punang ia ta ra papar a nga uro Eprata (nina ba Beteleem).

⁸ Ma Israel i ga gire ra ura natu i Iosep, ma i ga biti: To ia nam dir?

⁹ Ma Iosep i ga biti tai tamana: A ura natugu go, nina God i ga tul tar dir tagu ati. Ma i ga biti. Una ben dir uti piragu, upi ina tata vadoane dir.

10 Ma ra mata i Israel i ga gavul, tago a patuana, ma pa i ga nana bulu mulai; ma i ga ben dir maravai pirana; ma i ga galum dir, ma i ga tal pa dir.

11 Ma Iakob i ga biti tai Iosep: Pa iau ga nuk ia ba ina gire mule ra matam, ma go God i tul tar ia tagu upi ina gire ra ura natum bula.

12 Ma Iosep i ga tulue vaarike dir kan ra malma-likun na kauna, ma i ga va timtibum.

13 Ma Iosep i ga vatur vake dir par, Epraim ma ra limana tuna upi na tur ta ra maira i Iakob, ma Manase ma ra mairana upi na tur ta ra lime tuna Israel, ma i ga ben dir maravai pirana.

14 Ma Israel i ga tulue kodo ra limana tuna, ma i ga palagur ra ulu i Epraim ra muruna, ma ra mairana i ga vung ia ta ra ulu i Manase, ma i ga vung vabolabolo ra ura limana, tago Manase ra luaina.

15 Ma i ga tata vadoane Iosep, ma i ga biti:
God, nina ra ura tamagu Abaraam ma Isak dir ga vanavana ta ra luaina matana,
God nina i tabatabar vamaur iau a bungbung par ta kaugu nilaun tuk tar gori,

16 ra angelo nina i ga valaun iau kan ra lavur kaina magit, na maravut go ra ura barmana;

boina ba dir a kap ra iangigu ma ra iang i ra ura tamagu Abaraam ma Isak,
ma na tul tar ia ta dir upi dir a kor na tarai boko ta ra rakarakan a gunagunan.

17 Ma ba Iosep i ga gire ba tamana i palagur ra ulu i Epraim ma ra limana tuna, pa i ga manane,

ma i ga vatur ra lima i tamana urama upi na kari
vue kan ra ulu i Epraim tar ta ra ulu i Manase.

¹⁸ Ma Iosep i ga biti tai tamana: Koko damana
tamagu, tago go ia ra luaina; una vung ra limam
tuna ta ra uluna.

¹⁹ Ma tamana i ga ole, ma i ga biti: Iau nunure,
natugu, iau nunure; ia bula a vuna tarai boko,
ina na ngala bula. Ia kaka a muruna na ngala
ta dir, ma ra umana bul mur tana diat a peal da
mangoro na vuna tarai.

²⁰ Ma i ga tata vadoane dir dari:
Israel na varvadoan tam dari,
God na maravut u da i ga maravut Epraim ma
Manase.

Ma i ga vaki Epraim upi na lua ta dir ma
Manase.

²¹ Ma Israel i ga biti tai Iosep: Gire, ina mat, ma
God na ki pire vavat, ma na agur pa mule avat ta
ra gunan kai ra umana tama i vavat.

²² Go bula, iau tibe vangala u ma tika na gunan
na lualuana, kaum iat ma vakir kai ra umana
turam; nina iau ga ra pa ia ta ra tarai Amor ma
kaugu pakat na vinarubu ma kaugu panak.

49

A varvai lua kai Iakob ure ra umana natuna

¹ Ma Iakob i ga oro pa ra umana natuna, ma i ga
biti: Avat a vana varurung, upi ina ve avat ta ra
magit ba na tadav avat ta ra umana bung namur:

² Avat a ki rangup ma avat a valongore, avat a
umana natu i Iakob;

Ma avat a nuk pa ra tinata kai Israel tama i vavat.

³ Ruben, u kaugu luaina, kaugu niongor, ma ra turpai kaugu dekdek;
I boina tuna kaum kini, ma i ngala kakit ra dekdekim.

⁴ U varogop ma ra tava i buabuai, ma pa una vatur vake ra kini lua;
Tago u tar ko rikai ta ra vava kai tamam
Ma u vadur pa ia; i ga tutua ta kaugu vava.

⁵ Simeon ma Levi dir turana,
Kadir pakat i da ra vargal na vinarubu.

⁶ A tulungeagu, koko una ruk ta kadir kivung,
Ma koko dital a ki varurung ma kaugu variru;
Tago ta kadir kulot dir ga ubu doko ra tarai,
Ma ta ra dekdek na nuknuk i dir, dir ga kita vakaina ra umana bulumakau.

⁷ Na kaina kadir kankan, tago i ga ngangal,
Ma kadir kulot, tago i ga bilak;
Ina tibe varbaiane dir ta ra gunan kai Iakob,
Ma ina vue imimire dir ta ra gunan kai Israel.

⁸ Iuda, a tara na turam diat a pite pa u,
A limam na va ta ra inoa i kaum lavur ebar;
A lavur natu i tamam diat a va timtibus piram.

⁹ Iuda ia ra nat na leon;
Natugu, u tar ko rikai, ma u kap ra magit u ga ub ia;

I tar ki bul keke, ma i tar diop da ra leon,
Ma da ra kon, a tana; to ia na vangun ia?

¹⁰ A buka na king pa na takari kan Iuda,
Ma ra buka na varkurai pa na takari kan ra ura kauna,

Tuk tar ta nam ra bung ba Silo na pot,
Ma ra umana vuna tarai diat a toratorom tana.

11 Na veve kana nat na os ta ra davai na vain,
Ma kana nat na as ta ra davai na vain i ngatngat;
I tar puk vagomgom kana kolot ta ra polo na vain,
Ma kana mal na minong ta ra gapu i ra vuai ra
vain.

12 A kiau na matana na meme ma ra tava na vain,
Ma ra pal a ngiene na pua ta ra polo na u.

13 Sebulun na ki ra valvalian,
Ma ra umana parau diat a pukapukai tana,
Ma kana langun na tuk tar uro Sidon.

14 Isakar a ongor na as,
I va livuan ta ra umana kikil na sip.

15 Ma i gire ra vava i boina, ma ra gunan i vakak;
Ma i tul tar ra ul a varana upi na pupuak,
Ma i ki na vilavilau ma ra papalum.

16 Dan na kure ra taraina da tikai ta ra umana
vuna tarai Israel.

17 Dan na da ra vui ta ra nga, a kaina vui ta ra pal
a nga,

Nina i karat ra inabut i ra umana os;
Upi nina i ki tana na bura murmur.

18 Luluai, iau tar ki ung upi kaum valavalaun.

19 Gad, a loko na tarai na vinarubu dia
varkamkamir pirana,

Ma ia iat na rua kamkamir ra inabut na kau i diat.

20 Aser, ana gem na bira,

Ma na vuai ra kalami na magit na nian ba na topa
ra king.

21 Naptali i da ra me di tar pala vue.

I vakak kana tinata.

22 Iosep a nat na davai i manga vuai,

A nat na davai i tur pire ra kivu na tava,

Ma ra ingaingarina dia ko lake ra liplip.

23 A umana tena panak dia tar manga vakaina,

Dia tut ia, ma dia korot mur ia;

24 Ma kana panak i ongor vatikai,

Ma di ga vadekdek ra limana,

Ta ra lima i ra Tena Ongor kai Iakob;

Ta ra iang i ra tena balabalaure, ra vat ki kai
Israel;

25 Maia, ta ra God kai tamam, nina ba na maravut
u,

Ma tai ra Dekdek Muka, nina ba na vadoane u;

Ma ra nidoan marama ra bala na bakut,

A lavur nidoan mara ra tung ta ra bala na pia,

A labur nidoan ta ra u na vavina ma ra tatal na
bul,

26 A umana nidoan kai tamam

Dia tar lia ta ra umana nidoan kai kaugu umana
lualua,

Di tuk tar ta ra langun aro iat kai ra umana
lualuana i tur tukum;

Diat a ki ta ra ulu i Iosep,

Ma ta ra tunurot na ulu i nina i luluai pire ra tara
na turana.

27 Benjamin, a leing na pap, a tena varkarat;

Ta ra malana na konakonom ra magit i ga ub ia,

Ma ta ra ravian na tibe ra magit i ga ra pa ia.

28 Diat par go a vinun ma a ivu vuna tarai Israel,
ma go ra tinata tama i diat i ga tatike ta diat ma

i ga tata vadoane diat me, tikitikai varogop ma kana varvadoan iat.

Iakob i mat ma di punang ia

²⁹ Ma i ga tul tar ia ta diat ma i ga biti ta diat: Iau ina ki varurung boko ma ra umana tamagu; avat a punang iau pire ra umana tamagu ta ra niiga nina ta ra pia na uma kai Epron a te Ket;

³⁰ ta ra niiga ta ra pia na uma kai Makpela, mar-avai Mamre ta ra gunan Kanaan, nina Abaraam i ga kul kapi ia varurung ma ra pia na uma tai Epron a te Ket, upi na vatur vake ta pia na pupunang tana;

³¹ di ga punang Abaraam tana, dir ma Sara kana taulai, ma di ga punang Isak tana, dir ma Rebeka kana taulai, ma iau ga punang Lea tana;

³² a pia na uma ma ra niiga tana, nina di ga kul kapi ia ta ra umana natu i Ket.

³³ Ma ba Iakob i ga ngo ma ra vartuluai pire ra umana natuna, i ga vung ra kauna mulai ta ra vava, ma i ga vung vue ra tulungeana, ma i ga ki varurung ma ra umana tamana.

50

¹ Ma Iosep i ga bura taun ra mata i tamana, ma i ga tangi, ma i ga galgalum ia.

² Ma Iosep i ga vartuluai pire kana umana tultul, ra umana tena punupuk, upi diat a kolo bat ra minat i tamana; ma ra umana tena punupuk dia ga kolo bat Israel.

³ Ma dia ga varvakai tana a ivat na vinun na bung, tago ta ra ivat na vinun na bung di pait ot pa ra kinokolo bat na minat; ma ra tarai Aigipto dia ga tangie lavurua na vinun na bung ot.

⁴ Ma ba i ga tar par ra e na korkor ure, Iosep i ga biti tai ra kuba i Parao dari: Ari ona ava mari iau, avat a ve Parao dari:

⁵ Tamagu i vo ra vavalima tagu ma i biti: Gire, ina mat go; una punang iau ta kaugu babang na minat nina iau ga kal ia ta ra gunan Kanaan. Io, una tul tar iau ba ina vana urama, upi ina punang tamagu, ma ina lilikun mulai.

⁶ Ma Parao i ga biti: Una vana, ma una punang tamam, da ra vavalima i ga vo tar ia tam.

⁷ Ma Iosep i ga vana upi na punang tamana, diat ma ra umana tultul kai Parao par, a lavur patuana ta ra kubana, ma ra lavur patuana ta ra gunan Aigipto,

⁸ ma diat par ta ra kuba i Iosep, ma ra tara na turana, ma diat ta ra kuba i tamana; ia kaka ra umana natu i diat, ma kadia kuvur na sip, ma kadia kikil na bulumakau i ga ki ta ra gunan Gosen.

⁹ Ma ra umana kiki na vinavana, ma ra tarai dia ki ra os, dia ga tule Iosep; damana a ngala na kor diat.

¹⁰ Ma dia ga tadav Atad, a pia di ruarua rama vue ra pat i ra kon tana, ta ra papar a Iordan, ma dia ga tangtangie ma ra ngala na tinangi, ma i ga tup diat; ma dia ga korkor ure tamana lavurua na bung.

¹¹ Ma ba ra tarai ta nam ra gunan, a umana te Kanaan, dia ga gire ra tinangi ta ra gunan Atad, dia ga biti: Go ra tinangi i tup ra tarai Aigipto; kari di ga vatang ra iangina ba Abel-Misraim, ma i tur ta ra papar a Iordan.

¹² Ma ra umana natuna dia ga pait nam ra magit i ga vartuluai ta diat me,

¹³ tago ra umana natuna dia ga puak pa ia ta ra gunan Kanaan, ma dia ga punang ia ta ra babang ta ra pia na uma kai Makpela, nina Abaraam i ga kul pa ia, dir ma ra pia na uma, upi na vatur vake ta gunan na pupunang, tai Epron a te Ket, maravai Mamre.

¹⁴ Ma Iosep i ga lilikun mulai uro Aigipto, diat ma ra tara na turana, ma diat par dia ga varagur me urama upi diat a punang tamana, ba di ga pait ot pa ra pupunang.

Iosep i tata na varmari pire diat ra umana turana

¹⁵ Ma ba ra tara na tura i Iosep dia ga gire ba tama i diat i ga tar mat, dia ga biti: Kan Iosep na milikuane dat ma na bali vapar ra lavur kaina magit da ga pait ia pirana.

¹⁶ Ma dia ga tulue ra tinata tadav Iosep dari: Tamam i vartuluai pire vevet ba pa i ga mat boko dari:

¹⁷ Avat a biti tai Iosep: Boina una nuk vue ra umana nirara kai ra umana turam ma kadia kaina mangamangana, tago dia ga pait ra kaina piram. Ma go i boina ba una pun vue ra nirara kai ra umana tultul kai ra God kai tamam. Ma Iosep i ga tangi ba dia ga tata me.

¹⁸ Ma ra umana turana dia ga vana, ma dia ga bura timtibum pirana, ma dia ga biti: Gire, avet kaum tarai na tultul.

¹⁹ Ma Iosep i ga biti ta diat: Koko avat a burut; dave, iau ki ta ra kiki kai God vang?

²⁰ A dovotina a nuknuk i vavat upi avat a pait ra kaina tagu, ma a nuknuk i God upi na boina, upi na pait kapi ra magit da gire gori, a valavalaun ure mangoro na tarai.

²¹ Io, koko avat a burburut; ina mataure avat ma ra umana natu i vavat. Ma i vango diat, ma i ga tata na varmari ta diat.

Iosep i mat

²² Ma Iosep i ga ki Aigipto, diat ma ra tarai ta ra kuba i tamana; ma Iosep i ga laun pa tika na mar ma a vinun na kilala.

²³ Ma Iosep i ga gire ra umana natu i tubu i Epraim, ma ra umana natu i Makir, natu i Manase, dia ga ki bula ta ra kauna.

²⁴ Ma Iosep i ga biti tai ra tara na turana: Ina mat, ma a tuna, God na laume kapi avat ma na agure vairop avat kan go ra gunan tadav nam ra gunan i ga vavalima tar ia tai Abaraam, Isak ma Iakob.

²⁵ Ma Iosep i ga vatur vake ra vavalima ta ra umana natu i Israel, ma i ga biti: God na laume kapi avat, ma avat a kap vakariu ra lavur urugu.

²⁶ Damana Iosep i ga mat, ba i ga laun vue tika na mar ma a vinun na kilala ot; ma di ga kolo bat ra minatina, ma dia ga vung ia ta ra bok na minat aro Aigipto.

**A BUK TABU A MAULANA KUNUBU ma A
KALAMANA KUNUBU**
**The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New
Guinea**
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Copyright © 1882-1983 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kuanua or Tinata Tuna or Tolai (Kauana)

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

1882 Mark 1883 +Matthew 1885 +Gospels (with revised Mt. Mk) BFBS NSW
Aux, Sydney 1891 +New Testament 1901 +New Testament (revised) BFBS,
London Translated by James Chalmers and W.G. Lawes (LMS)
1935 +New Testament [Repr +1942-1951] BFBS, London Translated by R.
Lister Turner and J.B. Clark (LMS)

1959 +New Testament 1962 +Genesis 1964 +Psalms BFBS, London and
Sydney 1971 1 Peter J. Palmer, Auckland 1973 +Bible (Repr 1974-+1991 BS
in Papua New Guinea, [Port Moresby-Lae] Revised and translated by Percy
Chatterton (LMS), assisted by Taunao Agaru, Reatau Mea, Morea Igo, Egi
Raka, Puka Oala, Mavara Hekure, and Dago Morea

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it
in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

bbc5a26d-4db3-53f1-9593-2319b90317db